

VOEDING EN DRANKEN IN WEST-VLAANDEREN

maart 2015

INHOUD

INHOUD	2
1. INLEIDING	4
2. METHODIEK	5
3. LOONTREKKENDE TEWERKSTELLING	6
3.1. Loontrekkende tewerkstelling op 31 december 2012.....	6
3.2. Loontrekkende tewerkstelling naar subsectoren op 31 december 2012.....	12
3.3. Loontrekkende tewerkstelling naar grootteklasse op 31 december 2012.....	15
3.4. Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling tussen 31 december 2007 en 31 december 2012	19
3.5. Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling naar leeftijd tussen 31 december 2007 en 31 december 2012	20
3.6. Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling naar geslacht tussen 31 december 2007 en 31 december 2012	21
3.7. Specialisatiegraad in 2012 en relatieve groei in de periode 2007-2012	22
3.8. Pendel bij loontrekkenden in 2012.....	24
4. ZELFSTANDIGEN	26
5. ARBEIDSMARKT EN OPLEIDING	29
5.1. Vacatures	29
5.2. Knelpuntberoepen en -vacatures	32
5.3. Opleiding.....	35
6. BEDRIJVEN	43
6.1. Demografie van de ondernemingen.....	43
6.2. Geografische spreiding	49
7. TOEGEVOEGDE WAARDE.....	65
8. SAMENVATTENDE TABELLEN	67
9. BESLUIT	71
10. BIJLAGETABELLEN	74
11. LITERATUUR.....	104

1. INLEIDING

West-Vlaanderen is de industriële regio van Vlaanderen bij uitstek. Het Nieuw Industrieel Beleid, dat door de Vlaamse Regering werd ontwikkeld, vindt in West-Vlaanderen dan ook een unieke voedingsbodem.

Daartegenover staat dat West-Vlaanderen ook gekenmerkt wordt door een sterk kmo-landschap. Deze ondernemingen hebben andere behoeften dan de grote 'lead plants'. Bijkomend vergt de ruimere economische, clustergerichte ontwikkeling in dergelijk kmo-landschap een aangepaste aanpak.

Teneinde de opportuniteiten van het Nieuw Industrieel Beleid en de erin geconcipeerde Fabrieken voor de Toekomst in West-Vlaanderen vorm te geven, werd vanuit de Provincie en haar ontwikkelingsmaatschappij, de POM West-Vlaanderen, een specifiek concept van Fabriek voor de Toekomst ontwikkeld. Dit concept wordt toegepast op die clusters die op basis van bottom-up en top-down onderzoek als potentieel én minstens Vlaams relevant naar voren kwamen. Het betreft (1) nieuwe materialen, (2) voeding, (3) blue energy en (4) machinebouw & mechatronica.

In deze studie maken we een verkennende analyse van de omvang van de West-Vlaamse voedingssector en situeren we deze sector binnen Vlaanderen. Deze analyse kadert in de ondersteuning van de werking van de tweede fabriek 'Voeding'.

Deze studie is een realisatie van de POM West-Vlaanderen, afdeling Data, Studie & Advies.

De studie is ook te consulteren op de website van de POM West-Vlaanderen:
<http://pomwvl.be/west-vlaamse-voedingssector>.

2. METHODIEK

De voedingsnijverheid is de primaire doelgroep van de fabriek 'Voeding'. In deze studie werd de doelgroep vastgelegd aan de hand van de Nace-Bel-nomenclatuur 2008. We gingen na welke codes we zouden selecteren voor een duidelijke afbakening van het geheel van voedingsgerelateerde industriële activiteiten. We weerhielden volgende codes:

- Voeding:
 - 10.1 Verwerking en conservering van vlees en vervaardiging van vleesproducten
 - 10.2 Verwerking en conservering van vis en van schaal- en weekdieren
 - 10.3 Verwerking en conservering van groenten en fruit
 - 10.4 Vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten
 - 10.5 Vervaardiging van zuivelproducten
 - 10.6 Vervaardiging van maalterijproducten, zetmeel en zetmeelproducten
 - 10.7 Vervaardiging van bakkerijproducten en deegwaren
 - 10.8 Vervaardiging van andere voedingsmiddelen
 - 10.9 Vervaardiging van diervoeders
- Dranken:
 - 11.0 Vervaardiging van dranken

Voor een volledig overzicht van de opgenomen sectoren en subsectoren verwijzen we naar bijlage tabel 10.1.

Onder andere bij de analyse van de loontrekkende en zelfstandige werkgelegenheid (hoofdstukken 3 en 4), demografie van de ondernemingen en geografische spreiding van de bedrijven (hoofdstuk 6) en toegevoegde waarde (hoofdstuk 7) kon deze afbakening gebruikt worden. Bij het thema arbeidsmarkt en opleiding (hoofdstuk 5) hanteerden we een andere werkwijze en deden we beroep op de kennis van de partners in de fabriek 'Voeding'. De methodiek wordt in het hoofdstuk zelf toegelicht.

Omwille van de beperkte omvang van de drankensector in West-Vlaanderen werd deze in het rapport niet bij elk thema in detail geanalyseerd.

3. LOONTREKKENDE TEWERKSTELLING

3.1. Loontrekkende tewerkstelling op 31 december 2012

Bij de opmaak van deze studie dateerden de meest actuele cijfers over de loontrekkende tewerkstelling van 31 december 2012.

De West-Vlaamse voedingssector stelde eind 2012 exact 15.557 loontrekkenden tewerk (tabel 3.1). Binnen Vlaanderen is West-Vlaanderen met dit aantal goed voor een aanzienlijk aandeel van 27,4%. Binnen België staat onze provincie zelfs in voor een aandeel van bijna 20%. De tewerkstelling in de drankensector is relatief klein in West-Vlaanderen, namelijk 510 tewerkgestelden eind 2012. Dit uit zich dan ook in een relatief kleine vertegenwoordiging in Vlaanderen (9%) en België (5,9%).

Binnen West-Vlaanderen situeert de grootste absolute tewerkstelling in de voedingssector zich in Midden-West-Vlaanderen met 6.168 jobs of een aandeel van 39,6% binnen West-Vlaanderen. Op ruime afstand volgt de Westhoek met 3.956 jobs of een aandeel van 25,4%. Zuid-West-Vlaanderen en Brugge volgen in de lijst met aandelen van 15,6% (2.430 jobs) en 12,9% (2.010 jobs) van het West-Vlaamse aantal. In Oostende zijn er minder dan 1.000 jobs in de sector.

In absolute cijfers telt alleen de provincie Antwerpen iets meer loontrekkenden in de voedingssector (15.736) dan de provincie West-Vlaanderen. Oost-Vlaanderen volgt in de rangorde van Vlaamse provincies op de derde plaats met 13.656 jobs. Op ruime afstand van deze top drie volgen Vlaams-Brabant en Limburg met respectievelijk 6.339 en 5.441 jobs eind 2012. Vlaams-Brabant is dan weer koploper in de drankensector met 2.228 jobs of 39,4% van het Vlaamse totaal. West-Vlaanderen is de Vlaamse provincie met de kleinste tewerkstelling in de drankensector.

In tegenstelling tot wat zou worden verwacht, kan de invloed van de seizoensgebonden tewerkstelling in de voedingssector niet worden afgeleid uit tabel 3.1¹. Eind juni 2012 werden in West-Vlaanderen zelfs iets minder werknemers tewerkgesteld dan eind december 2012. Ook in het Vlaamse Gewest komt de seizoensgebonden tewerkstelling niet duidelijk naar voor. In tegenstelling tot in West-Vlaanderen lag het aantal werknemers in de voedingssector er eind juni 2012 iets hoger dan eind december 2012. Vermoedelijk verloopt de seizoensgebonden tewerkstelling in de voedingssector vooral via interimkantoren, waardoor deze werknemers geregistreerd worden onder een andere Nace-Bel-code (78 – Terbeschikkingstelling van personeel)². Het is echter niet mogelijk om te achterhalen hoe groot de groep van werknemers is die op deze manier in de voedingssector wordt tewerkgesteld.

¹ Uit de VAR-statistieken blijkt dat in 2012 in West-Vlaanderen slechts vijf loontrekkenden actief waren in een speciaal regime (o.a. interim) in de 'voeding, dranken en tabak'. Dus ook deze statistiek toont de aanwezigheid van seizoensgebonden tewerkstelling in de sector niet aan.

² In haar rapport over de sector 'voeding, dranken en tabak' geeft de VDAB aan dat uitzendarbeid in de cijfers van de sociale zekerheid wordt opgenomen bij de uitzendsector.

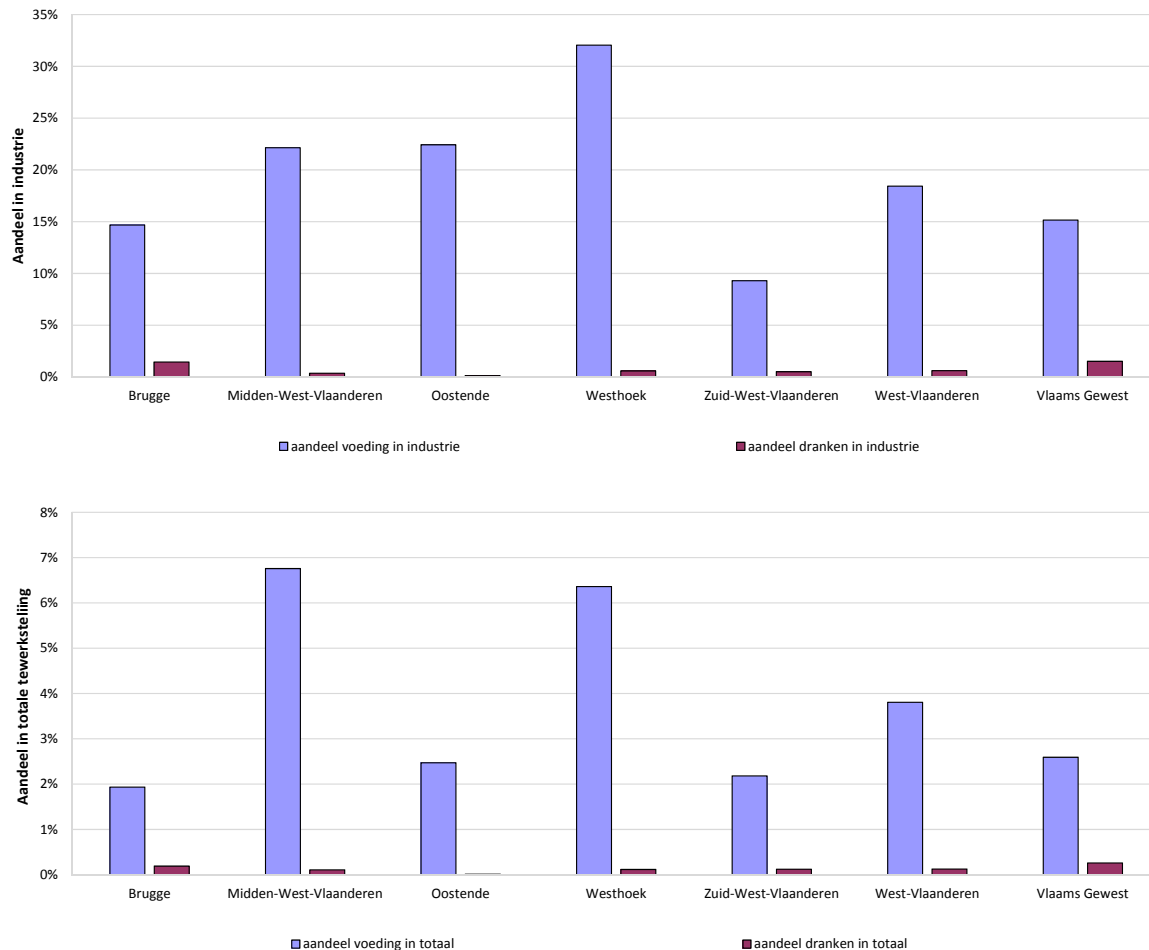
Tabel 3.1: Loontrekkende tewerkstelling in de voedings- en drankensector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 30 juni en 31 december 2012.

Regio's	30 juni 2012		31 december 2012	
	Voeding	Dranken	Voeding	Dranken
Brugge	2.015	200	2.010	197
Midden-West-Vlaanderen	6.131	100	6.168	100
Oostende	1.032	6	993	6
Westhoek	3.954	72	3.956	72
Zuid-West-Vlaanderen	2.384	133	2.430	135
Antwerpen	15.851	1.443	15.736	1.302
Limburg	5.490	614	5.441	621
Oost-Vlaanderen	13.517	990	13.656	990
Vlaams-Brabant	6.382	2.262	6.339	2.228
West-Vlaanderen	15.516	511	15.557	510
Vlaams Gewest	56.756	5.820	56.729	5.651
België	78.670	8.911	78.742	8.621
Aandeel WV in VLG	27,3%	8,8%	27,4%	9,0%
Aandeel WV in BEL	19,7%	5,7%	19,8%	5,9%

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

De voedingssector zorgt in West-Vlaanderen voor 18,4% van de industriële tewerkstelling. In Vlaanderen maakt de voedingssector 15,2% uit van de industrie (figuur 3.1). Binnen West-Vlaanderen valt het belang van de voedingssector op voor de Westhoek: daar zorgt de voedingssector voor 32% van de industriële en 6,4% van de totale tewerkstelling. Ook in Oostende en Midden-West-Vlaanderen is het belang van de voedingssector binnen de industrie groter dan in de overige West-Vlaamse regio's. Het verschil tussen Midden-West-Vlaanderen en Oostende is echter de absolute omvang van de tewerkstelling in de voedingsnijverheid en in de industrie. Ook is het zo dat in Midden-West-Vlaanderen de voedingssector binnen de totale economie goed is voor een aanzienlijk aandeel (6,8%, meteen ook het hoogste percentage binnen West-Vlaanderen), terwijl dit in Oostende slechts 2,5% is, en dit omwille van het grotere belang van andere (tertiaire en quataire) sectoren in de Oostendse economie.

Figuur 3.1: Aandeel van loontrekkende tewerkstelling in de voedings- en drankensector in de industrie en in de totale loontrekkende tewerkstelling, West-Vlaamse regio's en Vlaamse provincies, 31 december 2012.

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

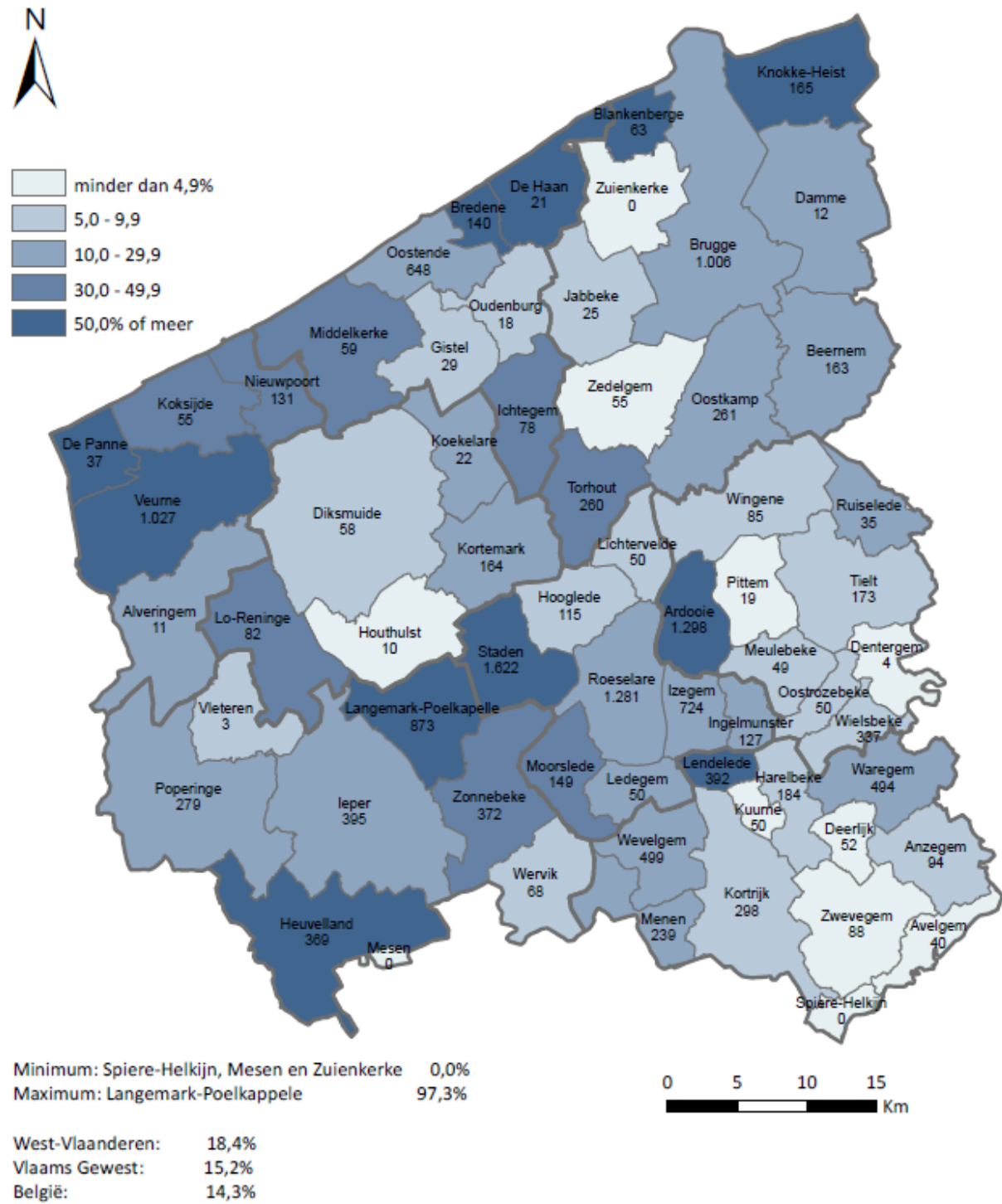
Op de kaarten 3.1 en 3.2 wordt de loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector nog op een andere manier grafisch weergegeven. Kaart 3.1 vergelijkt het aandeel van de voeding in de industrie voor de West-Vlaamse gemeenten aan de hand van de kleurschakeringen. Binnenin de gemeenten staat het nominatieve aantal loontrekkenden in de voeding. Kaart 3.2 doet hetzelfde, maar dan voor de Belgische arrondissementen.

Op kaart 3.1 is te zien dat er vijf gemeenten zijn in West-Vlaanderen met meer dan 1.000 tewerkgestelden in de voedingssector. Dit zijn de gemeenten Staden, Ardoonie, Roeselare, Veurne en Brugge. Inzake aandelen zorgt de voeding in elf gemeenten voor meer dan de helft van de industriële tewerkstelling. In Langemark-Poelkapelle en Heuvelland bestaat de industriële tewerkstelling zelfs bijna uitsluitend uit tewerkstelling in de voedingssector (zie bijlagentabel 10.2). Ook de kustgemeenten kleuren relatief donker op de kaart, maar de absolute aantallen van de tewerkstelling in de voeding zijn er - op Oostende na - niet bijzonder groot.

De kaart van België (kaart 3.2) toont ook meteen het belang van de voeding voor de West-Vlaamse industrie. In de arrondissementen Veurne, Ieper en Roeselare zorgt de sector voor meer dan één vierde van de loontrekkende tewerkstelling in de industrie. Er zijn nog andere arrondissementen in België waar dit het geval is, met name Borgworm, Moeskroen, Aalst, Marche-en-Famenne en Aarlen.

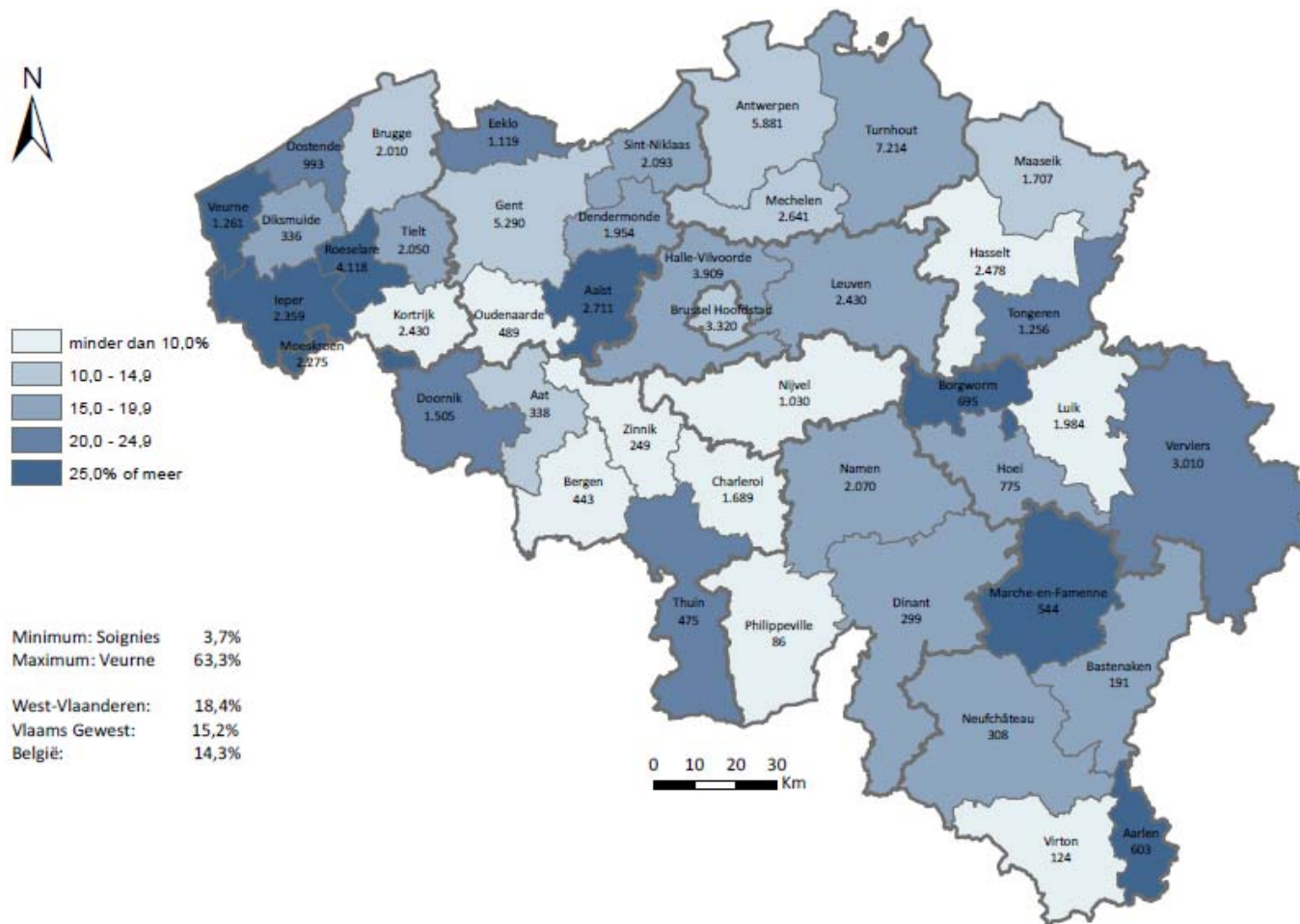
We verwijzen hierbij ook naar de bijlagetabellen 10.2 en 10.3.

Kaart 3.1: Aandeel van loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector in de industrie, gemeenten van West-Vlaanderen, 31 december 2012.

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Kaart 3.2: Aandeel van loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector in de industrie, arrondissementen van België, 31 december 2012.

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Figuur 3.1 toonde al dat het aandeel van de voedingssector in de totale loontrekkende tewerkstelling hoger ligt in West-Vlaanderen (3,8%) dan in Vlaanderen (2,6%). Deze specialisatie van West-Vlaanderen ten opzichte van Vlaanderen voor de voedingssector blijkt ook uit de specialisatiegraden³ in tabel 3.2. We verwijzen hiervoor ook naar tabel 10.3 in de bijlage.

De specialisatie van de provincie West-Vlaanderen in de voedingssector is overduidelijk. West-Vlaanderen heeft de hoogste score binnen Vlaanderen. Enkel in Oost-Vlaanderen is er ook een score boven de 100, wat wijst op een specialisatie, zij het minder groot. In de drie andere Vlaamse provincies is er geen specialisatie. In de drankensector is de provincie Vlaams-Brabant koploper en meteen ook de enige specialist met een specialisatiegraad van 235. De drankensector is zoals eerder aangetoond wel een veel kleinere sector in absolute omvang.

Gelet op wat we konden aflezen in de vorige tabellen en figuren, is het niet verwonderlijk dat het binnen West-Vlaanderen de regio's Midden-West-Vlaanderen en de Westhoek zijn die gespecialiseerd zijn in de voeding. Deze twee regio's hebben een specialisatiegraad ver boven de 200. In de andere drie West-Vlaamse regio's is er geen specialisatie.

Tabel 3.2: Specialisatiegraden in de voedings- en drankensector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 31 december 2012.

Regio's	Voeding	Dranken
Brugge	75	73
Midden-West-Vlaanderen	261	42
Oostende	95	6
Westhoek	245	45
Zuid-West-Vlaanderen	84	47
Antwerpen	91	75
Limburg	76	88
Oost-Vlaanderen	112	82
Vlaams-Brabant	67	235
West-Vlaanderen	147	48
Vlaams Gewest	100	100

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

3.2. Loontrekkende tewerkstelling naar subsectoren op 31 december 2012

Zoals in tabel 3.1 al weergegeven zorgde de West-Vlaamse voedingssector eind 2012 voor een tewerkstelling van 15.557 personen, wat een aandeel van 27,4% binnen Vlaanderen betekent. In tabel 3.3 bekijken we meer in detail welke subsectoren binnen welke regio's bijdragen tot dit aantal en aandeel.

De grootste werkverschaffers binnen de West-Vlaamse voedingssector zijn de groenten- en fruitsector (Nace-Bel 10.3) en de subsector van de bakkerijproducten en deegwaren (Nace-Bel 10.7) met respectievelijk 3.785 jobs en 3.400 jobs eind 2012. Beide subsectoren samen zorgden voor 46,2% van

³ De specialisatiegraad van de West-Vlaamse voeding wordt berekend door het aandeel van de loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse voeding in de West-Vlaamse totale tewerkstelling te delen door het aandeel van de loontrekkende tewerkstelling in de Vlaamse voeding in de Vlaamse totale tewerkstelling. De berekening voor de andere sectoren of voor de subregio's is gelijkaardig.

de tewerkstelling in de West-Vlaamse voedingssector. De derde grootste subsector is de vleessector met 2.994 jobs of 19,2%. De subsector van de andere voedingsmiddelen (zoals suiker, chocolade, thee, koffie, ...) volgt met 1.818 jobs of 11,7% op de vierde plaats.

Bij de grootste subsector binnen de West-Vlaamse voedingssector, met name de groenten- en fruitsector, is er duidelijk sprake van een specialisatie ten opzichte van Vlaanderen. Het aandeel van West-Vlaanderen binnen Vlaanderen voor deze subsector bedraagt 58%, wat beduidend hoger is dan het aandeel van West-Vlaanderen in Vlaanderen voor de hele voedingssector (27,4%). Voor de tweede grootste subsector, deze van de bakkerijproducten, is dat met een aandeel van 20,2% niet het geval. De derde grootste subsector, die van het vlees, heeft dan weer een aandeel van 29,1%. Ook in drie kleinere subsectoren, deze van de diervoeders (928 jobs), de visverwerking (752 jobs) en de oliën en vetten (495 jobs), is de West-Vlaamse voedingssector gespecialiseerd. West-Vlaanderen zorgt hier namelijk voor respectievelijk 37,6%, 78,1% en 56,4% van de Vlaamse tewerkstelling.

Tabel 3.3 laat ook toe de specialisatie tot op Nace-Bel 5-digitniveau te analyseren. Zo zien we dat de specialisatie in de groenten- en fruitnijverheid op conto van de verwerking en conservering van aardappelen, de productie van diepgevroren aardappelbereidingen en de productie van diepgevroren groenten en fruit komt. Deze drie subsectoren zijn trouwens verantwoordelijk voor 97,5% van de loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse groenten- en fruitsector. In de vleessector is de specialisatie te danken aan de verwerking en conservering van vlees en gevogelte en niet zozeer de vervaardiging van vlees- en gevogelteproducten. De specialisatie in de drie kleinere sectoren (diervoeders, visverwerking en oliën en vetten) doet zich ook voor in alle subsectoren van deze sectoren.

Bij de analyse op 5-digitniveau springen nog enkele subsectoren in het oog, die bij de analyse op 3-digitniveau niet meteen opvallen. We vinden er drie. Ten eerste is er voor West-Vlaanderen nog een duidelijke specialisatie in de vervaardiging van consumptie-ijs met ruim één derde van de Vlaamse tewerkstelling in West-Vlaanderen (464 jobs of 37,8%). Daarnaast is er ook nog de vervaardiging van macaroni, noedels, couscous en dergelijke met 405 jobs in West-Vlaanderen of 51,3% van het Vlaamse totaal. Tot slot valt ook de vervaardiging van gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding op met 432 jobs of 58,8% van het Vlaamse totaal.

Ook verderop in dit rapport zal de specialisatie van de voedingssector an sich en van haar subsectoren duidelijk blijken (cfr. hoofdstuk 3.7).

Tabel 3.3: Loontrekkende tewerkstelling naar subsectoren in de voedingssector, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 31 december 2012.

Subsectoren	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	Aandeel WVl in VLG
Verw. en cons. van vlees, excl. vlees van gevogelte (10.110)	591	165	888	43	1.948	3.635	53,6%
Verw. en cons. van gevogelte (10.120)	421	579	321	38	752	2.111	35,6%
Verv. van producten van vlees of van vlees van gevogelte (10.130)	1.406	370	2.045	418	294	4.533	6,5%
<i>Verw. en cons. van vlees en verv. van vleesproducten (10.1)</i>	<i>2.418</i>	<i>1.114</i>	<i>3.254</i>	<i>499</i>	<i>2.994</i>	<i>10.279</i>	<i>29,1%</i>
<i>Verw. en cons. van vis en schaal- en weekdieren (10.2)</i>	<i>64</i>	<i>109</i>	<i>29</i>	<i>9</i>	<i>752</i>	<i>963</i>	<i>78,1%</i>
Verw. en cons. van aardappelen, excl. productie van diepgevroren aardappelbereidingen (10.311)	669	67	58	10	1.044	1.848	56,5%
Prod. van diepgevroren aardappelbereidingen (10.312)	202	303	113	0	586	1.204	48,7%
Verv. van groente- en fruitsappen (10.320)	64	82	2	0	8	156	5,1%
Verw. en cons. van groenten, excl. productie van diepgevroren groenten (10.391)	51	640	109	45	59	904	6,5%
Verw. en cons. van fruit, excl. productie van diepgevroren fruit (10.392)	126	103	70	1	28	328	8,5%
Prod. van diepgevroren groenten en fruit (10.393)	27	0	0	0	2.060	2.087	98,7%
<i>Verw. en cons. van groenten en fruit (10.3)</i>	<i>1.139</i>	<i>1.195</i>	<i>352</i>	<i>56</i>	<i>3.785</i>	<i>6.527</i>	<i>58,0%</i>
Verv. van oliën en vetten (10.410)	65	0	260	0	194	519	37,4%
Verv. van margarine en andere spijsvetten (10.420)	0	0	57	0	301	358	84,1%
<i>Verv. van plantaardige en dierlijke oliën en vetten (10.4)</i>	<i>65</i>	<i>0</i>	<i>317</i>	<i>0</i>	<i>495</i>	<i>877</i>	<i>56,4%</i>
Zuivelfabrieken en kaasmakerijen (10.510)	458	841	1.484	605	613	4.001	15,3%
Verv. van consumptie-ijs (10.520)	707	35	11	9	464	1.226	37,8%
<i>Verv. van zuivelproducten (10.5)</i>	<i>1.165</i>	<i>876</i>	<i>1.495</i>	<i>614</i>	<i>1.077</i>	<i>5.227</i>	<i>20,6%</i>
Verv. van maalderijproducten (10.610)	474	0	135	66	190	865	22,0%
Verv. van zetmeel en zetmeelproducten (10.620)	0	0	384	156	118	658	17,9%
<i>Verv. van maalderij- en zetmeelproducten (10.6)</i>	<i>474</i>	<i>0</i>	<i>519</i>	<i>222</i>	<i>308</i>	<i>1.523</i>	<i>20,2%</i>
Industriële verv. van brood en vers banketbakkerswerk (10.711)	254	372	900	505	342	2.373	14,4%
Ambachtelijke verv. van brood en vers banketbakkerswerk (10.712)	3.714	1.205	2.017	1.295	2.011	10.242	19,6%
Verv. van beschuit en biscuit en van ander houdbaar banketbakkerswerk (10.720)	1.585	127	978	134	642	3.466	18,5%
Verv. van macaroni, noedels, couscous en dergelijke deegwaren (10.730)	382	0	0	3	405	790	51,3%
<i>Verv. van bakkerijproducten en deegwaren (10.7)</i>	<i>5.935</i>	<i>1.704</i>	<i>3.895</i>	<i>1.937</i>	<i>3.400</i>	<i>16.871</i>	<i>20,2%</i>
Verv. van suiker (10.810)	147	0	0	259	104	510	20,4%
Verv. van cacao, chocolade en suikerwerk (10.820)	1.509	55	1.726	915	641	4.846	13,2%
Verw. van thee en koffie (10.830)	622	15	55	769	35	1.496	2,3%
Verv. van specerijen, sauzen en kruiden (10.840)	957	3	11	256	56	1.283	4,4%
Verv. van bereide maaltijden en schotels (10.850)	278	55	216	43	166	758	21,9%
Verv. van gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding (10.860)	30	0	127	146	432	735	58,8%
Verv. van andere voedingsmiddelen, n.e.g. (10.890)	411	244	805	520	384	2.364	16,2%
<i>Verv. van andere voedingsmiddelen (10.8)</i>	<i>3.954</i>	<i>372</i>	<i>2.940</i>	<i>2.908</i>	<i>1.818</i>	<i>11.992</i>	<i>15,2%</i>
Verv. van veevoeders (10.910)	522	71	855	60	910	2.418	37,6%
Verv. van voeders voor huisdieren (10.920)	0	0	0	34	18	52	34,6%
<i>Verv. van diervoeders (10.9)</i>	<i>522</i>	<i>71</i>	<i>855</i>	<i>94</i>	<i>928</i>	<i>2.470</i>	<i>37,6%</i>
VOEDINGSSECTOR	15.736	5.441	13.656	6.339	15.557	56.729	27,4%

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Zoals eerder gezegd is de drankensector in West-Vlaanderen relatief klein met 510 werknemers (tabel 3.4). Twee derden van deze loontrekkenden werkt in de subsector 'vervaardiging van bier', één derde in de subsector 'vervaardiging van frisdranken en water'. Met uitzondering van Limburg situeert de grootste tewerkstelling in de drankensector zich in alle Vlaamse provincies in dezelfde twee subsectoren. In Vlaanderen werkt 58,8% van de loontrekkers in de drankensector in bierbrouwerijen, 33,1% is actief in de sector van frisdranken en water. De overige loontrekkende tewerkstelling in de drankensector situeert zich in de zeer kleine subsectoren 'vervaardiging van gedistilleerde dranken' (4,9%), 'vervaardiging van mout' (2,7%) en 'vervaardiging van cider en andere vruchtenwijnen' (0,5%).

In de grootste subsector, die van het bier, staat Vlaams-Brabant op kop met maar liefst 56,2% van de Vlaamse tewerkstelling. In de tweede grootste subsector, die van frisdrank en water, staat Oost-Vlaanderen op de eerste plaats met 39,2% gevolgd door Antwerpen met 29,9% van de Vlaamse tewerkstelling.

Tabel 3.4: Loontrekkende tewerkstelling naar subsectoren in de drankensector, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 31 december 2012.

Subsectoren	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	Aandeel WVL in VLG
Verv. van gedistilleerde dranken door distilleren, rectificeren en mengen (11.010)	10	259	8	0	0	277	0,0%
Verv. van wijn uit druiven (11.020)	0	0	0	0	0	0	-
Verv. van cider en van andere vruchtenwijnen (11.030)	0	27	0	0	0	27	0,0%
Verv. van andere niet-gedistilleerde gegiste dranken (11.040)	0	0	0	0	0	0	-
Verv. van bier (11.050)	617	259	248	1.868	332	3.324	10,0%
Verv. van mout (11.060)	115	0	0	35	0	150	0,0%
Verv. van frisdranken; prod. van mineraalwater en ander gebotteld water (11.070)	560	76	734	325	178	1.873	9,5%
DRANKENSECTOR	1.302	621	990	2.228	510	5.651	9,0%

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

3.3. Loontrekkende tewerkstelling naar grootteklasse op 31 december 2012

In wat volgt bekijken we of de loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse voedingssector zich situeert in grote, dan wel kleine vestigingen en of er grote verschillen zijn naargelang de regio (zie tabel 3.5).

Eind 2012 telde de West-Vlaamse voedingssector 851 vestigingen met een totale tewerkstelling van 15.557 personen. Ten opzichte van de Vlaamse voedingssector is dit een aandeel van 26,2% van de vestigingen en 27,4% van de loontrekkenden. Dit betekent dat de gemiddelde vestiging in de West-Vlaamse voedingssector iets groter is dan gemiddeld in Vlaanderen (18,3 werknemers per vestiging in West-Vlaanderen ten opzichte van 17,4 in het Vlaamse Gewest).

Binnen de West-Vlaamse voedingssector werkt 33,5% van de loontrekkenden in een vestiging met minder dan 50 werknemers, 28% in een vestiging met 50 à 200 werknemers en 38,5% in een vestiging met minstens 200 werknemers. In totaal zijn er in West-Vlaanderen 17 van die grote voedingsvestigingen.

Wanneer we naar de spreiding over de regio's kijken, zien we dat er van die 17 grote vestigingen er negen gesitueerd zijn in Midden-West-Vlaanderen (vijf in het arrondissement Roeselare en vier in het arrondissement Tielt) en vijf in de Westhoek (vier in Ieper en één in Veurne). Daarnaast is er slechts één grote vestiging in Brugge en zijn er twee in Zuid-West-Vlaanderen. De concentratie van grote vestigingen in Midden-West-Vlaanderen en in de Westhoek verklaart meteen het grote aandeel van deze regio's in de totale loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector in West-Vlaanderen. De 14 grote vestigingen in beide regio's zorgen voor 31,4% van de totale loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse voedingssector.

Binnen de eigen regio is het overwicht van die grote vestigingen nog duidelijker. In Midden-West-Vlaanderen zelf zorgen de negen grote vestigingen voor 52,1% van de loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector, in de Westhoek zorgen de vijf grote vestigingen voor 42,3% van de loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector.

In de andere regio's is er een overwicht van kleine en/of middelgrote ondernemingen. In de Brugse voedingssector werkt bijvoorbeeld 65% van de loontrekkers in vestigingen met minder dan 50 werknemers en 18,5% in middelgrote vestigingen (50 à 200 werknemers). In Zuid-West-Vlaanderen zijn de percentages respectievelijk 44,9% en 23%. Oostende is de enige West-Vlaamse regio zonder grote vestigingen; er werken net iets meer loontrekkers in middelgrote vestigingen (54,4%) dan in kleine vestigingen (45,6%).

In vergelijking met de andere Vlaamse provincies werkt in West-Vlaanderen het grootste aantal loontrekkenden in grote vestigingen, gevolgd door Oost-Vlaanderen en Antwerpen. West-Vlaanderen heeft trouwens ook het grootste aantal grote vestigingen binnen Vlaanderen, namelijk 17 van de 49 (34,7%). Oost-Vlaanderen volgt met 12 vestigingen, Antwerpen heeft er negen. Inzake de tewerkstelling in kleine en middelgrote vestigingen staat Antwerpen op de eerste plaats in de rangorde van de Vlaamse provincies en volgt West-Vlaanderen op de tweede en Oost-Vlaanderen op de derde plaats.

Tabel 3.5: Verdeling van het aantal vestigingen en de loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector naar grootteklasse, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 31 december 2012.

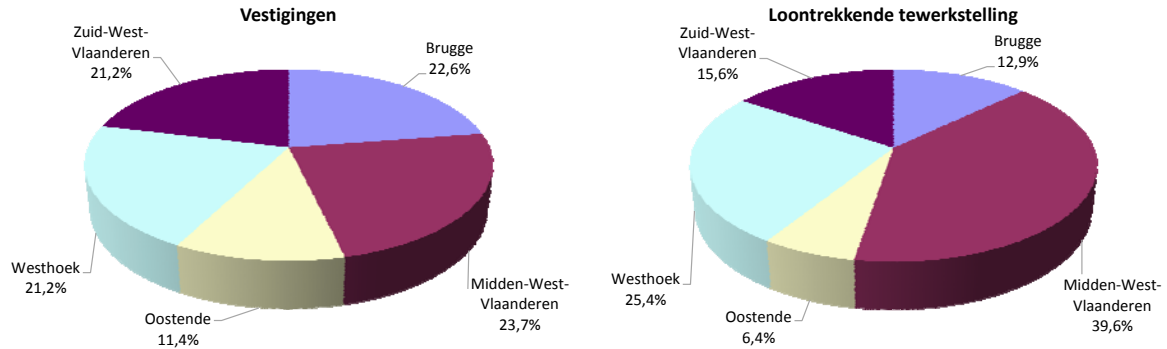
Regio's	Aantal vestigingen (in a.c.)				Aantal vestigingen (in %)			
	< 50 tew	50 à 200 tew	≥ 200 tew	Totaal	< 50 tew	50 à 200 tew	≥ 200 tew	Totaal
Brugge	186	5	1	192	96,9%	2,6%	0,5%	100,0%
Midden-West-Vlaanderen	177	16	9	202	87,6%	7,9%	4,5%	100,0%
Oostende	91	6	0	97	93,8%	6,2%	0,0%	100,0%
Westhoek	160	15	5	180	88,9%	8,3%	2,8%	100,0%
Zuid-West-Vlaanderen	172	6	2	180	95,6%	3,3%	1,1%	100,0%
Antwerpen	782	57	9	848	92,2%	6,7%	1,1%	100,0%
Limburg	334	15	4	353	94,6%	4,2%	1,1%	100,0%
Oost-Vlaanderen	766	44	12	822	93,2%	5,4%	1,5%	100,0%
Vlaams-Brabant	356	14	7	377	94,4%	3,7%	1,9%	100,0%
West-Vlaanderen	786	48	17	851	92,4%	5,6%	2,0%	100,0%
Vlaams Gewest	3.024	178	49	3.251	93,0%	5,5%	1,5%	100,0%

Regio's	Loontrekkende tewerkstelling (in a.c.)				Loontrekkende tewerkstelling (in %)			
	< 50 tew	50 à 200 tew	≥ 200 tew	Totaal	< 50 tew	50 à 200 tew	≥ 200 tew	Totaal
Brugge	1.307	372	331	2.010	65,0%	18,5%	16,5%	100,0%
Midden-West-Vlaanderen	1.377	1.578	3.213	6.168	22,3%	25,6%	52,1%	100,0%
Oostende	453	540	0	993	45,6%	54,4%	0,0%	100,0%
Westhoek	976	1.307	1.673	3.956	24,7%	33,0%	42,3%	100,0%
Zuid-West-Vlaanderen	1.092	560	778	2.430	44,9%	23,0%	32,0%	100,0%
Antwerpen	6.209	5.853	3.674	15.736	39,5%	37,2%	23,3%	100,0%
Limburg	2.210	1.367	1.864	5.441	40,6%	25,1%	34,3%	100,0%
Oost-Vlaanderen	5.120	4.281	4.255	13.656	37,5%	31,3%	31,2%	100,0%
Vlaams-Brabant	2.362	1.424	2.553	6.339	37,3%	22,5%	40,3%	100,0%
West-Vlaanderen	5.205	4.357	5.995	15.557	33,5%	28,0%	38,5%	100,0%
Vlaams Gewest	21.106	17.282	18.341	56.729	37,2%	30,5%	32,3%	100,0%

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Het belang van de grote ondernemingen voor de loontrekkende tewerkstelling in de regio's Midden-West-Vlaanderen en de Westhoek kan ook op een andere manier geïllustreerd worden (figuur 3.2). Zo telt Midden-West-Vlaanderen 23,7% van de West-Vlaamse vestigingen in de voeding tegenover 39,6% van de West-Vlaamse tewerkstelling. In de Westhoek zijn de percentages respectievelijk 21,2% en 25,4%. In de drie andere regio's zijn de verhoudingen omgekeerd: daar is het aandeel van de vestigingen telkens groter dan het aandeel van de tewerkstelling. Zo telt Zuid-West-Vlaanderen 21,2% van de vestigingen en slechts 15,6% van de tewerkstelling. In Brugge en Oostende zijn de verhoudingen respectievelijk 22,6%/12,9% en 11,4%/6,4%.

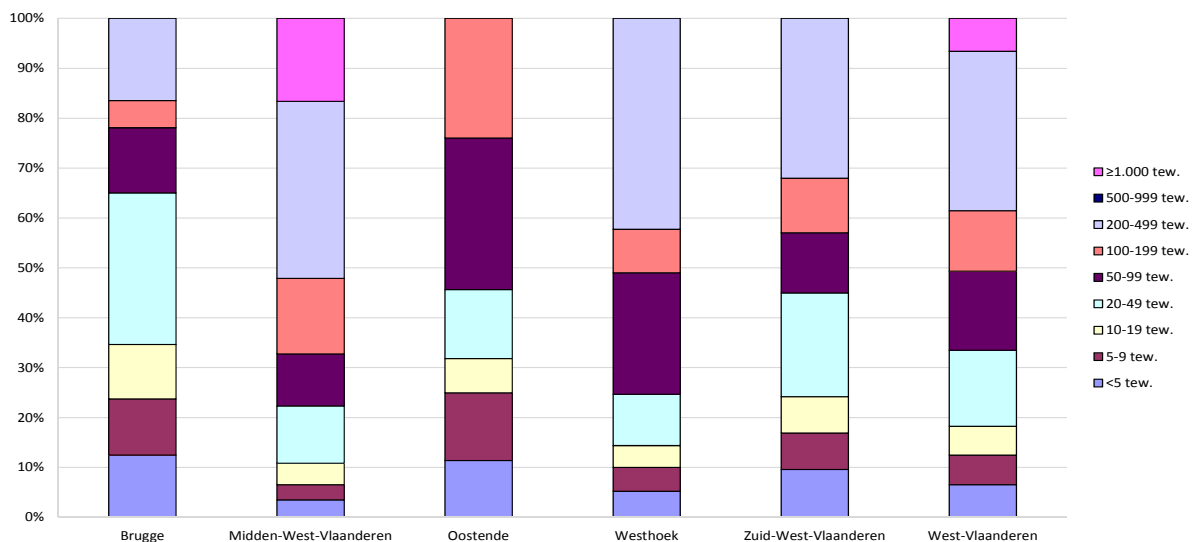
Figuur 3.2: Verdeling van de vestigingen en de loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector naar regio, West-Vlaanderen, 31 december 2012.

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Figuur 3.3 geeft weer hoe de loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector verdeeld is naar grootte van de vestigingen en dit voor alle West-Vlaamse regio's. Enkel in Midden-West-Vlaanderen is er tewerkstelling in vestigingen met meer dan 1.000 werknemers. Het gaat hier om slechts één vestiging. Meer dan de helft van de loontrekkende tewerkstelling in de voeding in Midden-West-Vlaanderen situeert zich trouwens in grote vestigingen (meer dan 200 werknemers). In de Westhoek is dit meer dan 40% en in Zuid-West-Vlaanderen meer dan 30%. In Brugge en Oostende kunnen we spreken van meer kleinschalige vestigingen: bijna 80% van de loontrekkenden in de voedingssector werkt er in vestigingen met minder dan 100 werknemers. In Brugge is zelfs meer dan 60% van de loontrekkenden actief in vestigingen met minder dan 50 werknemers.

Figuur 3.3: Verdeling van de loontrekkende tewerkstelling naar grootteklasse in de voedingssector, West-Vlaamse regio's en West-Vlaanderen, 31 december 2012.

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

3.4. Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling tussen 31 december 2007 en 31 december 2012

Voor onze analyse gebruikten we de Nace-Bel-nomenclatuur van 2008. Door de verschillen met de vorige nomenclatuur (2003) is er een trendbreuk in 2007 waardoor we geen tijdreeksen konden maken die 2007 overbruggen. Bij de analyses en evoluties nemen we daarom 2007 als beginjaar.

In een periode van vijf jaar, van eind 2007 tot eind 2012, wist de West-Vlaamse voedingssector de loontrekkende tewerkstelling te handhaven (tabel 3.6). De eindsom van +13 loontrekkers kwam er door de optelsom van relatief belangrijke afnames in de regio's Zuid-West-Vlaanderen en Brugge en een kleinere afname in de Westhoek en een bijna compenserende toename in Midden-West-Vlaanderen samen met een geringe toename in Oostende.

In Vlaanderen als geheel zorgden Oost-Vlaanderen en Limburg voor de grootste toename van de tewerkstelling. Deze toenames werden echter volledig tenietgedaan door grote afnames in Vlaams-Brabant en Antwerpen.

We verwijzen hier ook naar tabel 10.4 in de bijlage.

Tabel 3.6: Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling in de voedings- en drankensector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 31 december 2007-2012.

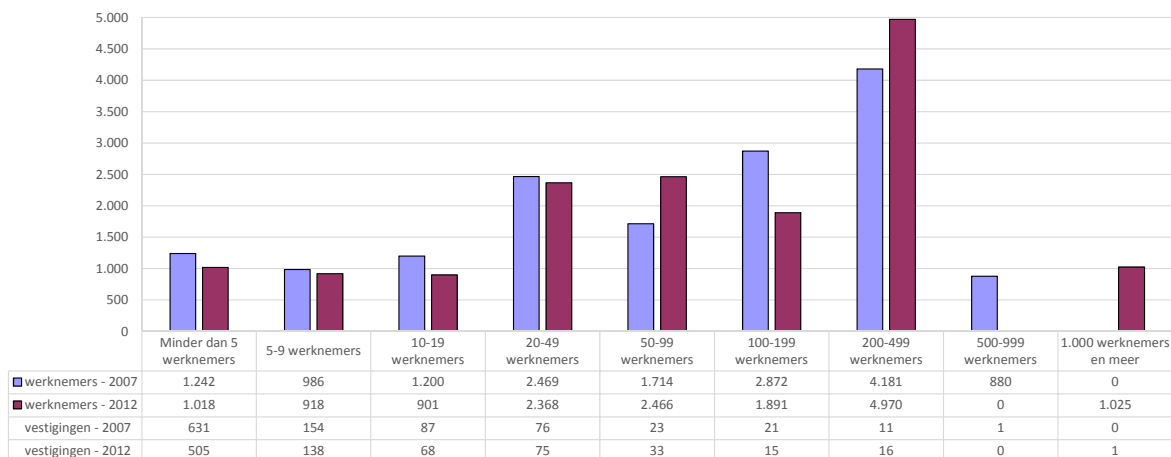
Regio's	Evolutie in a.c.		Evolutie in %	
	Voeding	Dranken	Voeding	Dranken
Brugge	-126	-146	-5,9%	-42,6%
Midden-West-Vlaanderen	+371	-5	+6,4%	-4,8%
Oostende	+33	+2	+3,4%	+50,0%
Westhoek	-41	+8	-1,0%	+12,5%
Zuid-West-Vlaanderen	-224	+5	-8,4%	+3,8%
Antwerpen	-383	-113	-2,4%	-8,0%
Limburg	+380	-269	+7,5%	-30,2%
Oost-Vlaanderen	+448	-111	+3,4%	-10,1%
Vlaams-Brabant	-593	+91	-8,6%	+4,3%
West-Vlaanderen	+13	-136	+0,1%	-21,1%
Vlaams Gewest	-135	-538	-0,2%	-8,7%

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Ondanks het feit dat de totale tewerkstelling in de voedingssector relatief ongewijzigd bleef, deed zich in de periode 2007-2012 wel een verschuiving voor in de tewerkstelling naar grootteklasse van de vestigingen (figuur 3.4). Vooral bij de grotere vestigingen is die verschuiving duidelijk. Zo was er eind 2007 geen loontrekkende tewerkstelling in vestigingen met meer dan 1.000 werknemers, terwijl er tegen eind 2012 één vestiging de kaap van 1.000 werknemers had overschreden. De veranderingen in de twee grootste klassen tussen 2007 en 2012 komt op naam van Westvlees. De onderneming verschoof namelijk van de klasse met 500 à 999 werknemers naar de klasse met meer dan 1.000 werknemers. Aan de andere kant nam ook de tewerkstelling in vestigingen met 200 à 499 werknemers in belangrijke mate toe.

Ook bij de vestigingen met 100 à 199 werknemers waren er verschuivingen: het aantal werknemers in deze grootteklasse nam af terwijl de loontrekkende tewerkstelling in de net kleinere of net grotere vestigingen toenam. Zo groeiden Clarebout Potatoes, Crop's, D'Arta en Eurofreez van de groep van vestigingen met 100 à 199 werknemers naar de groep van grotere vestigingen (200 à 499 werknemers). Daarnaast vond er ook een verschuiving plaats van vestigingen met 100 à 199 werknemers naar kleinere vestigingen (50 à 99 werknemers). Dit was het geval bij Baronie Chocolats Belgium, Biscuiterie Jules Destrooper (Lo-Reninge), Covameat, Pinguin Langemark, Paverko Bakkerij en Pidy Gourmet. Daarnaast telde de groep van vestigingen met 50 à 99 werknemers ook enkele nieuwe vestigingen, zoals Biscuiterie Jules Destrooper (Ieper), Forfarmers Belgium en Milcobel. Daarnaast waren er ook vestigingen die verschoven van de categorie met 20 à 49 werknemers naar de categorie van vestigingen met 50 à 99 werknemers.

Figuur 3.4: Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector naar grootteklasse, West-Vlaanderen, 31 december 2007-2012.

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

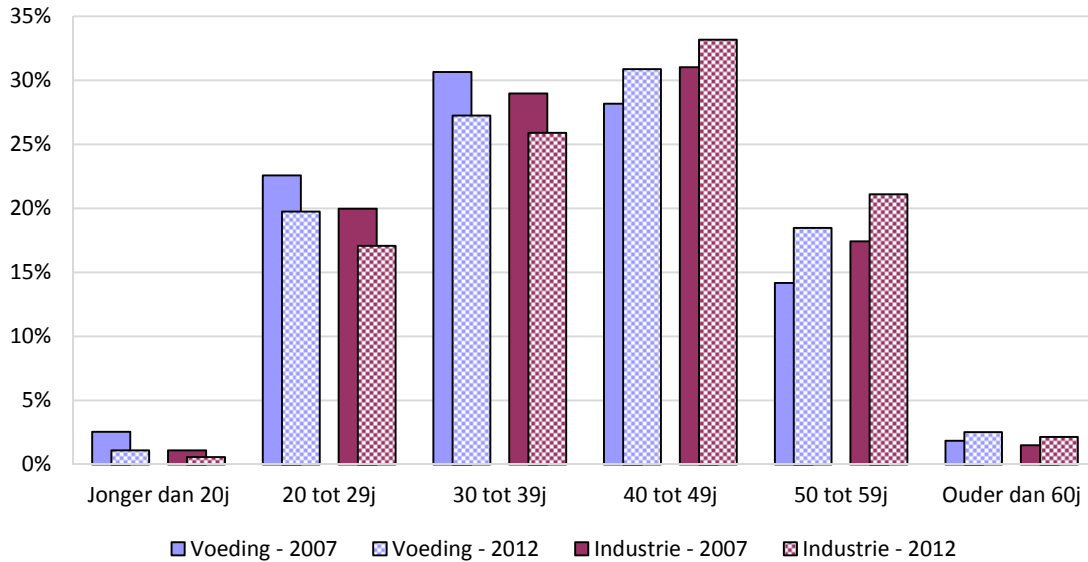
3.5. Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling naar leeftijd tussen 31 december 2007 en 31 december 2012

In wat volgt staan we ook nog even stil bij de recente leeftijdsopbouw van de loontrekkenden in de voedingssector.

Figuur 3.5 toont de leeftijdsopbouw van de loontrekkenden in de voedingssector. De figuur laat ook toe te bekijken hoe de leeftijdsopbouw evolueerde tussen 2007 en 2012. Aan de hand van de figuur kan ook de vergelijking gemaakt worden met de West-Vlaamse industrie in het algemeen.

Figuur 3.5 laat zien dat de leeftijdsstructuur van de loontrekkenden in de industrie en in de voeding in het bijzonder ouder geworden is in de periode 2007-2012. De aandelen van de leeftijdsgroepen jonger dan 40 jaar werden kleiner, deze van de leeftijdsgroepen boven 40 jaar werden groter. De leeftijdsopbouw van de loontrekkenden in de voedingssector was in 2007 jonger dan in de industrie in het algemeen en dit was ook in 2012 nog altijd het geval. De aandelen van de jongste leeftijdsgroepen blijven in de voedingssector groter dan in de industrie en omgekeerd blijven de aandelen van de oudste leeftijdsgroepen kleiner.

Figuur 3.5: Evolutie van de leeftijdsopbouw van de loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector en de industrie, West-Vlaanderen, 31 december 2007 en 31 december 2012.

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

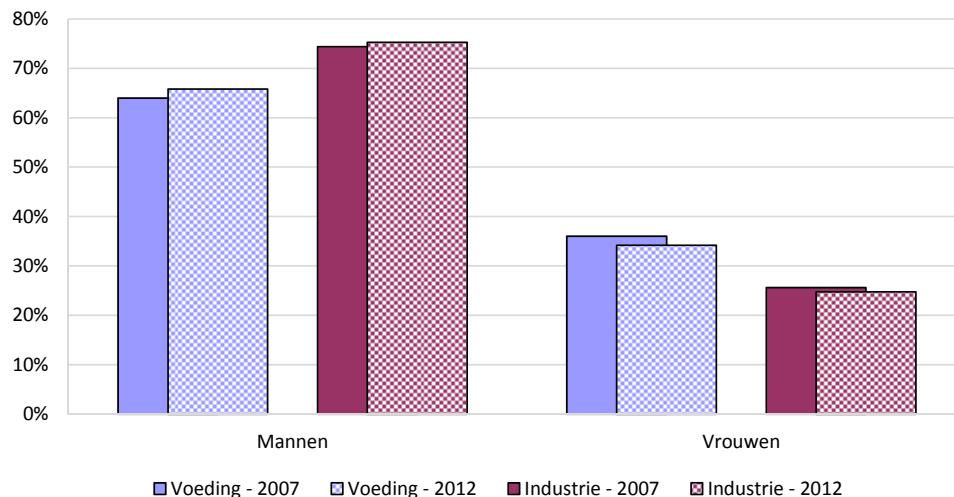
3.6. Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling naar geslacht tussen 31 december 2007 en 31 december 2012

Figuur 3.6 toont hoe de loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector verdeeld is naar geslacht en hoe de verhouding mannen/vrouwen evolueerde tussen 2007 en 2012. Ook wordt de vergelijking gemaakt met de situatie en de evolutie in de totale industrie.

In de industrie werken overwegend mannen. Eind 2012 bedroeg de verhouding mannen/vrouwen in West-Vlaanderen 75,2%/24,8%. Ook in de West-Vlaamse voedingssector werken overwegend mannen, maar hun overwicht is iets minder groot dan in de industrie, namelijk 65,8% mannen en 34,2% vrouwen eind 2012.

In de periode 2007-2012 is het overwicht van de mannen zelfs nog iets groter geworden en dit zowel in de voedingssector als in de industrie in haar geheel.

Figuur 3.6: Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling naar geslacht in de voedingssector en de industrie, West-Vlaanderen, 31 december 2007 en 31 december 2012.

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

3.7. Specialisatiegraad in 2012 en relatieve groei in de periode 2007-2012

Wanneer we de specialisatiegraad en de relatieve groei van de tewerkstelling in de subsectoren van de voedingssector combineren, kunnen we vier groepen van sectoren onderscheiden: sterke, verbeterende, zwakke en achterblijvende sectoren. We beschouwen hier de relatieve groei in de periode 2007-2012 en de specialisatiegraad⁴ in 2012. Wat de specialisatiegraad van de subsectoren betreft, beschouwen we deze hier als de specialisatie ten opzichte van de voedingssector. Met andere woorden: in welke subsectoren van de voedingssector vertoont West-Vlaanderen een specialisatie ten opzichte van Vlaanderen en heeft de subsector procentueel een groter aandeel in West-Vlaanderen binnen de voeding dan in Vlaanderen binnen de voeding. We analyseren de subsectoren op Nace-Bel 3-digitniveau. Het resultaat is terug te vinden in figuur 3.7.

Sterke sectoren zijn sectoren waarin West-Vlaanderen gespecialiseerd is ten opzichte van het Vlaamse Gewest en waarvan de tewerkstelling groeit. We vinden deze sectoren in het kwadrant rechtsboven op figuur 3.7. Er bevinden zich drie deelsectoren uit de West-Vlaamse voedingssector in dit sterke kwadrant, namelijk de 'vervaardiging van diervoeders (10.9)', de grootste subsector binnen de voeding 'vervaardiging en conservering van groenten en fruit (10.3)' en de 'verwerking en conservering van vis en van schaal- en weekdieren (10.2)'. Deze subsectoren hebben dus een groter aandeel binnen de West-Vlaamse voedingssector dan binnen de Vlaamse voedingssector en kenden daarenboven een groei van de tewerkstelling in de periode 2007-2012.

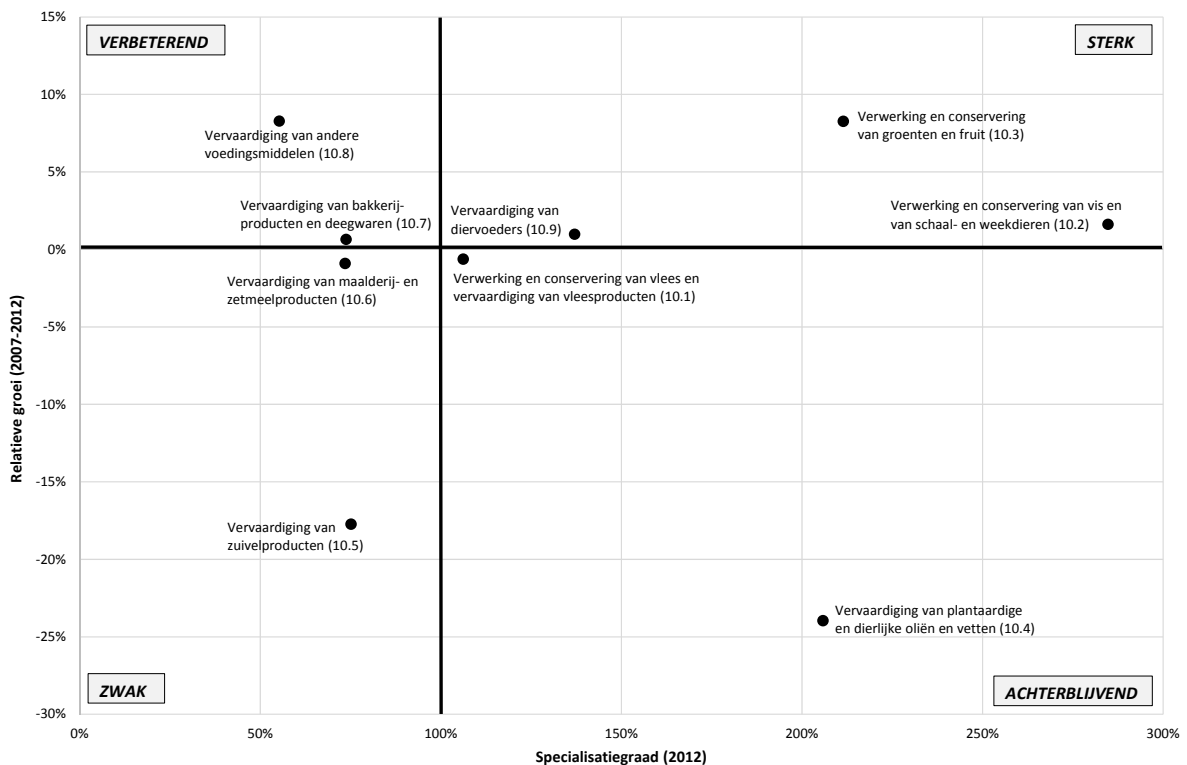
⁴ De specialisatiegraad van de deelsectoren wordt hier bepaald ten opzichte van de tewerkstelling in de voedingssector en niet ten opzichte van de totale tewerkstelling. Indien we de specialisatiegraad ten opzichte van de totale tewerkstelling zouden bekijken, zou deze behalve voor de subsector 'vervaardiging van andere voedingsmiddelen' voor elk van de deelsectoren van de voedingssector ruim boven 100% liggen.

Verbeterende sectoren vinden we linksboven op de figuur. Het zijn sectoren waarin West-Vlaanderen niet gespecialiseerd is in vergelijking met het Vlaamse Gewest, maar die toch een groei van de tewerkstelling kennen. Twee subsectoren behoren tot dit kwadrant, namelijk de tweede grootste subsector ‘vervaardiging van bakkerijproducten en deegwaren (10.7)’ en de ‘vervaardiging van andere voedingsmiddelen (10.8)’.

Zwakke sectoren combineren een tewerkstellingsafname met een specialisatiegraad kleiner dan honderd. Ze situeren zich linksonder. Twee subsectoren vallen in dit kwadrant, namelijk de ‘vervaardiging van maalderij- en zetmeelproducten (10.6)’ en de ‘vervaardiging van zuivelproducten (10.5)’. Deze laatste was de subsector met de op één na grootste relatieve afname van de loontrekkende tewerkstelling in de periode 2007-2012.

Tot slot definiëren we de **achterblijvende** sectoren. Het zijn sectoren waarin de regio gespecialiseerd is, maar die een achteruitgang van de tewerkstelling kennen. Voor West-Vlaanderen gaat het enerzijds om de subsector ‘verwerking en conservering van vlees en vervaardiging van vleesproducten (10.1)’, de derde grootste subsector binnen de West-Vlaamse voedingssector. Anderzijds behoort ook de ‘vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten (10.4)’ tot dit kwadrant. Deze subsector noteerde de grootste relatieve afname van de tewerkstelling in de periode 2007-2012, maar is wel de op één na kleinste subsector binnen de West-Vlaamse voedingssector.

Figuur 3.7: Specialisatiegraad (2012) en relatieve groei (2007-2012) in de deelsectoren van de voedingssector, West-Vlaanderen.

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

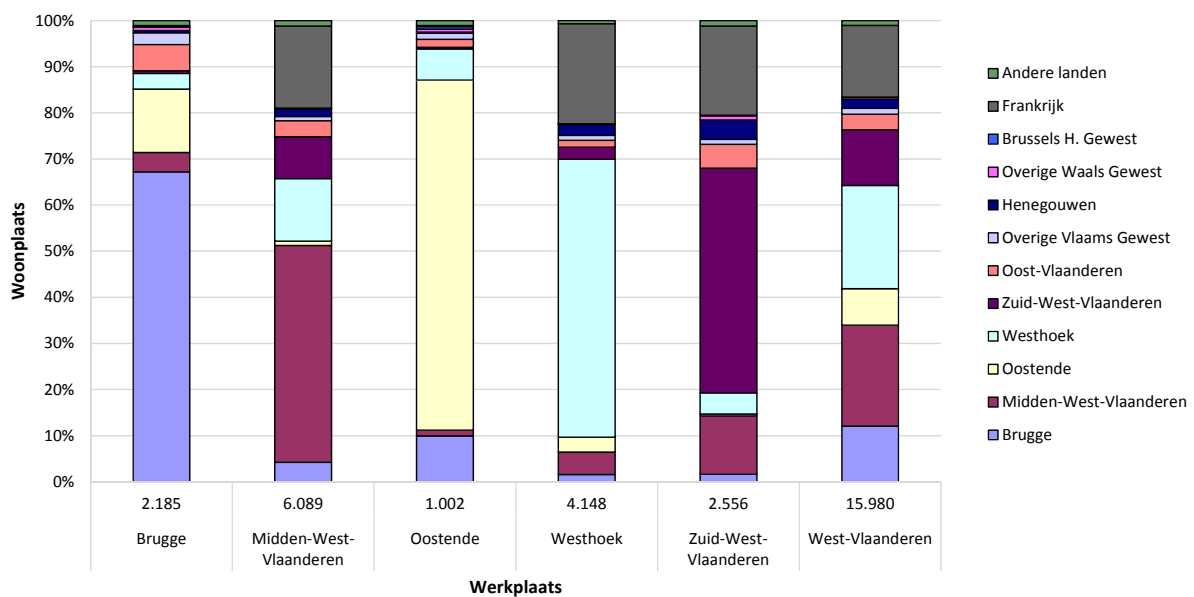
3.8. Pendel bij loontrekkenden in 2012

In wat volgt analyseren we de pendel van de loontrekkenden in de voedingssector en dit aan de hand van gegevens over zowel hun woon- als hun werkplaats. In tegenstelling tot bij de voorgaande analyses van loontrekkenden vertrekken we hiervoor niet van de RSZ-statistieken, maar van de statistieken van de Vlaamse Arbeidsrekening (VAR). In de VAR-statistieken en bijgevolg onze analyse omvat de voedingssector ook de dranken- en tabaksector.

Volgens de VAR-cijfers werkten in 2012 bijna 16.000 loontrekkers in de West-Vlaamse voedingssector, inclusief dranken- en tabaksector (figuur 3.8). Van deze groep loontrekkenden was 76,3% afkomstig uit West-Vlaanderen. Voor alle West-Vlaamse regio's geldt dat het grootste aandeel van de loontrekkenden afkomstig is uit de regio zelf. In Brugge, Oostende en de Westhoek is dat meer dan de helft.

Opmerkelijk is het percentage van 15,5% loontrekkenden dat vanuit Frankrijk naar West-Vlaanderen komt werken. Van deze groep van 2.484 loontrekkenden werkt het grootste aantal in Roeselare-Tielt (1.084), gevolgd door de Westhoek (899) en Zuid-West-Vlaanderen (494). Binnen de voedingssector van deze drie regio's maken de Franse loontrekkenden respectievelijk 17,8%, 21,7% en 19,3% uit van de totale loontrekkende tewerkstelling in de voedingssector.

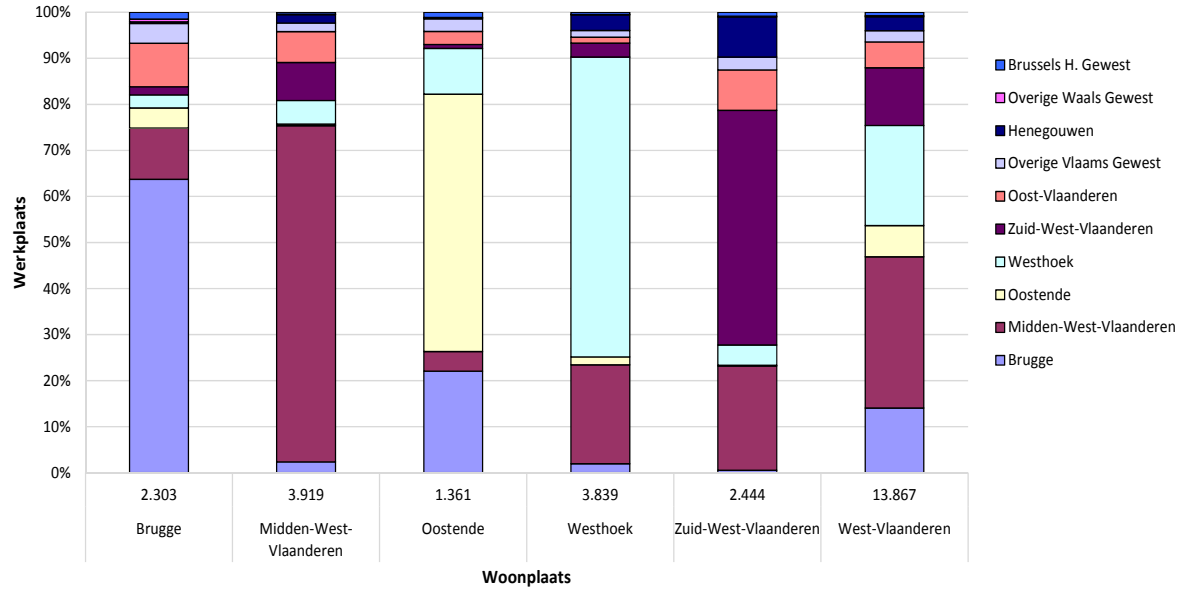
Figuur 3.8: Inkomende pendel bij loontrekkenden (15-64 jaar) in de voedingssector (inclusief dranken en tabak), West-Vlaamse regio's en West-Vlaanderen, 2012.

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Omgekeerd werken 13.867 inwoners van West-Vlaanderen in de voedingssector (figuur 3.9). Hiervan werken er 87,9% in West-Vlaanderen zelf. De overige 12,1% werkt hoofdzakelijk in Oost-Vlaanderen en Henegouwen.

Figuur 3.9: Uitgaande pendel bij loontrekkenden (15-64 jaar) in de voedingssector (inclusief dranken en tabak), West-Vlaamse regio's en West-Vlaanderen, 2012.

Bron: Vlaamse Arbeidsrekening, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

4. ZELFSTANDIGEN

In hoofdstuk 3 kwam de loontrekkende tewerkstelling in de voedings- en drankensector aan bod. Hoofdstuk 4 belicht de zelfstandigen in voornoemde sectoren.

4.1. Zelfstandigen op 31 december 2012

Op 31 december 2012 waren er in de West-Vlaamse voedingssector 1.664 zelfstandigen en helpers (exclusief zelfstandigen in bijberoep). Dit is het hoogste cijfer binnen Vlaanderen (tabel 4.1). Het aandeel van West-Vlaanderen in Vlaanderen bedroeg 29,1%. Daarnaast waren er 13 zelfstandigen in de West-Vlaamse drankensector of 21,3% van het Vlaamse totaal.

Binnen West-Vlaanderen situeert het grootste aantal zelfstandigen en helpers zich in Zuid-West-Vlaanderen gevolgd door de Westhoek en dan pas Midden-West-Vlaanderen. De verdeling van de zelfstandigen over de regio's is dus duidelijk anders dan de verdeling van de loontrekkende tewerkstelling, waar Midden-West-Vlaanderen ruim op kop staat en Zuid-West-Vlaanderen pas op de derde plaats volgt, na de Westhoek.

Tabel 4.1: Zelfstandigen (exclusief zelfstandigen in bijberoep) en helpers in de voedings- en drankensector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 31 december 2012.

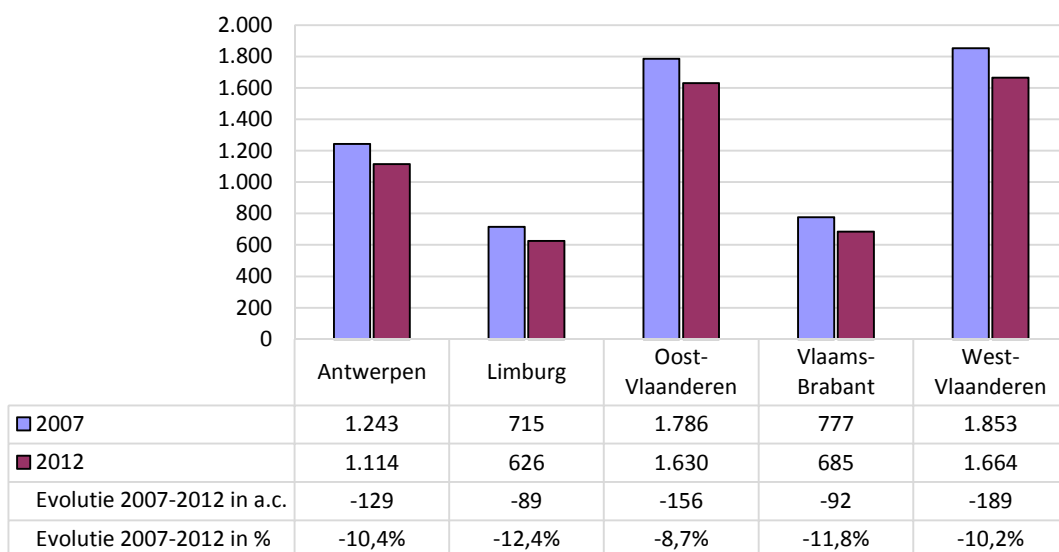
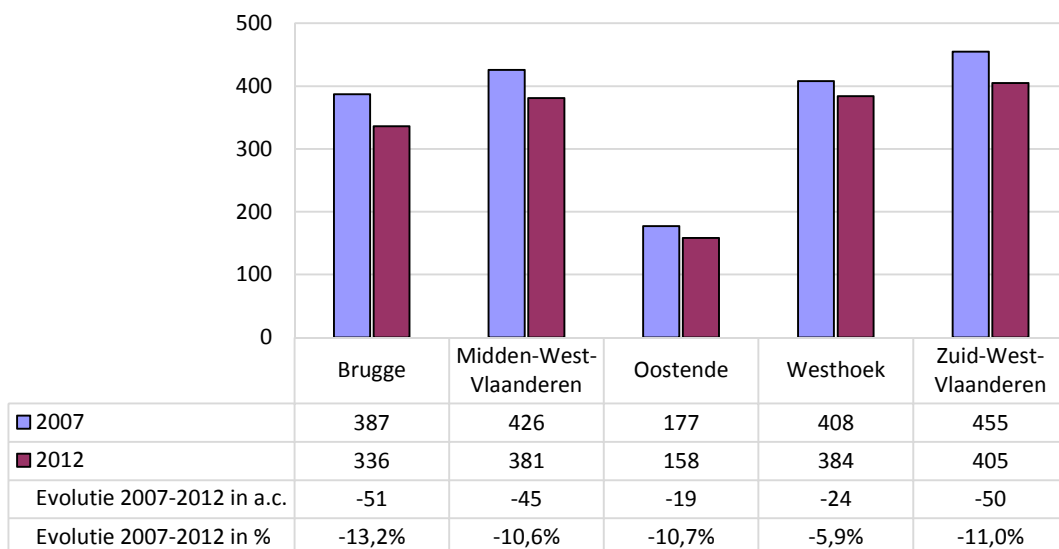
Regio's	Voeding	Dranken
Brugge	336	2
Midden-West-Vlaanderen	381	0
Oostende	158	1
Westhoek	384	5
Zuid-West-Vlaanderen	405	5
Antwerpen	1.114	6
Limburg	626	7
Oost-Vlaanderen	1.630	12
Vlaams-Brabant	685	23
West-Vlaanderen	1.664	13
Vlaams Gewest	5.719	61

Bron: RSVZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

4.2. Evolutie van de zelfstandigen tussen 31 december 2007 en 31 december 2012

Het aantal zelfstandigen en helpers nam in West-Vlaanderen in de periode 2007-2012 af met 10,2%. Een gelijkaardige dalende trend deed zich voor in elke regio binnen West-Vlaanderen en ook in alle Vlaamse provincies.

Figuur 4.1: Evolutie van het aantal zelfstandigen (exclusief zelfstandigen in bijberoep) en helpers in de voedingssector, West-Vlaamse regio's en Vlaamse provincies, 31 december 2007-2012.

Bron: RSVZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

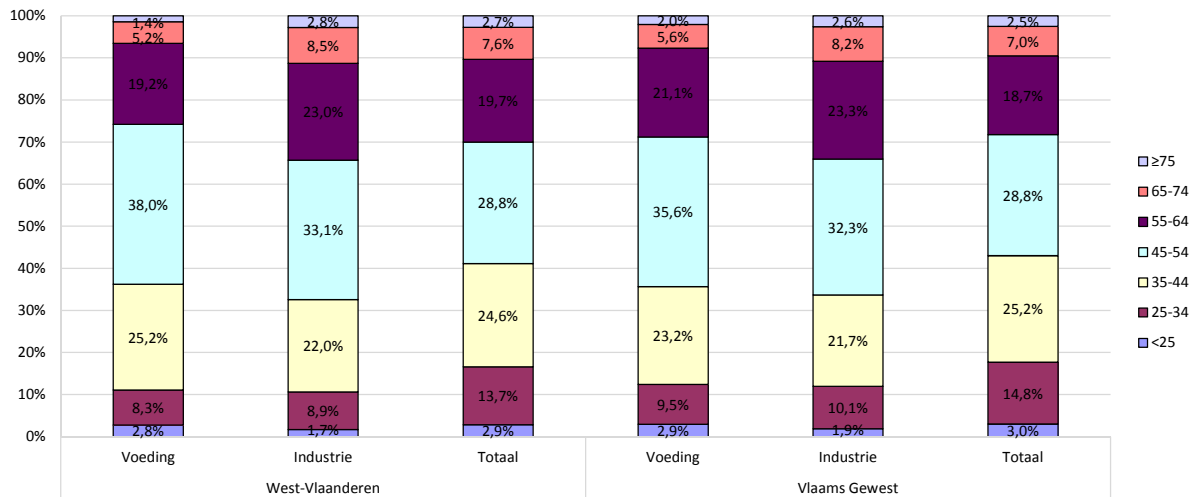
4.3. Zelfstandigen naar leeftijd en geslacht op 31 december 2012

Over het algemeen is de leeftijdsstructuur van de zelfstandigen en helpers in de voedingssector relatief oud, zeker in vergelijking met de totale economie. Bijna twee derden (63,8%) van de zelfstandigen en helpers in de West-Vlaamse voedingssector is immers 45 jaar of ouder; in de totale economie is dit 58,9%.

De leeftijdsopbouw van de zelfstandigen en helpers in de West-Vlaamse voedingssector toont een iets jongere leeftijdsstructuur in vergelijking met de totale West-Vlaamse industrie. De leeftijdsgroepen jonger dan 45 jaar zijn immers talrijker (36,2% in de voeding ten opzichte van 32,6% in de indus-

trie). Ook in Vlaanderen kan die vaststelling gemaakt worden: in de voedingssector is 35,6% van de zelfstandigen en helpers jonger dan 45 jaar, in de industrie is dit het geval voor 33,7% van de zelfstandigen en helpers. De zelfstandigen en helpers jonger dan 45 jaar zijn in de totale economie nog sterker vertegenwoordigd (43%).

Figuur 4.2: Zelfstandigen (exclusief zelfstandigen in bijberoep) en helpers naar leeftijdsklasse in de voedingssector, de industrie en het totaal, West-Vlaanderen en Vlaams Gewest, 31 december 2012.

Bron: RSVZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

5. ARBEIDSMARKT EN OPLEIDING

5.1. Vacatures

Werkgevers zijn voortdurend op zoek naar bijkomend personeel, zowel voor het invullen van nieuwe banen in de sector als ter vervanging van werknemers die tijdelijk of definitief hun job hebben verlaten. Ze gebruiken hiervoor verschillende wervingskanalen: uitzendkantoren, advertenties, internet, informele contacten, VDAB, ... Onderstaande analyse heeft enkel betrekking op de werkaanbiedingen ingediend bij de VDAB. Het is belangrijk om op te merken dat deze maar een deel uitmaken van het totale aantal werkaanbiedingen voor de hier geanalyseerde sectoren.

Aantal ontvangen vacatures in 2013

In 2013 ontving de VDAB 706 vacatures voor de voedingssector in West-Vlaanderen (zie tabel 5.1). Ruim twee derde (67,1%) hiervan kan worden toegeschreven aan Midden-West-Vlaanderen en de Westhoek. Bijna een kwart (24,1%) van alle vacatures die de VDAB voor West-Vlaanderen ontving voor alle industriële sectoren samen, betreft vacatures voor de voedingssector. Voor Midden-West-Vlaanderen, Oostende en de Westhoek ligt dit percentage beduidend hoger (respectievelijk 37,1%, 33,2% en 32%).

Ten opzichte van het aantal ontvangen vacatures in de Vlaamse voedingssector vertegenwoordigt West-Vlaanderen een aandeel van 27,6%. Enkel in Oost-Vlaanderen ontvangt de VDAB nog meer vacatures voor de voedingssector (30,4%). Van alle ontvangen vacatures in industriële sectoren kan in Vlaanderen 19,9% worden toegewezen aan de voedingssector. In Vlaams-Brabant ligt dit percentage het hoogst (36,6%).

Van de 154 vacatures die de VDAB in Vlaanderen ontving voor de drankensector kunnen er 48 (of 31,2%) worden toegewezen aan de West-Vlaamse drankensector. Drie vierde van deze West-Vlaamse vacatures is voor de regio Brugge. De ontvangen vacatures in de drankensector in West-Vlaanderen vertegenwoordigen 1,6% van alle vacatures in industriële sectoren; in Vlaanderen bedraagt dit percentage 1,2%. In Vlaams-Brabant en Limburg, die na West-Vlaanderen de meeste ontvangen vacatures tellen in de drankensector, ligt het aandeel vacatures in de drankensector ten opzichte van alle industriële sectoren hoger dan in West-Vlaanderen (respectievelijk 3,4% en 2,2%).

Tabel 5.1: Aantal ontvangen werkaanbiedingen in de voedings- en drankensector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 2013.

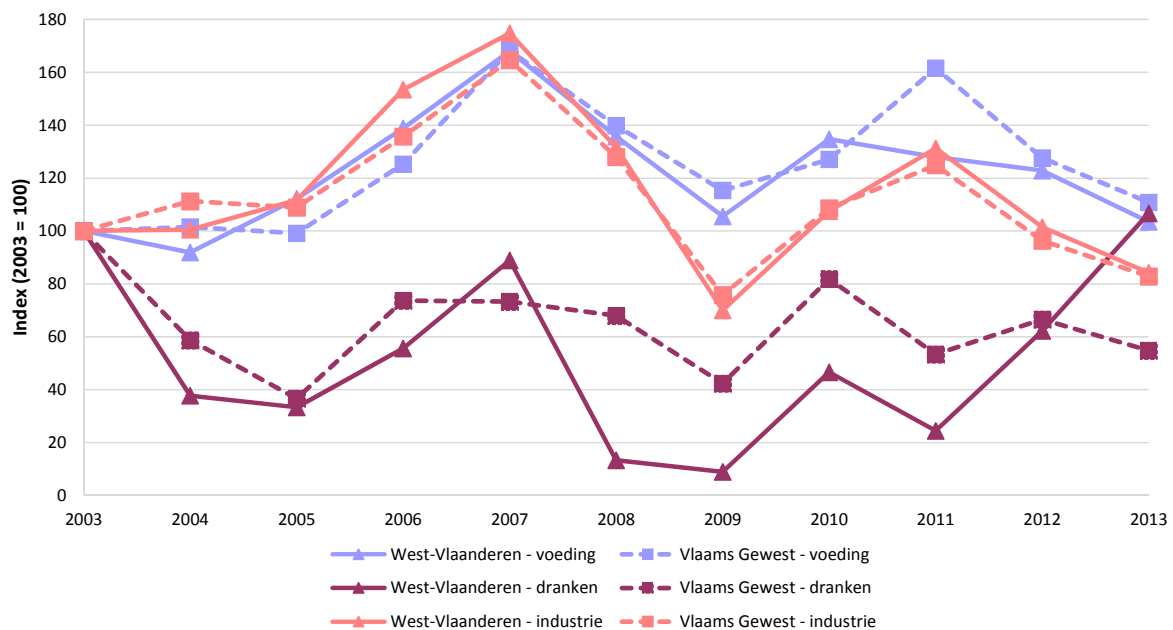
Regio's	Voeding	Dranken	Industrie	% voeding in industrie	% dranken in industrie
Brugge	79	36	761	10,4%	4,7%
Midden-West-Vlaanderen	341	0	919	37,1%	0,0%
Oostende	62	0	187	33,2%	0,0%
Westhoek	133	4	416	32,0%	1,0%
Zuid-West-Vlaanderen	91	8	648	14,0%	1,2%
Antwerpen	495	13	3.671	13,5%	0,4%
Limburg	133	35	1.585	8,4%	2,2%
Oost-Vlaanderen	778	16	3.422	22,7%	0,5%
Vlaams-Brabant	448	42	1.224	36,6%	3,4%
West-Vlaanderen	706	48	2.931	24,1%	1,6%
Vlaams Gewest	2.560	154	12.833	19,9%	1,2%
Aandeel WVl in VLG	27,6%	31,2%	22,8%	120,7%	136,5%

Bron: VDAB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Evolutie van het aantal ontvangen vacatures tussen 2003 en 2013

Bekijken we de evolutie van het aantal ontvangen werkaanbiedingen in de voedingssector in een periode van tien jaar (2003-2013), dan blijkt dat het aantal ontvangen werkaanbiedingen piekte in 2007 en 2011. In West-Vlaanderen komt de piek in 2011 niet tot uiting. De evolutie van de ontvangen werkaanbiedingen voor de voedingsnijverheid vertoont een nagenoeg gelijk patroon als dit van de industrie in haar geheel. In de evolutie van het aantal ontvangen vacatures in de drankensector zit geen duidelijk patroon, wellicht om het geringe aantal vacatures in deze subsector.

Figuur 5.1: Evolutie van de ontvangen werkaanbiedingen in de voedings- en drankensector en in de industrie, West-Vlaanderen en Vlaams Gewest, 2003-2013.

Bron: VDAB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Aantal ontvangen vacatures naar kenmerk van de werkaanbieding

In wat volgt analyseren we ook enkele kenmerken van de werkaanbiedingen, met name het vereiste studieniveau en de vereiste ervaring.

a. Vereist diploma

Uit tabel 5.2 blijkt dat men voor één op vijf vacatures voor de West-Vlaamse voedingsnijverheid een diploma van het secundair onderwijs vraagt en dat voor ruim 17% van de vacatures minstens hoger onderwijs nodig is. Voor het overgrote deel van de ontvangen werkaanbiedingen (62,9%) is echter geen diploma secundair onderwijs nodig, hooguit een getuigschrift van de tweede graad secundair onderwijs. De diplomavereisten voor de Vlaamse voedingsnijverheid liggen iets hoger dan deze voor West-Vlaanderen.

Tabel 5.2: Verdeling van het aantal ontvangen werkaanbiedingen naar vereist diploma in de voedings- en drankensector, West-Vlaanderen en Vlaams Gewest, 2013.

Vereist diploma	West-Vlaanderen			Vlaams Gewest		
	Voeding	Dranken	Industrie	Voeding	Dranken	Industrie
Geen of 2 ^{de} graad secundair	62,9%	41,7%	43,1%	57,0%	37,7%	41,9%
3 ^{de} /4 ^{de} graad secundair	20,0%	39,6%	31,6%	23,7%	31,8%	31,2%
Hoger onderwijs	17,1%	18,8%	25,3%	19,4%	30,5%	26,9%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	(706)	(48)	(2.931)	(2.560)	(154)	(12.833)

Bron: VDAB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

b. Vereiste ervaring

Tabel 5.3 toont ons de verdeling van het aantal vacatures naar vereiste ervaring.

Tegenover de lage diplomavereisten voor een job in de West-Vlaamse voedingsnijverheid, vraagt men relatief veel om ervaring aan te tonen. Bij meer dan de helft van de werkaanbiedingen vraagt men 'enige ervaring' (28,3%) of 'met ervaring' (27,3%). Slechts in 44,3% van de vacatures is er geen ervaring vereist. In Vlaanderen zijn er voor een groter deel van de vacatures geen vereisten gesteld qua ervaring (48,2%).

Tabel 5.3: Verdeling van het aantal ontvangen werkaanbiedingen naar vereiste ervaring in de voedings- en drankensector, West-Vlaanderen en Vlaams Gewest, 2013.

Vereiste ervaring	West-Vlaanderen			Vlaams Gewest		
	Voeding	Dranken	Industrie	Voeding	Dranken	Industrie
Geen ervaring	44,3%	35,4%	34,4%	48,2%	23,4%	40,5%
Enige ervaring	28,3%	31,3%	30,1%	23,8%	42,2%	25,9%
Met ervaring	27,3%	33,3%	35,5%	28,1%	34,4%	33,6%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	(706)	(48)	(2.931)	(2.560)	(154)	(12.833)

Bron: VDAB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

5.2. Knelpuntberoepen en -vacatures

De VDAB stelt jaarlijks een lijst op met ‘knelpuntberoepen’. Deze worden gedefinieerd als beroepen waarvoor de vacatures doorgaans moeilijker ingevuld geraken. Vanaf 2013 wordt door de VDAB een nieuwe beroepenindeling gebruikt die gebaseerd is op de beroepennomenclatuur ‘Competent’ van de SERV. Een vergelijking met de beroepenindeling van voor 2013 is daardoor niet mogelijk. Doordat er in de nieuwe beroepenindeling beduidend minder beroepen zijn, zijn er bijgevolg ook minder knelpuntberoepen dan toen de oude codering gebruikt werd. Ook de economische crisis, de groeiende tewerkstelling van buitenlandse werknemers en de besparingen hebben ervoor gezorgd dat een aantal beroepen uit de lijst met knelpuntberoepen verdwenen zijn. Om al deze redenen is een vergelijking met vorige jaren moeilijk.

De methodiek om knelpuntberoepen te bepalen is wel ongewijzigd gebleven. Zo bepaalt de VDAB knelpuntberoepen - op Vlaams niveau - aan de hand van verschillende statistische criteria (minimaal aantal vacatures, laag vervullingspercentage, lange loop- of plaatsingstijd) en de voorlegging aan een groep arbeidsmarktspecialisten. Vervolgens worden VDAB-sectorverantwoordelijken en een aantal sectorale organisaties geraadpleegd om bijkomende informatie te krijgen. Op basis daarvan worden een aantal beroepen geschrapt of toegevoegd. Vervolgens kunnen de provinciale arbeidsmarktspecialisten de lijst toetsen aan de lokale arbeidsmarkt en, mits argumentatie, beroepen toevoegen. Zo werd voor West-Vlaanderen in 2013 het beroep ‘H210101-1 Uitsnijder-uitbener’ toegevoegd, toevalig ook een beroep met een directe link naar de voedingssector (cfr. infra).

Voor het jaar 2013 rapporteerde de VDAB voor Vlaanderen een lijst van 144 knelpuntberoepen. Het knelpuntkarakter van een beroep kan veroorzaakt worden door een kwantitatief tekort aan arbeidskrachten, door een kwalitatief tekort aan arbeidskrachten (er zijn voldoende werkzoekenden, maar er is een tekort aan vakbekwame mensen, aan mensen met ervaring of met bijkomende specifieke kennis of met bepaalde eigenschappen) en/of door de arbeidsomstandigheden.

Niet alle vacatures voor knelpuntberoepen worden even moeilijk ingevuld. Een vacature voor een knelpuntberoep is niet hetzelfde als een knelpuntvacature. In samenwerking met het steunpunt WSE heeft de VDAB een getrapte definitie ontwikkeld om het reële knelpuntkarakter van de Vlaamse arbeidsmarkt te monitoren.

Op de eerste trap staan de zogenaamde ‘knelpuntvacatures’. Dit zijn vacatures voor knelpuntberoepen - beheerd door VDAB - met een looptijd van meer dan 90 dagen. Een trap hoger vinden we de kritieke knelpuntvacatures. Dit zijn vacatures voor knelpuntberoepen - beheerd door VDAB - met een looptijd van meer dan 180 dagen.

In 2013 gebruikte de VDAB voor de standaardrapportering van de knelpuntvacatures het Normaal Economisch Circuit zonder Uitzendopdrachten (NECzU). Enkel de vacatures die beheerd worden door de VDAB komen in aanmerking voor de statistische detectie van de knelpuntberoepen.

Voor de interpretatie van de analyse van de (kritieke) knelpuntvacatures herinneren we aan de eerder gemaakte opmerking dat het maar om een deel van het totale aantal werkaanbiedingen voor de hier geanalyseerde sectoren gaat aangezien we weten dat slechts een deel van de bedrijven beroep doet op de VDAB voor hun werkaanbiedingen.

In wat volgt gaan we na welke beroepen met een directe link met de voedingssector in 2013 voorkwamen in de lijst. Voor de samenstelling van deze lijst overlegden we met het IPV (Initiatieven voor Professionele Vorming van de Voedingsnijverheid), het opleidingscentrum van en voor de voedingsindustrie. Tevens bekijken we de aard van het knelpuntberoep en wat het aandeel knelpuntvacatures was voor deze knelpuntberoepen. We vergelijken ook de situatie in West-Vlaanderen met die in Vlaanderen.

We merken wel op dat er ook beroepsgroepen zijn die een indirecte link hebben met de voedingssector. We denken bijvoorbeeld aan keukenpersoneel, industrieel onderhoudspersoneel, technisch leidinggevenden, technici proces en productie, elektromechanica en VAC. Ook in deze beroepsgroepen zijn er knelpuntberoepen. De volledige lijst met knelpuntberoepen en het aantal (kritieke) knelpuntvacatures wordt daarom weergegeven in bijlagentabel 10.5.

Uit tabel 5.4 blijkt dat we in 2013 van de 144 Vlaamse knelpuntberoepen er slechts drie direct kunnen linken aan de voedingssector. Het gaat om bakkers, slaggers en productieoperatoren voeding. Voor deze drie knelpuntberoepen ontving de VDAB 347 vacatures voor West-Vlaanderen en 1.704 voor Vlaanderen. Respectievelijk 159 en 703 vacatures waren in gedeeld beheer.

In West-Vlaanderen waren 58 van de 159 vacatures (of 36,5%) in gedeeld beheer knelpuntvacatures, 23 waren kritieke knelpuntvacatures (14,5%). Voor Vlaanderen als geheel waren 295 van de 703 vacatures in gedeeld beheer knelpuntvacatures (42%) en 142 vacatures waren kritieke knelpuntvacatures (20,2%).

In 2013 ontving de VDAB voor de knelpuntberoepen in de totale economie 10.015 vacatures voor West-Vlaanderen en 51.504 voor Vlaanderen. Van deze vacatures kan in West-Vlaanderen 28,7% als knelpuntvacature en 12,3% als kritieke knelpuntvacature worden beschouwd. In het Vlaamse Gewest is 29,5% van de ontvangen vacatures voor knelpuntberoepen een knelpuntvacature en 12,1% een kritieke knelpuntvacature.

Omwille van de kleine absolute aantallen van het aantal ontvangen vacatures door de VDAB in de voedingssector, moeten we wel wijzen op enige voorzichtigheid bij het interpreteren van de relatieve cijfers. Enkele vacatures meer of minder kunnen de relatieve percentages sterk doen wijzigen.

Met deze voorzichtigheid in gedachten, durven we toch stellen dat de aandelen van (kritieke) knelpuntvacatures in de voedingssector in West-Vlaanderen en Vlaanderen beduidend groter zijn dan in de totale economie.

Voor de volledigheid geven we in tabel 5.5 ook een opsomming van de beroepen met een exclusieve link met de voedingssector en zonder knelpuntkarakter in 2013⁵. Volgens onze analyse ging het om tien beroepen. Voor die beroepen ontving de VDAB in 2013 voor West-Vlaanderen 172 vacatures en voor Vlaanderen 485 vacatures.

⁵ Zoals gezegd analyseren we de beroepen met knelpuntkarakter voor het jaar 2013. Het knelpuntkarakter verschilt van jaar tot jaar, maar de analyse van 2013 verschilt in grotere mate met de andere jaren omwille van de nieuwe beroepencodering vanaf 2013.

Tabel 5.4: Knelpuntberoepen, oorzaak en (kritieke) knelpuntvacatures in de voedingssector, West-Vlaanderen, 2013.

Beroep	Knelpuntoorzaak (a)	West-Vlaanderen				Vlaams Gewest			
		Ontvangen (gedeeld + zelfbeheer)	Ontvangen (gedeeld beheer)	Aantal knelpuntvacatures (b)	Aantal kritieke knelpuntvacatures (b)	Ontvangen (gedeeld + zelfbeheer)	Ontvangen (gedeeld beheer)	Aantal knelpuntvacatures (b)	Aantal kritieke knelpuntvacatures (b)
ID1 Bakkers en banketbakkers D110201-1 Bakker (m/v)	1	41	20	10	5	169	88	32	11
ID3 Vlees- en visbewerkers D110101-1 Slager (m/v)	1	104	54	26	11	772	378	188	104
ID9 Overige werknemers in de voeding H210201-1 Productieoperator voeding (m/v)	2	202	85	22	7	763	237	75	27

(a) Kwantitatief knelpunt (1), kwalitatief knelpunt (2) of knelpunt door ongunstige arbeidsomstandigheden (3).

(b) Ontvangen vacatures: normaal economisch circuit zonder uitzendopdrachten. Voor het berekenen van de knelpuntvacatures kan men enkel gebruik maken van de vacatures in gedeeld beheer aangezien de VDAB enkel van deze vacatures weet hoe ze afgehandeld werden.

Bron: VDAB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 5.5: Beroepen zonder knelpuntkarakter en aantal ontvangen vacatures in de voedingssector, West-Vlaanderen en Vlaanderen, 2013.

Beroep	Ontvangen vacatures (gedeeld + zelfbeheer)	
	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest
ID1 Bakkers en banketbakkers D110201-2 Bakkershulp (m/v)	24	101
D110401-1 Patissier chocoladewerker ijsbereider (m/v)	18	91
ID3 Vlees- en visbewerkers D110101-2 Slagershulp (m/v)	9	30
D110301-1 Traiteur charcutier (m/v)	25	65
D110501-1 Bereider van visproducten (m/v)	10	19
D110501-2 Visfileerder (m/v)	12	18
H210101-1 Slachter (m/v)	9	39
H210102-1 Uitsnijder uitbener (m/v) (a)	58	100
ID9 Overige werknemers in de voeding A141201-1 Kaasmaker (m/v)	1	4
A141301-1 Brouwer van alcoholische dranken (m/v)	6	18

(a) Toegevoegd aan de West-Vlaamse knelpuntberoepenlijst.

Bron: VDAB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

5.3. Opleiding

Werkgevers zijn voor het invullen van hun vacatures sterk afhankelijk van het aanbod op de arbeidsmarkt. Voor bepaalde sectoren is de studierichting die werkzoekenden hebben gevolgd vaak van doorslaggevend belang. In dit hoofdstuk bekijken we de evolutie van het aantal studenten in voedingsgebonden opleidingen in zowel het secundair, het volwassenen- als het hoger onderwijs.

Secundair onderwijs

Hieronder wordt de evolutie van het aantal laatstejaarsleerlingen⁶ secundair onderwijs in voedingsgerelateerde studierichtingen geanalyseerd, en dit zowel naar woonplaats van de leerlingen als vestigingsplaats van de onderwijsinstelling. In onze analyse werden zowel opleidingen met een directe link (het behandelen van voedingsproducten) als een indirecte link (noodzakelijk voor het productieproces) met de voedingssector. Voor een uitgebreid overzicht verwijzen we naar bijlagetabellen 10.6 en 10.7.

In het schooljaar 2012-13 volgden 903 West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen een voedingsgerelateerde opleiding (tabel 5.6). Bijna twee derde van deze leerlingen (64,8%) volgde een opleiding in het TSO; 35,2% volgde een BSO-opleiding. Bij de voedingsgerelateerde opleidingen in het TSO zit 75,9% van de laatstejaarsleerlingen in twee studierichtingen, namelijk 'Industriële wetenschappen' (53,3%) en 'Biotechnische wetenschappen' (22,6%). In het BSO zijn de laatstejaarsleerlingen iets meer verspreid over de verschillende studierichtingen. De studierichtingen 'Brood- en banketbakkerij en confiserie' en 'Grootkeuken' staan samen op kop met elk 76 laatstejaarsleerlingen of 23,9%. De studierichting 'Banketbakkerij-chocoladebewerking' volgt op de derde plaats met 37 laatstejaarsleerlingen of 11,6% van het totaal in het BSO.

Het aantal West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen in het secundair onderwijs dat een voedingsgerelateerde opleiding volgt is de afgelopen jaren vrij constant gebleven. In vergelijking met het schooljaar 2011-12 waren er 6,4% meer laatstejaarsleerlingen in het schooljaar 2012-13, maar in vergelijking met het schooljaar 2004-05 waren er iets minder laatstejaarsleerlingen (-1%). Op niveau van de studierichtingen waren er wel enkele opvallende evoluties. Zo lag het aantal laatstejaarsleerlingen in de BSO-richtingen 'Slagerij en verkoopklare gerechten' en vooral 'Slagerij-fijnkosttraiteur' beduidend lager in het schooljaar 2012-13 dan in het schooljaar 2004-05. Ook de TSO-richtingen 'Industriële onderhoudstechnieken', 'Koel- en warmtetechnieken' en 'Slagerij en vleeswaren' telden in het schooljaar 2012-2013 duidelijk minder laatstejaarsleerlingen dan in het schooljaar 2004-05. De TSO-richtingen 'Biotechnische wetenschappen' en 'Industriële wetenschappen' telden in het schooljaar 2012-13 dan weer duidelijk meer West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen dan in het schooljaar 2004-05. De TSO-richting 'Voedingstechnieken' kan sinds het schooljaar 2006-07 worden gevolgd en dit enkel in de Brood- en banketbakkerijschool Ter Groene Poorte.

⁶ Leerlingen in de derde en vierde graad van het secundair onderwijs.

Tabel 5.6: Aantal West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen secundair onderwijs in de voeding, schooljaar 2004-2005 - schooljaar 2012-2013 (a).

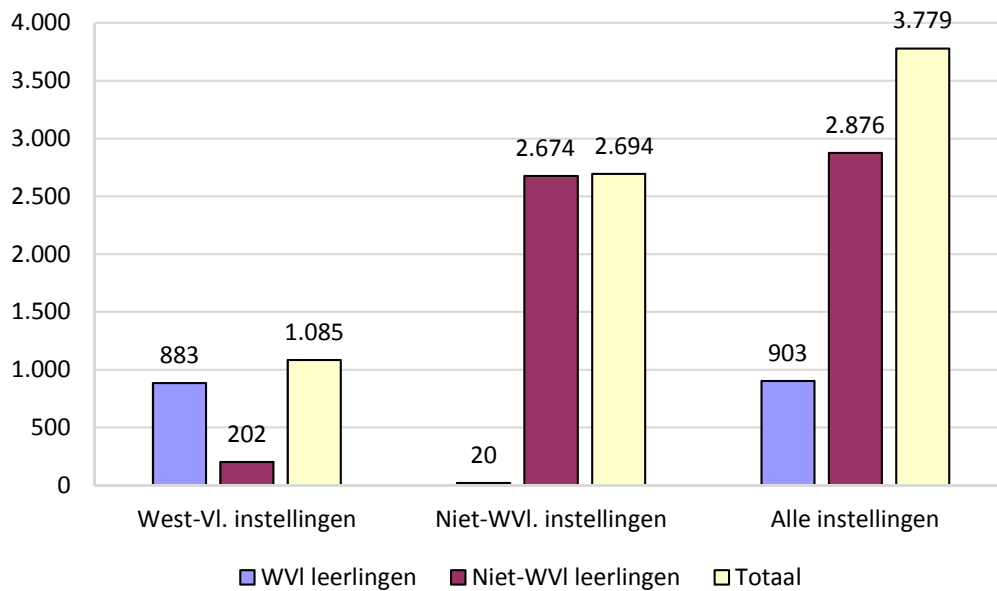
Onderwijs-vorm	Studierichting	'04-'05	'05-'06	'06-'07	'07-'08	'08-'09	'09-'10	'10-'11	'11-'12	'12-'13
BSO	Banketaannemer-traiteur	18	15	22	23	10	20	23	16	20
	Banketbakkerij-chocoladebewerking	32	31	32	22	29	31	31	42	37
	Brood- en banketbakkerij en confiserie	72	58	71	77	79	81	76	63	76
	Dieetbakkerij	6	3	3	3	3	6	8	3	8
	Gemeenschapsrestauratie	29	34	20	16	27	25	26	32	25
	Grootkeuken	79	64	74	80	69	68	62	60	76
	Industrieel onderhoud	27	48	40	50	45	44	44	50	34
	Koelinstallaties	0	0	0	0	0	1	1	1	0
	Koeltechnische installaties	0	0	0	0	0	0	3	1	0
	Slagerij en verkoopklare gerechten	46	42	52	59	42	32	32	24	31
	Slagerij-fijnkosttraiteur	34	25	23	19	27	27	17	13	11
TOTAAL BSO		343	320	337	349	331	335	323	305	318
TSO	Assistent voedingsindustrie	0	0	0	0	2	2	3	0	2
	Bakkerijtechnieken	6	5	5	9	7	6	1	4	5
	Biotechnische wetenschappen	114	118	109	146	157	144	127	125	132
	Brood en banket	44	44	35	32	25	27	31	44	39
	Industriële koeltechnieken	7	11	10	11	8	7	11	3	4
	Industriële onderhoudstechnieken	34	18	19	19	19	18	18	22	25
	Industriële wetenschappen	289	293	291	275	293	293	288	289	312
	Koel- en warmtetechnieken	48	51	53	42	41	37	32	33	37
	Productie- en procestechnologie	0	0	0	0	0	0	0	0	3
	Slagerij en vleeswaren	25	24	22	16	18	20	14	17	14
	Vleeswarentechnieken	2	5	4	2	0	2	3	0	0
	Voedingstechnieken	0	0	5	10	10	8	7	7	12
TOTAAL TSO		569	569	553	562	580	564	535	544	585
TOTAAL		912	889	890	911	911	899	858	849	903

(a) Vanaf het schooljaar 2009-2010 worden in de cijfers ook West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen meegeteld die buiten West-Vlaanderen studeren. Het gaat echter om beperkte aantallen voor BSO en TSO samen: 21 in het schooljaar 2009-2010, 18 in het schooljaar 2010-2011, 15 in het schooljaar 2011-2012 en 28 in het schooljaar 2012-2013.

Bron: Vlaamse overheid, Departement Onderwijs en Vorming, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

In het schooljaar 2012-2013 telde Vlaanderen 3.779 laatstejaarsleerlingen in een secundaire opleiding gerelateerd aan de voeding (figuur 5.2). Van die leerlingen zijn er 903 of 23,9% West-Vlamingen. Deze West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen volgden bijna allemaal (97,8%) een opleiding aan een West-Vlaamse instelling. Slechts 20 West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen volgden hun voedingsgerelateerde opleiding buiten West-Vlaanderen. Omgekeerd zijn er 202 niet-West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen die een voedingsgerelateerde opleiding volgen aan een West-Vlaamse secundaire school. Dit is 7% van alle niet-West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen of maar liefst 18,6% van alle laatstejaarsleerlingen in een voedingsgerelateerde opleiding aan een West-Vlaamse secundaire school. Ruim de helft (54%) van de niet-West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen die in West-Vlaanderen les volgt, doet dat aan de Brood- en banketbakkerijschool Ter Groene Poorte en een kwart (25,2%) volgt les aan de Hotel- en slagerijschool Ter Groene Poorte. De West-Vlaamse secundaire onderwijsinstellingen zijn in totaal goed voor 28,7% van alle laatstejaarsleerlingen in voedingsgerelateerde opleidingen.

Figuur 5.2: Verdeling van de laatstejaarsleerlingen secundair onderwijs in de voeding naar vestigingsplaats van de onderwijsinstelling en woonplaats van de studenten, schooljaar 2012-2013.

Bron: Vlaamse overheid, Departement Onderwijs en Vorming, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Van de laatstejaarsleerlingen secundair onderwijs in Vlaanderen in een voedingsgerelateerde opleiding is 23,9% woonachtig in West-Vlaanderen. Tabel 5.7 toont meer in detail wat de gedetailleerde aantallen en verhoudingen zijn per opleiding. In Vlaanderen zit 38,1% van de laatstejaarsleerlingen voeding in een BSO-richting, de andere 61,9% zit in een TSO-richting. Wat de West-Vlaamse leerlingen betreft is het aandeel TSO-laatstejaarsleerlingen iets groter (64,8%).

De populairste richtingen op Vlaams niveau in het BSO zijn Brood- en banketbakkerij en confiserie (415 leerlingen), Grootkeuken (194 leerlingen) en Banketbakkerij-chocoladebewerking (180 leerlingen). Op Vlaams niveau is de richting Brood- en banketbakkerij en confiserie dubbel zo groot – in termen van laatstejaarsleerlingen – als de richting Grootkeuken. Opmerkenswaardig is echter dat beide richtingen evenveel West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen tellen. Binnen het TSO is de richting Industriële wetenschappen veruit de grootste richting met 1.340 Vlaamse laatstejaarsleerlingen, gevolgd door Biotechnische wetenschappen met 505 laatstejaarsleerlingen. De aandelen van de West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen in deze richtingen bedragen respectievelijk 23,3% en 26,1%.

In enkele van de kleinere richtingen in termen van laatstejaarsleerlingen is het aandeel van West-Vlaanderen bijzonder groot. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de TSO-studierichting Voedingstechnieken die meer dan de helft (54,5%) West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen telt. Het feit dat deze richting enkel in West-Vlaanderen wordt ingericht speelt hierbij ongetwijfeld een belangrijke rol. Ook in drie andere TSO-studierichtingen woont ruim 40% van de laatstejaarsleerlingen in West-Vlaanderen, namelijk Slagerij en vleeswaren (46,7%), Bakkerijtechnieken (41,7%) en Assistent voedingsindustrie (40%), al gaat het bij de laatste twee studierichtingen om een beperkt aantal leerlingen.

Er zijn twee BSO-studierichtingen, namelijk Koelinstallaties en Koeltechnische installaties, en twee TSO-studierichtingen, namelijk Industriële warmtetechnieken en Vleeswarentechnieken, die geen West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen tellen. Van deze studierichtingen is de richting Vleeswarentechnieken de enige die wel in West-Vlaanderen wordt aangeboden.

Tabel 5.7: Aantal laatstejaarsleerlingen secundair onderwijs in de voeding naar vestigingsplaats van de onderwijsinstelling en woonplaats van de leerlingen, schooljaar 2012-2013.

Onderwijs- vorm	Studierichting	WVI instellingen			Niet-WVI instellingen			Alle instellingen			
		WVI leerl.	Niet-WVI leerl.	Totaal	WVI leerl.	Niet-WVI leerl.	Totaal	WVI. leerl.	Niet-WVI leerl.	Totaal	% WVI. leerl.
BSO	Banketaannemer-traiteur	20	10	30	0	69	69	20	79	99	20,2%
	Banketbakkerij-chocoladebewerking	33	24	57	4	119	123	37	143	180	20,6%
	Brood- en banketbakkerij en confiserie	74	31	105	2	308	310	76	339	415	18,3%
	Dieetbakkerij	8	6	14	0	10	10	8	16	24	33,3%
	Gemeenschapsrestaurantie	24	6	30	1	48	49	25	54	79	31,6%
	Grootkeuken	73	7	80	3	111	114	76	118	194	39,2%
	Industrieel onderhoud	34	0	34	0	94	94	34	94	128	26,6%
	Koelinstallaties	0	0	0	0	100	100	0	100	100	0,0%
	Koeltechnische installaties	0	0	0	0	47	47	0	47	47	0,0%
	Slagerij en verkoopklare gerechten	31	19	50	0	78	78	31	97	128	24,2%
	Slagerij-fijnkosttraiteur	10	13	23	1	23	24	11	36	47	23,4%
TOTAAL BSO		307	116	423	11	1.007	1.018	318	1.123	1.441	22,1%
TSO	Assistent voedingsindustrie	2	3	5	0	0	0	2	3	5	40,0%
	Bakkerijtechnieken	5	7	12	0	0	0	5	7	12	41,7%
	Biotechnische wetenschappen	128	8	136	4	365	369	132	373	505	26,1%
	Brood en banket	38	29	67	1	41	42	39	70	109	35,8%
	Industriële koeltechnieken	4	0	4	0	18	18	4	18	22	18,2%
	Industriële onderhoudstechnieken	24	0	24	1	131	132	25	131	156	16,0%
	Industriële warmtetechnieken	0	0	0	0	19	19	0	19	19	0,0%
	Industriële wetenschappen	309	15	324	3	1.013	1.016	312	1.028	1.340	23,3%
	Koel- en warmtechnieken	37	1	38	0	70	70	37	71	108	34,3%
	Productie- en procestechnologie	3	1	4	0	5	5	3	6	9	33,3%
	Slagerij en vleeswaren	14	11	25	0	5	5	14	16	30	46,7%
	Vleeswarentechnieken	0	1	1	0	0	0	0	1	1	0,0%
	Voedingstechnieken	12	10	22	0	0	0	12	10	22	54,5%
TOTAAL TSO		576	86	662	9	1.667	1.676	585	1.753	2.338	25,0%
TOTAAL		883	202	1.085	20	2.674	2.694	903	2.876	3.779	23,9%

Bron: Vlaamse overheid, Departement Onderwijs en Vorming, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Volwassenenonderwijs

Volwassenen die een voedingsgerelateerde opleiding willen volgen kunnen dit via het secundair volwassenenonderwijs of het hoger beroepsonderwijs.

De opleidingen in het secundair volwassenenonderwijs (SVWO) situeren zich op het niveau van de tweede en derde graad van het voltijds secundair onderwijs en worden aangeboden in de centra voor volwassenenonderwijs. De beroepsgerichte opleidingen van het hoger beroepsonderwijs (HBO5) situeren zich tussen het secundair onderwijs en de professionele bacheloropleidingen aan de hogescholen. Tot en met het schooljaar 2013-2014 worden de opleidingen van het hoger beroepsonderwijs aangeboden door de centra voor volwassenenonderwijs en de scholen voor voltijds secundair onderwijs (opleiding HBO5 verpleegkunde). Vanaf het schooljaar 2014-2015 worden deze opleidingen ingericht door een samenwerkingsverband tussen een hogeschool, één of meerdere centra voor volwassenenonderwijs en/of één of meerdere scholen voor voltijds secundair onderwijs.

Omwille van de arbeidsmarktgerelateerdheid zijn vooral de recent afgestudeerden relevant. Daarom bespreken we hieronder de cijfers van schooljaar 2013-2014. In de bijlagentabellen 10.8 en 10.9 geven we voor de volledigheid ook de cijfers van de vijf voorgaande schooljaren mee.

a. Secundair volwassenenonderwijs

Tabel 5.8 biedt een overzicht van het aantal cursisten in het secundair volwassenenonderwijs dat in het schooljaar 2013-2014 een opleiding volgde die direct of indirect gelinkt kan worden aan de voedingsnijverheid. We selecteerden vier opleidingsgebieden met in totaal 28 opleidingen.

De geselecteerde opleidingen binnen het eerste opleidingsgebied Voeding telden samen 1.119 West-Vlaamse cursisten, dit is 15,9% van het Vlaamse totaal. De opleidingen Ambachtelijk brood- en banketbakker (1.831 cursisten of 26,1%) en Broodbakker (1.057 cursisten of 15,1%) telden het grootste aantal cursisten. Deze opleidingen tellen respectievelijk 16,1% en 23,7% West-Vlaamse cursisten. In de opleidingen Ambachtelijk slager en Uitsnijder – uitbener is het aandeel West-Vlaamse cursisten beduidend hoger (respectievelijk 43,9% en 33,6%).

Van de 895 cursisten in voedingsgerelateerde opleidingen binnen het tweede opleidingsgebied Mechanica – elektriciteit woont 21,2% in West-Vlaanderen. Binnen dit opleidingsgebied telt de opleiding Industrieel elektrotechnisch installateur bijna de helft (48,9%) van alle Vlaamse cursisten. Hiervan woont ruim één vierde (25,3%) in West-Vlaanderen. In de opleiding Onderhoudsmecanici is bijna één derde (32,1%) van de cursisten afkomstig uit West-Vlaanderen.

De voedingsgerelateerde opleidingen binnen het derde opleidingsgebied Chemie tellen 1.295 Vlaamse studenten; slechts 5,4% hiervan is woonachtig in West-Vlaanderen. De opleiding Procesoperator chemie is binnen dit opleidingsgebied veruit de grootste opleiding met 713 (of 55,1% van de) Vlaamse cursisten. Het aandeel West-Vlaamse cursisten dat deze opleiding volgt, bedraagt echter slechts 1,1%. De opleiding Technicus in fermentatieprocessen – bieren telt het grootste percentage West-Vlaamse cursisten (13,9%).

Onder de 364 Vlaamse cursisten die een voedingsgerelateerde opleiding volgen binnen het laatste opleidingsgebied Koeling en warmte bevinden zich geen West-Vlaamingen. De opleidingen Koeltechniek en Koelmonteur vertegenwoordigen respectievelijk 60,4% en 39,6% van de Vlaamse cursisten binnen de voedingsgerelateerde opleidingen van dit opleidingsgebied.

Tabel 5.8: Aantal cursisten in de voeding in het secundair volwassenenonderwijs naar woonplaats, West-Vlaanderen en Vlaanderen, 1 april 2013 – 31 maart 2014.

Opleidingsgebied	Opleiding	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	Aandeel WVL in VLG	
Chemie	Biochemie TSO 3	3	52	5,8%	
	Procesoperator chemie	8	713	1,1%	
	Technicus in fermentatieprocessen - Bieren	52	375	13,9%	
	Technicus in fermentatieprocessen - Destillaten en likeuren	7	108	6,5%	
	Technicus in fermentatieprocessen - Wijnen	0	47	0,0%	
	TOTAAL	70	1.295	5,4%	
Koeling en warmte	Koelmonteur	0	144	0,0%	
	Koeltechniker	0	220	0,0%	
	TOTAAL	0	364	0,0%	
Mechanica - elektriciteit	Industrieel elektrotechnisch installateur	111	438	25,3%	
	Onderhoudselektriciens	4	223	1,8%	
	Onderhoudsmecaniciens	75	234	32,1%	
	TOTAAL	190	895	21,2%	
Voeding	Ambachtelijk brood- en banketbakker	295	1.831	16,1%	
	Ambachtelijk chocoladebewerker	12	361	3,3%	
	Ambachtelijk ijsbereider	4	181	2,2%	
	Ambachtelijk slager	115	262	43,9%	
	Bakkersgast	168	707	23,8%	
	Banketbakker	171	805	21,2%	
	Brood en banket	3	414	0,7%	
	Broodbakker	250	1.057	23,7%	
	Confiseur - chocoladebewerker	3	105	2,9%	
	Culinair traiteurslager	0	42	0,0%	
	Grootkeukenhulpkok	0	24	0,0%	
	Grootkeukenkok	4	164	2,4%	
	Slagersgast	2	262	0,8%	
	Spekslager	0	43	0,0%	
	Traiteur - banketaannemer	0	216	0,0%	
	Traiteur - delicatessenslager	0	72	0,0%	
	Traiteurkok	0	202	0,0%	
	Uitsnijder - uitbener	92	274	33,6%	
		TOTAAL	1.119	7.022	15,9%

Bron: Vlaamse overheid, Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

b. Hoger beroepsonderwijs

In tabel 5.9 worden de voedingsgerelateerde richtingen in het hoger beroepsonderwijs in het schooljaar 2013-2014 weergegeven. Hier selecteerden we twee opleidingsgebieden met in totaal vijf opleidingen. De voedingsgerelateerde opleidingen binnen het opleidingsgebied Industriële wetenschappen en technologie tellen samen 2.641 Vlaamse cursisten; 17,8% van deze cursisten woont in West-Vlaanderen. Binnen dit opleidingsgebied telt de opleiding Elektromechanica bijna twee derde van alle cursisten (1.726 of 65,4%); 23,7% van deze cursisten is woonachtig in West-Vlaanderen. In de andere opleidingen binnen dit gebied is het aandeel van de West-Vlaamse studenten veel lager, namelijk 11,2% in de opleiding Elektronica en zelfs onbestaande in de opleiding Bedrijfsautomatisatie.

Van de 529 Vlaamse cursisten die een voedingsgerelateerde opleiding volgen binnen het opleidingsgebied Biotechniek is 7,2% een West-Vlaming. Binnen dit opleidingsgebied tellen de opleidingen Chemie en Biotechnologie respectievelijk 62,8% van 37,2% van de Vlaamse cursisten. Het percentage West-Vlaamse cursisten is bij de opleiding Chemie (9,9%) hoger dan bij de opleiding Biotechnologie (2,5%).

Tabel 5.9: Aantal cursisten in de voeding in het hoger beroepsonderwijs naar woonplaats, West-Vlaanderen en Vlaanderen, 1 april 2013 – 31 maart 2014.

Opleidingsgebied	Opleiding	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	Aandeel WV in VLG
Biotechniek	Biotechnologie	5	197	2,5%
	Chemie	33	332	9,9%
	TOTAAL	38	529	7,2%
Industriële wetenschappen en technologie	Bedrijfsautomatisatie	0	369	0,0%
	Elektromechanica	409	1.726	23,7%
	Elektronica	61	546	11,2%
	TOTAAL	470	2.641	17,8%

Bron: Vlaamse overheid, Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Hoger onderwijs

De afgelopen jaren is het hoger onderwijslandschap en de manier waarop de verschillende opleidingen worden georganiseerd grondig gewijzigd.

Een bespreking van het hoger onderwijs kan om die reden in deze studie voorlopig niet opgenomen worden. De analyse vergt bovendien nog afstemming met verschillende actoren en een verdere kwaliteitscontrole.

6. BEDRIJVEN

6.1. Demografie van de ondernemingen

Methodiek

Vooraleer de analyse van de cijfers te bespreken, beschrijven we kort de gehanteerde bron en methodiek.

De statistiek van het aantal actieve btw-plichtige ondernemingen is net als die van de oprichtingen ('inschrijvingen') en uittredingen ('schrappingen') afkomstig van de FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI). De statistiek is gebaseerd op administratieve gegevens, wat noopt tot omzichtigheid bij de interpretatie van de cijfers. Een deel van het waargenomen verloop heeft een administratieve oorsprong en beantwoordt niet noodzakelijk aan een economische realiteit. We denken hierbij bijvoorbeeld aan de omvorming van een onderneming van "natuurlijke persoon" naar "rechtspersoon". In de statistiek wordt dit tweemaal geregistreerd, namelijk als een schrapping (van de natuurlijke persoon) en een inschrijving (als rechtspersoon). Daarnaast kunnen bepaalde tendensen de weerspiegeling zijn van administratieve wijzigingen, bijvoorbeeld wanneer beroepsactiviteiten aan de btw-plicht worden onderworpen of worden geschrapt als btw-plichtig. Daarnaast kunnen wettelijke of administratieve wijzigingen in de registratie van ondernemingen of in de btw-verplichtingen een invloed hebben op de tijdreeksen. In 2012 werden bijvoorbeeld notarissen btw-plichtig en vanaf 2014 geldt de btw-plicht voor advocaten.

Als we ervan uitgaan dat deze administratieve wijzigingen zich in elke sector voordoen en in elke regio dezelfde impact hebben, is de relatieve vergelijking tussen sectoren en regio's perfect mogelijk. Enkel de grootteordes van de starters en de stopzettingen en faillissementen of evoluties in de tijdreeksen moeten met enige voorzichtigheid geanalyseerd worden.

Belangrijke opmerking is bovendien dat de registratie van het aantal btw-plichtige ondernemingen gebeurt volgens het adres van de hoofdzetel. In die zin verschilt de analyse van de eerdere analyse van de loontrekkende tewerkstelling, die gebeurde volgens het adres of de adressen van de vestiging(en) van de onderneming. Een onderneming kan bijvoorbeeld meerdere vestigingen hebben, maar het is ook mogelijk dat ondernemingen hun zetel en vestiging(en) in een verschillende provincie of binnen de provincie in een verschillende regio hebben en bijgevolg in beide statistieken bij een verschillende provincie of regio worden geteld.

Het aantal starters wordt in de statistiek gedefinieerd als de som van het aantal inschrijvingen van nieuwe btw-plichtigen en het aantal wederonderwerpen van btw-plichtige ondernemingen. Niet-btw-plichtige ondernemingen worden niet opgenomen (zoals sommige handelsvennootschappen of non-profitorganisaties).

Het aantal uittredingen wordt gedefinieerd als het aantal btw-plichtigen dat als niet-actief wordt bestempeld omwille van stopzettingen of faillissementen.

Omwille van de kleine absolute aantallen starters en uittredingen in de voedings- en drankensector, bekijken we hier niet de cijfers van één bepaald jaar, maar het totale aantal starters en stopzetters over de periode 2008-2013 en de gemiddelde startersratio⁷ en uittredingsratio in deze periode. De drankensector laten we in dat deel van de analyse buiten beschouwing omdat zowel de absolute omvang van deze sector als de bewegingen binnen de sector te klein zijn - ook in relatieve termen - om hier betekenisvolle uitspraken over te doen.

Actieve ondernemingen

Tabel 6.1 toont dat West-Vlaanderen op 31 december 2013 exact 1.406 actieve ondernemingen in de voedingsnijverheid telde. West-Vlaanderen is de provincie met nominatief het grootste aantal actieve voedingsbedrijven. Dit aantal is goed voor 27,6% van het Vlaamse aantal actieve ondernemingen in de sector. In vergelijking met de totale industrie en de totale economie is het aandeel van de voeding aanzienlijk groter. Het aandeel actieve ondernemingen in de drankensector is in West-Vlaanderen dan weer relatief klein, namelijk 15,9%. Binnen West-Vlaanderen vinden we het grootste absolute aantal actieve ondernemingen in de voedingssector in Midden-West-Vlaanderen gevolgd door de Westhoek en Zuid-West-Vlaanderen.

Tabel 6.1: Aantal actieve ondernemingen in de voedings- en drankensector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 2013.

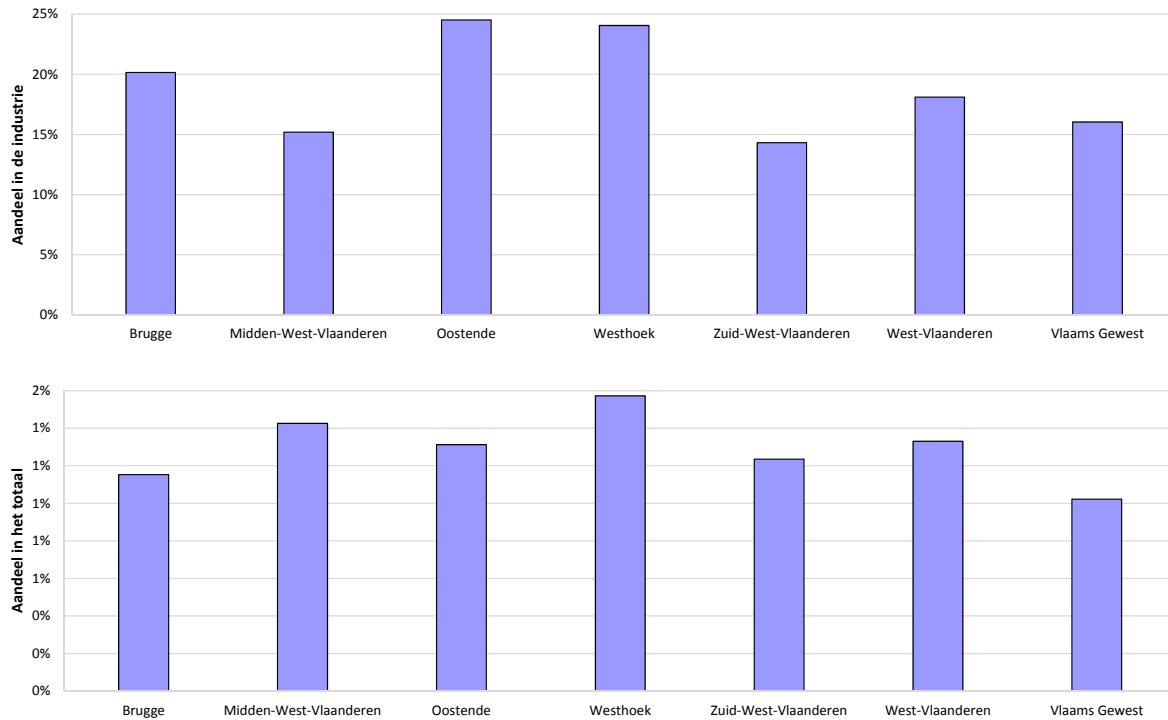
Regio's	Voeding	Dranken	Industrie	Totaal
Brugge	296	4	1.469	25.684
Midden-West-Vlaanderen	340	8	2.239	23.850
Oostende	145	1	591	11.045
Westhoek	319	11	1.326	20.288
Zuid-West-Vlaanderen	306	13	2.139	24.771
Antwerpen	1.171	51	7.974	135.134
Limburg	564	27	4.609	64.069
Oost-Vlaanderen	1.351	69	7.581	113.655
Vlaams-Brabant	594	49	3.806	79.050
West-Vlaanderen	1.406	37	7.764	105.638
Vlaams Gewest	5.086	233	31.734	497.546
België	7.871	411	49.004	810.121
Aandeel WV in VLG	27,6%	15,9%	24,5%	21,2%
Aandeel WV in BEL	17,9%	9,0%	15,8%	13,0%

Bron: FOD Economie (ADSEI), Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

In figuur 6.1 zien we dat binnen de industrie de voedingsbedrijven het sterkst vertegenwoordigd zijn in Oostende, de Westhoek en Brugge. In de totale economie is dit in de Westhoek, Midden-West-Vlaanderen en Oostende. De aandelen van de voedingsbedrijven in het aantal industriële bedrijven of in alle bedrijven samen toont opnieuw het belang van de sector voor de provincie West-Vlaanderen. De aandelen zijn immers aanzienlijk groter dan de aandelen in Vlaanderen.

⁷ Berekend als het gemiddeld aantal starters in verhouding tot het gemiddeld aantal actieve ondernemingen. De gemiddelde uittredingsratio werd op analoge wijze berekend.

Figuur 6.1: Aandeel van het aantal actieve ondernemingen in de voedingssector in de industrie en in het totale aantal actieve ondernemingen, West-Vlaamse regio's en Vlaamse provincies, 2013.

Bron: FOD Economie (ADSEI), Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

In tabel 6.2 zien we hoe het aantal actieve ondernemingen evolueerde in de West-Vlaamse regio's en in de Vlaamse provincies tussen 2008 en 2013 in de voedings- en drankensector.

Jammer genoeg nam het aantal actieve ondernemingen in de voedingssector af in de periode 2008-2013. Tabel 6.2 toont dat dit een algemene trend was in alle regio's van West-Vlaanderen, maar ook in alle Vlaamse provincies. De afname in West-Vlaanderen was zowel in absolute als in relatieve termen groter dan in de andere provincies van Vlaanderen. Binnen West-Vlaanderen waren de afnames in relatieve termen het grootst in Oostende, Midden- en Zuid-West-Vlaanderen. Ook in de West-Vlaamse industrie daalde het aantal actieve ondernemingen. De afname in de industrie deed zich enkel voor in de provincie West-Vlaanderen, in de andere Vlaamse provincies waren er toenames.

Tabel 6.2: Evolutie van het aantal actieve ondernemingen in de voedings- en drankensector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 2008-2013.

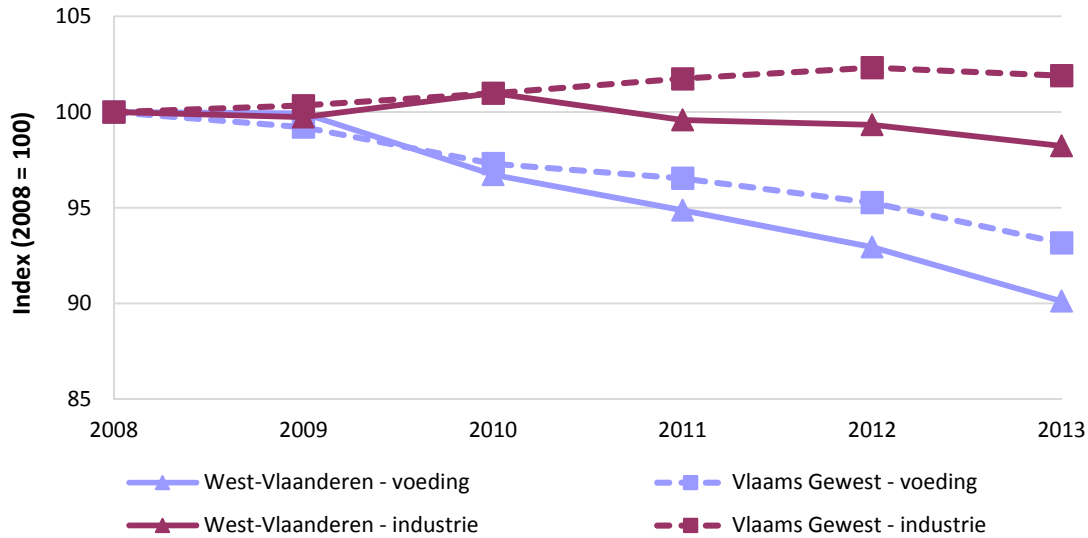
Regio's	Voeding		Dranken		Industrie		Totaal	
	In a.c.	In %	In a.c.	In %	In a.c.	In %	In a.c.	In %
Brugge	-16	-5,1%	+2	+100,0%	+20	+1,4%	+1.674	+7,0%
Midden-West-Vlaanderen	-50	-12,8%	+1	+14,3%	-43	-1,9%	+1.549	+6,9%
Oostende	-26	-15,2%	0	0,0%	-7	-1,2%	+490	+4,6%
Westhoek	-25	-7,3%	+4	+57,1%	+39	+3,0%	+1.073	+5,6%
Zuid-West-Vlaanderen	-37	-10,8%	-1	-7,1%	-148	-6,5%	+1.608	+6,9%
Antwerpen	-72	-5,8%	+26	+104,0%	+76	+1,0%	+12.736	+10,4%
Limburg	-6	-1,1%	+8	+42,1%	+330	+7,7%	+6.142	+10,6%
Oost-Vlaanderen	-92	-6,4%	+12	+21,1%	+189	+2,6%	+8.355	+7,9%
Vlaams-Brabant	-49	-7,6%	+12	+32,4%	+139	+3,8%	+6.915	+9,6%
West-Vlaanderen	-154	-9,9%	+6	+19,4%	-139	-1,8%	+6.394	+6,4%
Vlaams Gewest	-373	-6,8%	+64	+37,9%	+595	+1,9%	+40.542	+8,9%
België	-567	-6,7%	+101	+32,6%	+192	+0,4%	+63.190	+8,5%

Bron: FOD Economie (ADSEI), Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

De verschillen inzake de evolutie van het aantal actieve ondernemingen in voeding en industrie enerzijds en de evolutie in West-Vlaanderen en het Vlaams Gewest anderzijds worden nog eens grafisch geïllustreerd in figuur 6.2.

Uit de figuur blijkt dat het aantal actieve ondernemingen in de West-Vlaamse voedingssector continue daalde; over de hele periode 2008-2013 daalde het aantal actieve ondernemingen in de sector met 9,9%. Ook in het Vlaamse Gewest was er in dezelfde periode een continue afname van het aantal actieve ondernemingen in de voedingssector, maar deze bleef beperkt tot 6,8%. Het aantal actieve ondernemingen in de industrie evolueerde gunstiger, en dit in zowel West-Vlaanderen als Vlaanderen. In 2010 lag het aantal actieve ondernemingen in de industrie in West-Vlaanderen iets hoger dan in 2008, daarna volgden telkens afnames. Uiteindelijk lag het aantal actieve ondernemingen in de industrie in 2013 in West-Vlaanderen 1,8% lager dan in 2008. In het Vlaamse Gewest was er - behalve in 2013 - een continue toename van het aantal actieve ondernemingen in de industrie. In de hele periode 2008-2013 steeg het aantal actieve ondernemingen in de industrie in het Vlaamse Gewest met 1,9%.

Figuur 6.2: Evolutie van het aantal actieve ondernemingen in de voedingssector en de industrie, West-Vlaanderen en Vlaams Gewest, 2008-2013.

Bron: FOD Economie (ADSEI), Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Starters- en uittredingsratio

De verklaring voor het feit dat het aantal ondernemingen in de voedingssector van West-Vlaanderen sterker afnam dan in Vlaanderen kan gevonden worden in de tabellen 6.3 en 6.4 waarin de gemiddelde startersratio⁸, respectievelijk gemiddelde uittredingsratio⁹, wordt weergegeven voor de voedingssector, de industrie en de totale economie. Deze tabellen tonen dat West-Vlaanderen niet zo zeer meer uitreders had in de voedingssector, de uittredingsratio was zelfs lager dan in de andere provincies. Het verschil zit vooral in de veel lagere startersratio. Ook voor de verschillende evolutie van de industriële ondernemingen kan dit de verklaring zijn.

⁸ Gemiddeld aantal oprichtingen in verhouding tot het gemiddeld aantal actieve ondernemingen.

⁹ Gemiddeld aantal stopzettingen en faillissementen in verhouding tot het gemiddeld aantal actieve ondernemingen.

Tabel 6.3: Totaal aantal starters en gemiddelde startersratio in de voedingssector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 2008-2013.

Regio's	Voeding		Industrie		Totaal	
	Starters	Starters-ratio	Starters	Starters-ratio	Starters	Starters-ratio
Brugge	77	4,1%	504	5,7%	11.232	7,5%
Midden-West-Vlaanderen	65	2,9%	602	4,4%	9.349	6,7%
Oostende	23	2,4%	178	5,0%	5.188	8,0%
Westhoek	60	3,0%	439	5,6%	8.031	6,8%
Zuid-West-Vlaanderen	54	2,8%	609	4,6%	10.948	7,6%
Antwerpen	331	4,6%	3.033	6,4%	69.525	9,0%
Limburg	182	5,4%	1.866	7,0%	31.843	8,7%
Oost-Vlaanderen	401	4,7%	2.896	6,4%	53.364	8,1%
Vlaams-Brabant	159	4,3%	1.443	6,4%	37.523	8,3%
West-Vlaanderen	279	3,1%	2.332	4,9%	44.748	7,3%
Vlaams Gewest	1.352	4,3%	11.570	6,1%	237.003	8,2%
België	2.279	4,7%	18.086	6,2%	408.558	8,7%
Aandeel WVl in VLG	20,6%		20,2%		18,9%	
Aandeel WVl in BEL	12,2%		12,9%		11,0%	

Bron: FOD Economie (ADSEI), Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 6.4: Totaal aantal uittredingen en gemiddelde uittredingsratio in de voedingssector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest, 2008-2013.

Regio's	Voeding		Industrie		Totaal	
	Uittredingen	Uittredings-ratio	Uittredingen	Uittredings-ratio	Uittredingen	Uittredings-ratio
Brugge	89	4,8%	455	5,1%	9.287	6,2%
Midden-West-Vlaanderen	103	4,6%	104	0,8%	7.262	5,2%
Oostende	56	5,9%	178	5,0%	4.707	7,2%
Westhoek	89	4,5%	677	8,6%	6.797	5,7%
Zuid-West-Vlaanderen	92	4,8%	196	1,5%	8.744	6,1%
Antwerpen	404	5,6%	2.762	5,8%	52.888	6,8%
Limburg	187	5,5%	1.367	5,1%	23.814	6,5%
Oost-Vlaanderen	467	5,5%	2.457	5,5%	42.207	6,4%
Vlaams-Brabant	210	5,7%	1.256	5,6%	29.093	6,4%
West-Vlaanderen	429	4,8%	1.610	3,4%	36.797	6,0%
Vlaams Gewest	1.697	5,3%	9.452	5,0%	184.799	6,4%
België	2.885	5,9%	16.871	5,7%	327.635	7,0%
Aandeel WVl in VLG	25,3%		17,0%		19,9%	
Aandeel WVl in BEL	14,9%		9,5%		11,2%	

Bron: FOD Economie (ADSEI), Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Overlevingspercentage

Om het overlevingspercentage van starters te berekenen wordt gebruik gemaakt van de start- en stopzettingsdatum van ondernemingen in Lokovest, een extract van de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO). Op basis hiervan kon de exacte leeftijd van de onderneming bij stopzetting worden berekend. De definiëring van starters en stopzettingen is in deze statistiek wel administratief. Zo vinden we onder de starters ook ondernemingen die worden omgevormd van "natuurlijk persoon" naar "rechtspersoon". Dit zorgt ervoor dat deze ondernemingen tweemaal worden geregistreerd,

namelijk als een schrapping (van de natuurlijke persoon) en een inschrijving (als rechtspersoon). In werkelijkheid gaat het echter om dezelfde onderneming, zij het dan onder een andere juridische vorm. Het is niet mogelijk om dergelijke administratieve starters uit de statistiek te filteren. De redenen waarom een onderneming de activiteiten stopzet kunnen vrij divers zijn (vrijwillige stopzetting van de activiteiten, faillissement, het ontbreken van attesten of vergunningen, een fusie tussen twee of meer ondernemingen, een administratieve wijziging, enz.). Toch blijft benchmarken mogelijk, ervan uitgaande dat de grootte-orde van administratieve wijzigingen in elke regio even groot is.

Uit tabel 6.5 blijkt dat van de 35 West-Vlaamse voedingsondernemingen die in 2008 startten, er vijf jaar later nog 30 actief waren. Procentueel uitgedrukt betekent dit een overlevingspercentage van 85,7%. Hiermee staan de West-Vlaamse voedingsondernemingen binnen Vlaanderen op de tweede plaats na Limburg (14 van de 15 gestartte voedingsondernemingen was vijf jaar later nog actief). Binnen West-Vlaanderen vinden we de hoogste overlevingspercentages in de Westhoek en Oostende; de respectievelijk zes en drie voedingsondernemingen die er in 2008 werden opgestart waren vijf jaar later allemaal nog actief.

In vier Vlaamse provincies is het overlevingspercentage van voedingsondernemingen groter dan het overlevingspercentage van industriële bedrijven. De provincie Vlaams-Brabant vormt hierop de enige uitzondering.

Tabel 6.5: Overlevingspercentage in 2013 na vijf jaar van ondernemingen gestart in 2008 in de voeding en de industrie, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen, Vlaamse provincies en Vlaams Gewest.

Regio's	Starters in 2008		Nog actief na 5 jaar		Overlevingspercentage	
	Voeding	Industrie	Voeding	Industrie	Voeding	Industrie
Brugge	9	63	7	54	77,8%	85,7%
Midden-West-Vlaanderen	13	108	11	84	84,6%	77,8%
Oostende	3	25	3	19	100,0%	76,0%
Westhoek	6	57	6	40	100,0%	70,2%
Zuid-West-Vlaanderen	4	66	3	50	75,0%	75,8%
Antwerpen	47	360	37	278	78,7%	77,2%
Limburg	15	257	14	206	93,3%	80,2%
Oost-Vlaanderen	54	380	46	297	85,2%	78,2%
Vlaams-Brabant	14	143	11	117	78,6%	81,8%
West-Vlaanderen	35	319	30	247	85,7%	77,4%
Vlaams Gewest	165	1.459	138	1.145	83,6%	78,5%

Bron: Lokovest (10/04/2014), Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

6.2. Geografische spreiding

In wat voorafging kon u al lezen hoe het totale aantal vestigingen, de loontrekkende tewerkstelling en het aantal zelfstandigen in de voedings- en drankensector verspreid zijn over de West-Vlaamse regio's. In wat volgt tonen we de geografische spreiding van de voedings- en drankensector in West-Vlaanderen op kaart. We benadrukken hierbij dat in deze analyse de toestand op 31 december 2012 wordt weergegeven en dat er zich sindsdien al wijzigingen kunnen hebben voorgedaan in het landschap.

Voedings- en drankensector

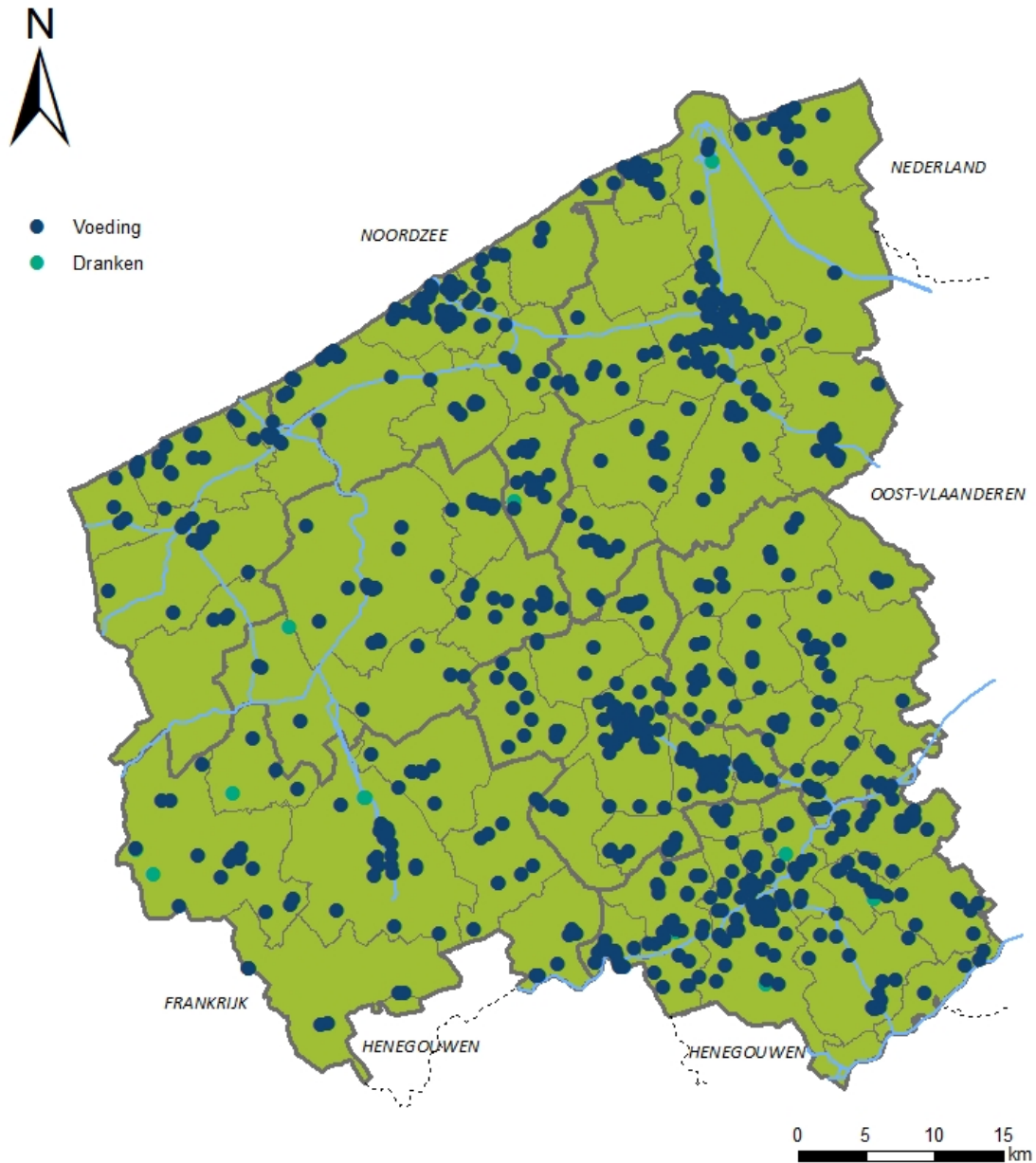
Kaart 6.1 toont de geografische spreiding van de vestigingen in de voedings- en drankensector in West-Vlaanderen. Er zijn enkele duidelijke concentraties te zien wat betreft de voedingssector, namelijk rond de Leie in de regio Kortrijk, Roeselare-Izegem, Brugge en Oostende.

Uit tabel 6.6 blijkt dat er in West-Vlaanderen 32 vestigingen zijn in de voedingssector die *meer dan 100 werknemers* tellen. Hiervan is exact de helft actief in Midden-West-Vlaanderen. In de Westhoek zijn er acht vestigingen, in Zuid-West-Vlaanderen vier en in Brugge en Oostende telkens twee. Midden-West-Vlaanderen telt vier vestigingen in de top tien, waarvan er één afgetekend op kop staat met meer dan 1.000 werknemers (Westvlees). De top drie wordt vervolledigd door twee vestigingen uit de Westhoek (Veurne Snack Foods en Ysco). Staan verder nog in de top tien: Alpro, Ardovries, Unifrost, Volys Star, Marine Harvest Pieters, Pinguin en Clarebout-Potatoes.

Tabel 6.7 toont dat er in West-Vlaanderen slechts één vestiging in de drankensector is met *meer dan 100 werknemers* (P.B.I. Fruit Juice Company). Daarnaast telt de sector nog zes vestigingen met *meer dan 20 werknemers*. Al deze vestigingen zijn bierbrouwerijen.

In bijlagetabel 10.10 van dit rapport vindt u de rangschikking van de 100 grootste voedings- en drankenvestigingen in West-Vlaanderen volgens loontrekkende tewerkstelling.

Kaart 6.1: Geografische spreiding van de vestigingen in de voedings- en drankensector, West-Vlaanderen, 31 december 2012.

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 6.6: Vestigingen in de voedingssector met 100 of meer werknemers, West-Vlaanderen, 31 december 2012.

	Naam	Gemeente	Activiteit	Grootteklasse
1	Westvlees	Staden	Vlees, excl. vlees van gevogelte	≥ 1.000 tew.
2	Veurne Snack Foods	Veurne	Aardappelen, excl. productie van diepgevroren aardappelbereidingen	200-499 tew.
3	Ysco	Langemark-Poelkapelle	Consumptie-ijs	200-499 tew.
4	Alpro	Wevelgem	Gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding	200-499 tew.
5	Ardovries	Ardoeie	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
6	Unifrost	Ardoeie	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
7	Volys Star	Lendeledede	Gevogelte	200-499 tew.
8	Marine Harvest Pieters	Brugge	Vis en schaal- en weekdieren	200-499 tew.
9	Pinguin	Staden	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
10	Clarebout-Potatoes	Heuvelland	Diepgevroren aardappelbereidingen	200-499 tew.
11	Snack Food Poco Loco	Roeselare	Aardappelen, excl. productie van diepgevroren aardappelbereidingen	200-499 tew.
12	D'Arta	Ardoeie	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
13	Belgomilk	Langemark-Poelkapelle	Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	200-499 tew.
14	Vandemoortele Izegem	Izegem	Margarine en andere spijsvetten	200-499 tew.
15	Eurofreez	Poperinge	Diepgevroren aardappelbereidingen	200-499 tew.
16	Etabl. J. Soubry	Roeselare	Macaroni, noedels, couscous en dergelijke deegwaren	200-499 tew.
17	Crop's	Wielsbeke	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
18	Cargill Chocolate Products	Izegem	Oliën en vetten	100-199 tew.
19	Vanelo	Waregem	Aardappelen, excl. productie van diepgevroren aardappelbereidingen	100-199 tew.
20	Westfro	Staden	Diepgevroren groenten en fruit	100-199 tew.
21	Belgomilk	Moorslede	Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	100-199 tew.
22	Mulder Natural Foods	Roeselare	Maalderijproducten	100-199 tew.
23	Fromunion	Zonnebeke	Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	100-199 tew.
24	Frima	Oostende	Diepgevroren bereide maaltijden en snacking producten	100-199 tew.
25	Snack Food Poco Loco	Roeselare	Aardappelen, excl. productie van diepgevroren aardappelbereidingen	100-199 tew.
26	Solae Belgium	Ieper	Soja-eiwitisolaten	100-199 tew.
27	Morubel	Oostende	Vis en schaal- en weekdieren	100-199 tew.
28	Vermauts	Hooglede	Ambachtelijke vervaardiging van brood en van vers banketbakkerswerk	100-199 tew.

29	Genencor International	Brugge	Zetmeel en zetmeelproducten	100-199 tew.
30	Poppies Bakery	Zonnebeke	Beschuit, biscuit en ander houdbaar banketbakkerswerk	100-199 tew.
31	Vandenbogaerde	Menen	Vlees, excl. vlees van gevogelte	100-199 tew.
32	Etabl. J. Soubry	Roeselare	Macaroni, noedels, couscous en dergelijke deegwaren	100-199 tew.

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 6.7: Vestigingen in de drankensector met 20 of meer werknemers, West-Vlaanderen, 31 december 2012.

	Naam	Gemeente	Activiteit	Grootteklasse
1	P.B.I. Fruit Juice Company	Brugge	Frisdranken, mineraalwater en ander gebotteld water	100-199 tew.
2	Brouwerij Van Honsebrouck	Ingelmunster	Bier	50-99 tew.
3	Brouwerij Bavik	Harelbeke	Bier	50-99 tew.
4	Brouwerij Bockor	Kortrijk	Bier	50-99 tew.
5	Brouwerij Het Sas	Ieper	Bier	20-49 tew.
6	Brasserie St. Bernard	Poperinge	Bier	20-49 tew.
7	Brouwerij Rodenbach	Roeselare	Bier	20-49 tew.

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Subsectoren van de voedingssector

In kaart 6.2 tot en met 6.10 bekijken we de vestigingen in de voedingssector, ingedeeld volgens subsectoren en grootteklasse. We herhalen nogmaals dat hier de toestand op 31 december 2012 wordt weergegeven en dat er zich sindsdien al wijzigingen kunnen hebben voorgedaan in het landschap.

Kaart 6.2 toont dat er in de *verwerking en conservering van vlees* twee vestigingen zijn (Westvlees en Volys star) met meer dan 200 werknemers. Van de 76 vestigingen in deze subsector zijn er 25 actief in Midden-West-Vlaanderen en 23 in Zuid-West-Vlaanderen. In de Westhoek, Brugge en Oostende zijn respectievelijk slechts 12, 11 en vijf vestigingen in de verwerking en conservering van vlees gesitueerd.

De *verwerking en conservering van vis en schaal- en weekdieren* (kaart 6.3) telt in West-Vlaanderen slechts één vestiging met meer dan 200 werknemers (Marine Harvest Pieters). Op regioniveau blijkt dat zeven van de 16 vestigingen in deze subsector actief zijn in Brugge; Oostende telt vier vestigingen, Midden-West-Vlaanderen telt er drie en de Westhoek twee. In Zuid-West-Vlaanderen is geen enkele vestiging actief in de verwerking en conservering van vis en schaal- en weekdieren.

In West-Vlaanderen telt de *verwerking en conservering van groenten en fruit* maar liefst negen vestigingen met meer dan 200 werknemers (kaart 6.4). Het gaat om volgende vestigingen: Veurne Snack Foods, Ardovries, Unifrost, Pinguin, Clarebout-Potatoes, Snack Food Poco Loco, D'Arta, Eurofreez en Crop's. De helft van de 36 vestigingen in deze subsector is actief in Midden-West-Vlaanderen. De overige vestigingen zijn verspreid over de Westhoek (tien) en Zuid-West-Vlaanderen (acht). Brugge en Oostende tellen geen vestigingen die actief zijn in deze subsector.

Uit kaart 6.5 blijkt dat slechts één vestiging in de subsector van de *vervaardiging van plantaardige en dierlijke olieën en vetten* meer dan 200 werknemers telt (Vandemoortele Izegem). De zes West-Vlaamse vestigingen in deze subsector situeren zich allemaal in Midden-West-Vlaanderen.

In West-Vlaanderen tellen twee vestigingen in de *vervaardiging van zuivelproducten* meer dan 200 werknemers (Ysco en Belgomilk). Kaart 6.6 toont dat acht van de 17 vestigingen in deze subsector actief zijn in de Westhoek. In Brugge telt deze subsector drie vestigingen en in Midden-West-Vlaanderen, Oostende en Zuid-West-Vlaanderen telkens twee.

De subsector *vervaardiging van maalderij- en zetmeelproducten* telt in West-Vlaanderen geen vestigingen met meer dan 200 werknemers. Uit kaart 6.7 blijkt dat vier van de negen West-Vlaamse vestigingen in deze subsector gesitueerd zijn in Midden-West-Vlaanderen. In de Westhoek en Zuid-West-Vlaanderen zijn telkens twee vestigingen actief en één vestiging in de vervaardiging van maalderij- en zetmeelproducten kan in Brugge worden gesitueerd. Oostende telt geen vestigingen in deze subsector.

Eén vestiging in de *vervaardiging van bakkerijproducten en deegwaren* telt in West-Vlaanderen meer dan 200 werknemers (Etabl. J. Soubry). Kaart 6.8 toont dat exact een kwart van de 527 vestigingen in deze subsector actief is in Brugge. De Westhoek en Zuid-West-Vlaanderen vervullen de top drie met respectievelijk 21,1% en 20,5%, op de voet gevolgd door Midden-West-Vlaanderen met 19,7% van de West-Vlaamse vestigingen in de vervaardiging van bakkerijproducten en deegwaren. Onderaan de rangschikking vinden we Oostende met 13,7% van alle West-Vlaamse vestigingen in deze subsector.

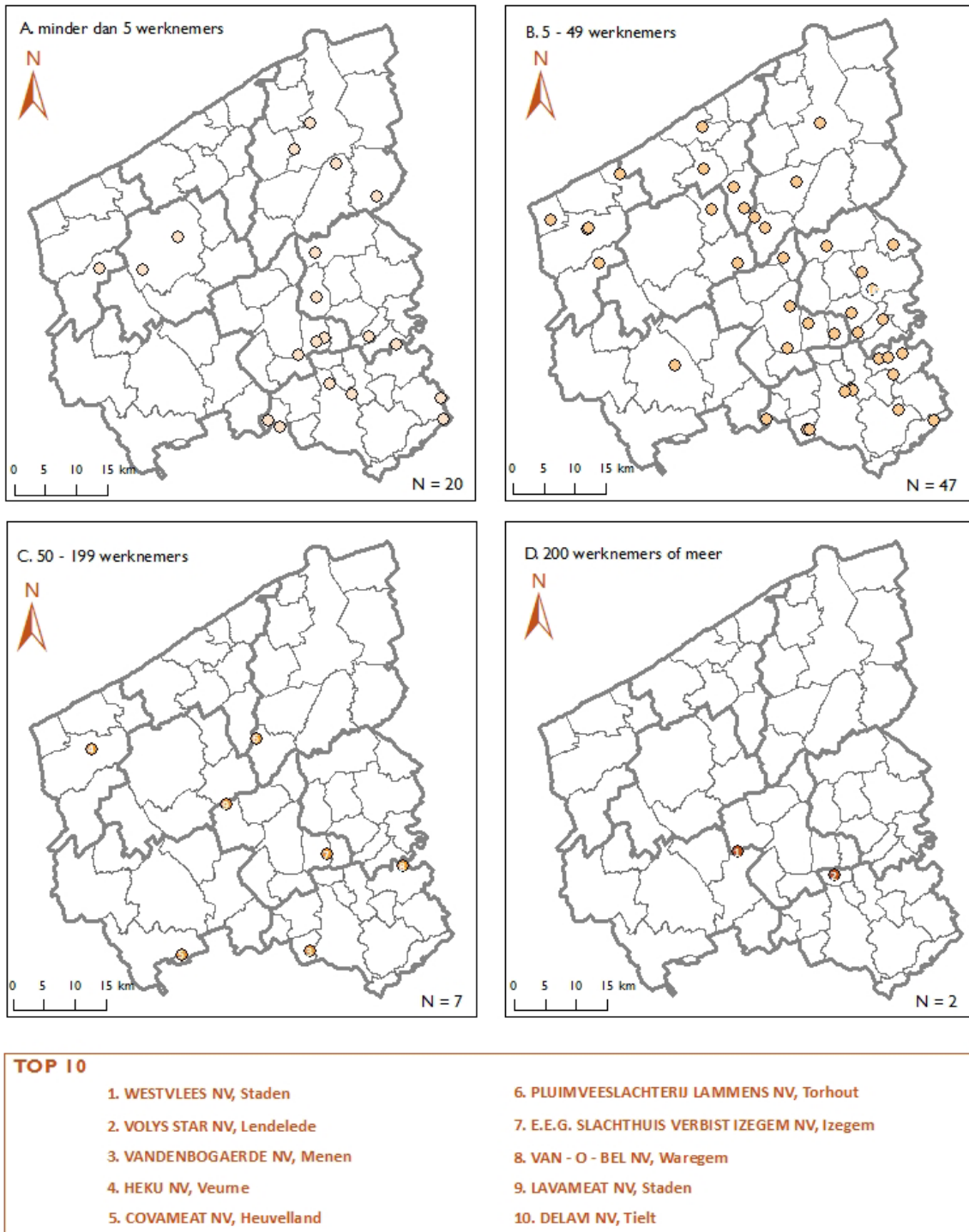
De subsector *vervaardiging van andere voedingsmiddelen* telt in West-Vlaanderen één vestiging met meer dan 200 werknemers (Alpro). Met respectievelijk 29 en 26 vestigingen tellen Brugge en Zuid-West-Vlaanderen samen 62,5% van alle West-Vlaamse vestigingen in deze subsector (kaart 6.9). In de Westhoek, Midden-West-Vlaanderen en Oostende zijn respectievelijk 14, 11 en acht van de 88 West-Vlaamse vestigingen in de vervaardiging van andere voedingsmiddelen actief.

Tot slot telt de subsector van de *vervaardiging van diervoeders* geen vestigingen met meer dan 200 werknemers. Kaart 6.10 toont dat bijna drie vierde (74,1%) van de 58 West-Vlaamse vestigingen in deze subsector gesitueerd is in Midden-West-Vlaanderen (27) en de Westhoek (16). In Brugge, Zuid-West-Vlaanderen en Oostende zijn respectievelijk zeven, vijf en drie vestigingen actief.

Hieruit kunnen we concluderen dat er in enkele subsectoren een duidelijke geografische concentratie is. Dit is het geval voor de vleesverwerkende en de groenten- en fruitsector (Midden- en Zuid-West-Vlaanderen), de visverwerkende sector (de kustarrondissementen) en de sector van de olieën en vetten (Midden-West-Vlaanderen). In de overige subsectoren liggen de vestigingen meer gespreid, al valt de concentratie van de grotere vestigingen op bij twee subsectoren, namelijk de sector van de zuivelproducten (regio Ieper) en de sector van de diervoeders (driehoek Roeselare – Tielt – Kortrijk).

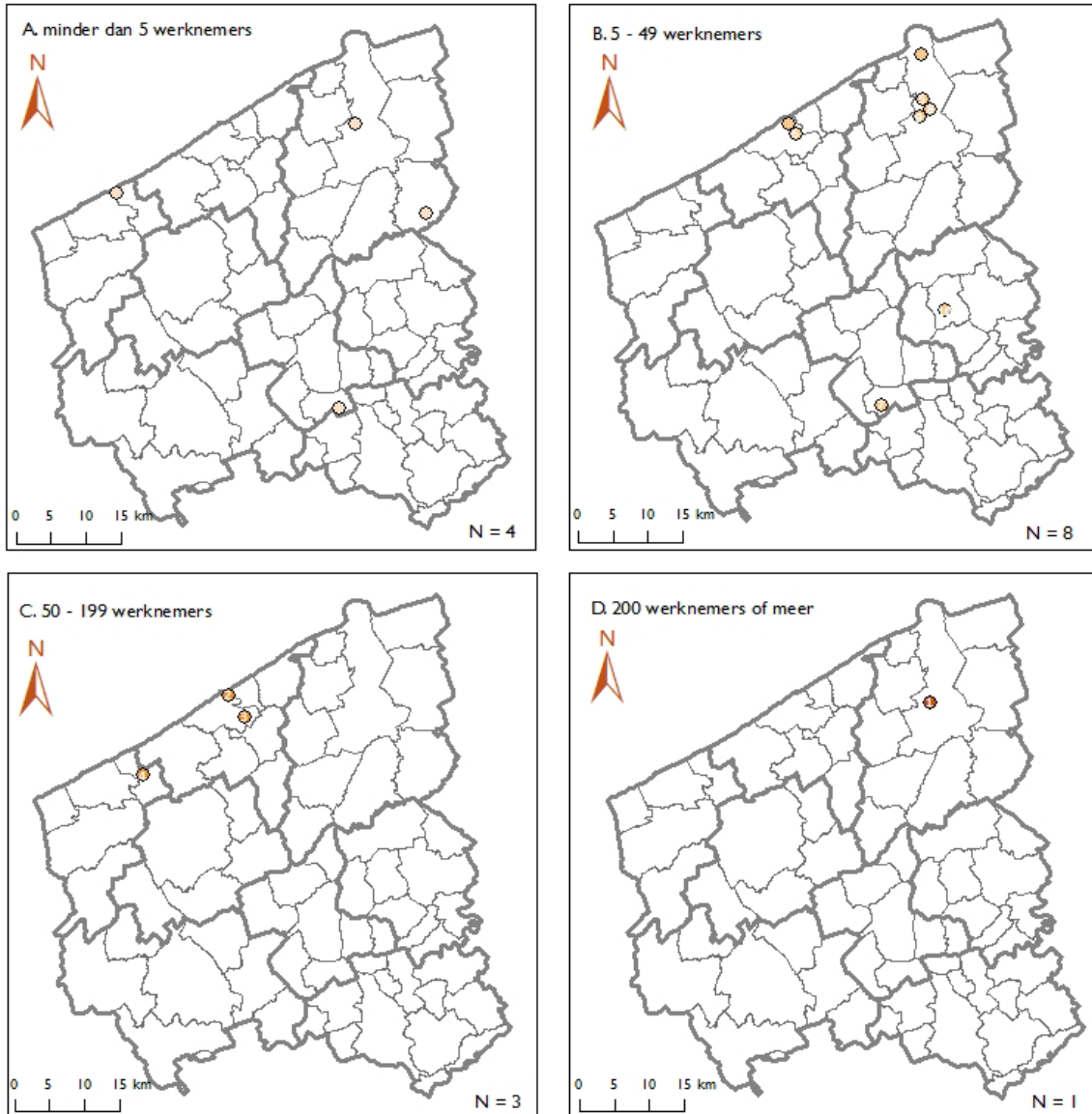
De sector van de bakkerijproducten en deegwaren telt veruit het grootste aantal vestigingen (527), op ruime afstand gevolgd door de sector van de andere voedingsmiddelen (88). Toch vertegenwoordigen deze sectoren niet het grootste aantal werknemers (cfr. tabel 3.3). De sector van de maalderij- en zetmeelproducten telt het op één na kleinste aantal vestigingen (negen). Met zes West-Vlaamse vestigingen telt de sector van de olieën en vetten het kleinste aantal vestigingen. Deze sectoren tellen ook het kleinste aantal loontrekkenden (cfr. tabel 3.3). De groenten- en fruitsector telt met negen vestigingen met meer dan 200 werknemers duidelijk het grootste aantal grote vestigingen binnen de voedingssector.

Kaart 6.2: Geografische spreiding van de vestigingen in de verwerking en conservering van vlees en vervaardiging van vleesproducten (10.1) naar grootteklasse in West-Vlaanderen, 31 december 2012.

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Kaart 6.3: Geografische spreiding van de vestigingen in de verwerking en conservering van vis en van schaal- en weekdieren (10.2) naar grootteklasse in West-Vlaanderen, 31 december 2012.

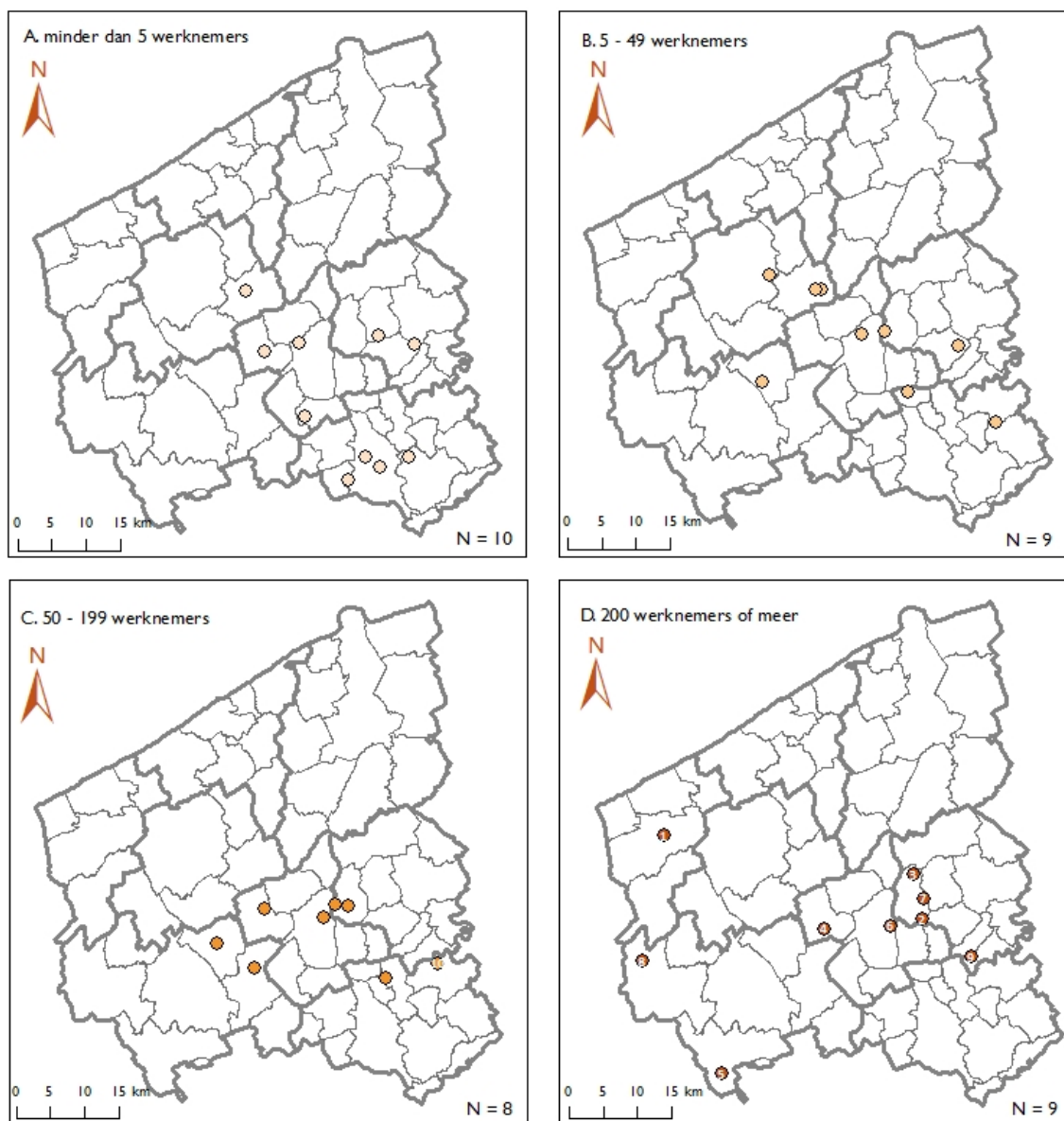

TOP 10

1. MARINE HARVEST PIETERS NV, Brugge	6. REVI FOOD BVBA, Oostende
2. MORUBEL NV, Oostende	7. R. REMMERY NV, Ledegem
3. MARINE HARVEST PIETERS NV, Oostende	8. BRUGSE VISROKERIJ F. ALLOO NV, Brugge
4. GADUS NV, Nieuwpoort	9. MARINE HARVEST PIETERS NV, Brugge
5. SEAGULL NV, Brugge	10. VANAFISH NV, Pittem

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Kaart 6.4: Geografische spreiding van de vestigingen in de verwerking en conservering van groenten en fruit (10.3) naar grootteklasse in West-Vlaanderen, 31 december 2012.

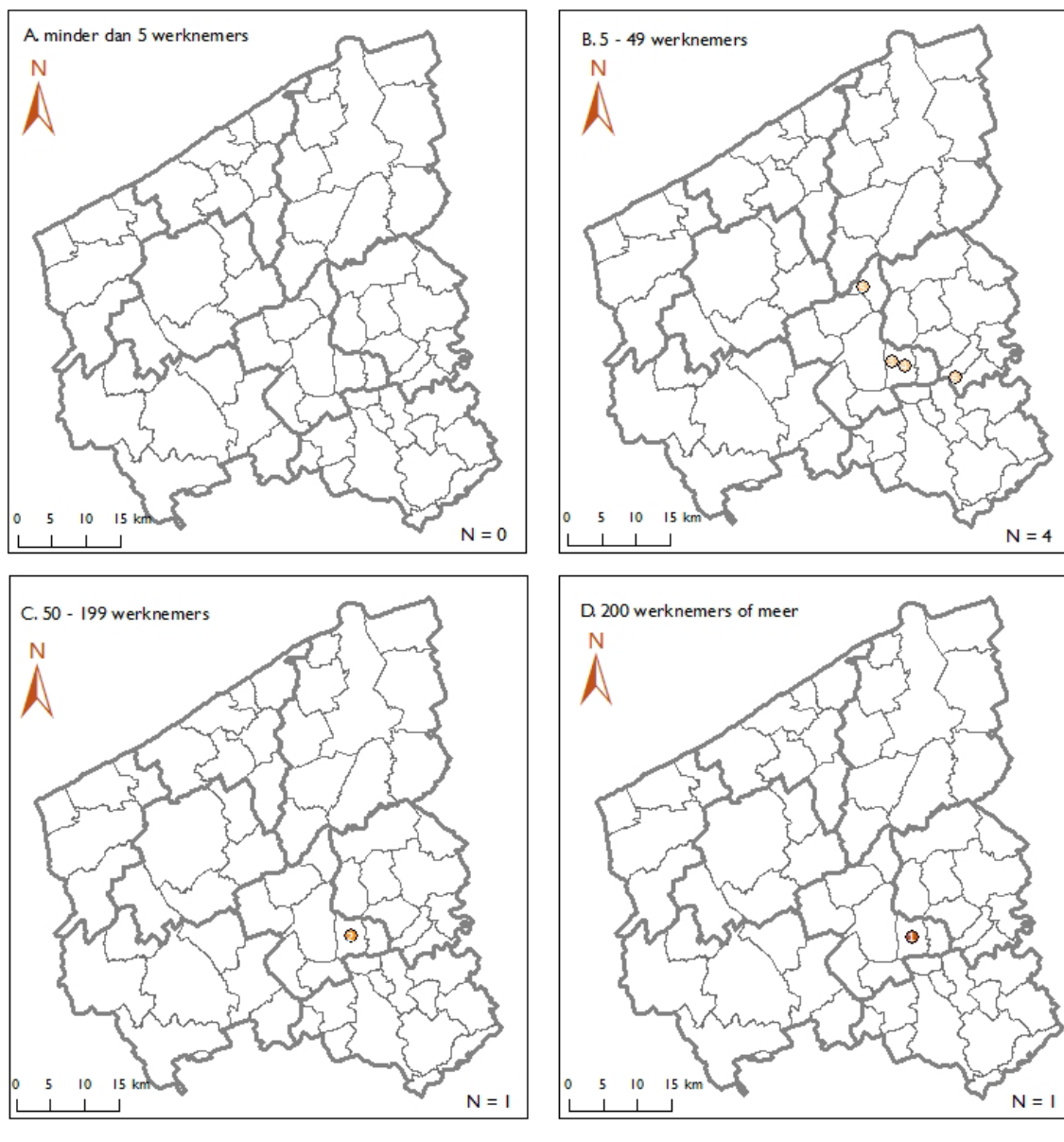

TOP 10

1. VEURNE SNACK FOODS BVBA, Veurne	6. SNACK FOODS POCO LOCO NV, Roeselare
2. ARDOVRIES NV, Ardooie	7. D'ARTA NV, Ardooie
3. UNIFROST NV, Ardooie	8. EUROFREEZ NV, Poperinge
4. PINGUIN NV, Staden	9. CROP'S NV, Wielsbeke
5. CLAREBOUT-POTATOES NV, Heuvelland	10. VANELO NV, Waregem

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Kaart 6.5: Geografische spreiding van de vestigingen in de vervaardiging van plantaardige en dierlijke olieën en vetten (10.4) naar grootteklasse in West-Vlaanderen, 31 december 2012.

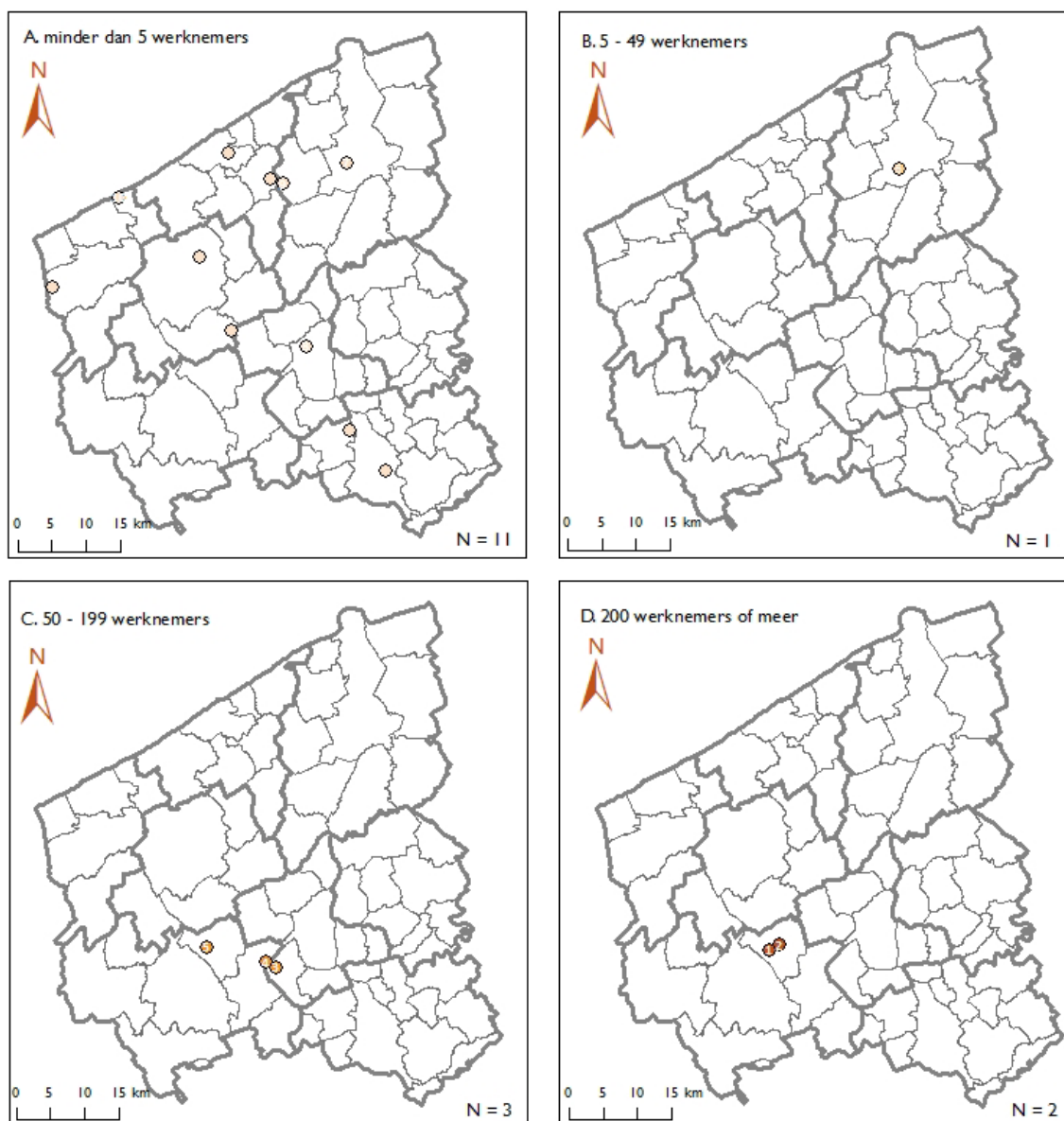

TOP 10

1. VANDEMOORTELE IZEGEM NV, Izegem	6. IMMOBRA NV, Wielsbeke
2. CARGILL CHOCOLATE PRODUCTS NV, Izegem	
3. VANDEMOORTELE LIPIDS NV, Izegem	
4. VANDEMOORTELE LIPIDS NV, Izegem	
5. OUEFABRIEK LICHTERVELDE NV, Lichtervelde	

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Kaart 6.6: Geografische spreiding van de vestigingen in de vervaardiging van zuivelproducten (10.5) naar grootteklasse in West-Vlaanderen, 31 december 2012.

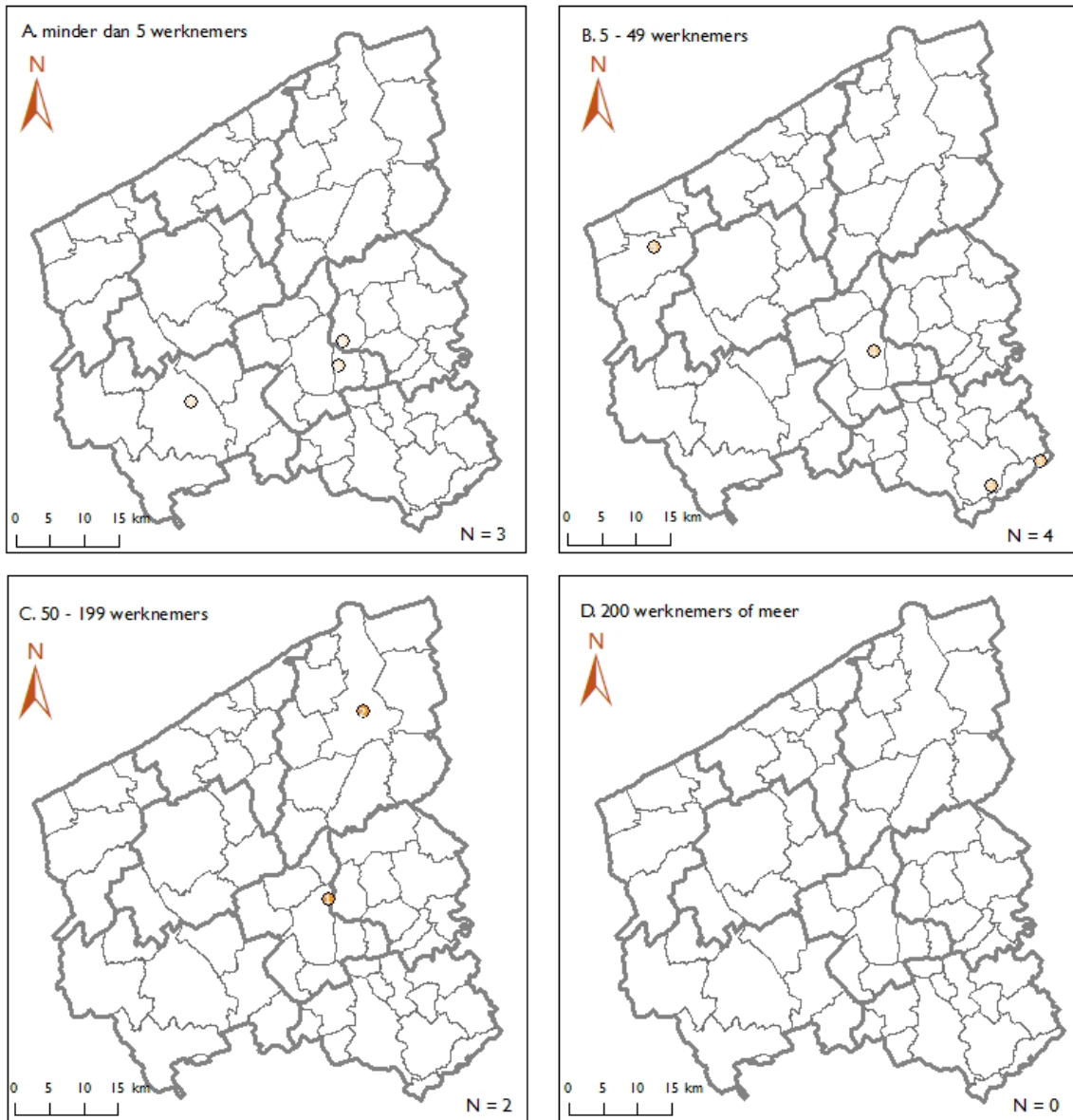

TOP 10

1. YSCO NV, Langemark-Poelkapelle	6. ROOMIJS MISSAULT NV, Brugge
2. BELGOMILK CVBA, Langemark-Poelkapelle	7. IJSROOM MISSAULT NV, Brugge
3. BELGOMILK CVBA, Moorslede	8. GLACES POLAND BVBA, Roeselare
4. FROMUNION NV, Zonnebeke	9. BALIEHOF, Jabbeke
5. MILCOBEL CVBA, Langemark-Poelkapelle	10. ST.C. BVBA, Nieuwpoort

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Kaart 6.7: Geografische spreiding van de vestigingen in de vervaardiging van maalterij- en zetmeelproducten (10.6) naar grootteklasse in West-Vlaanderen, 31 december 2012.

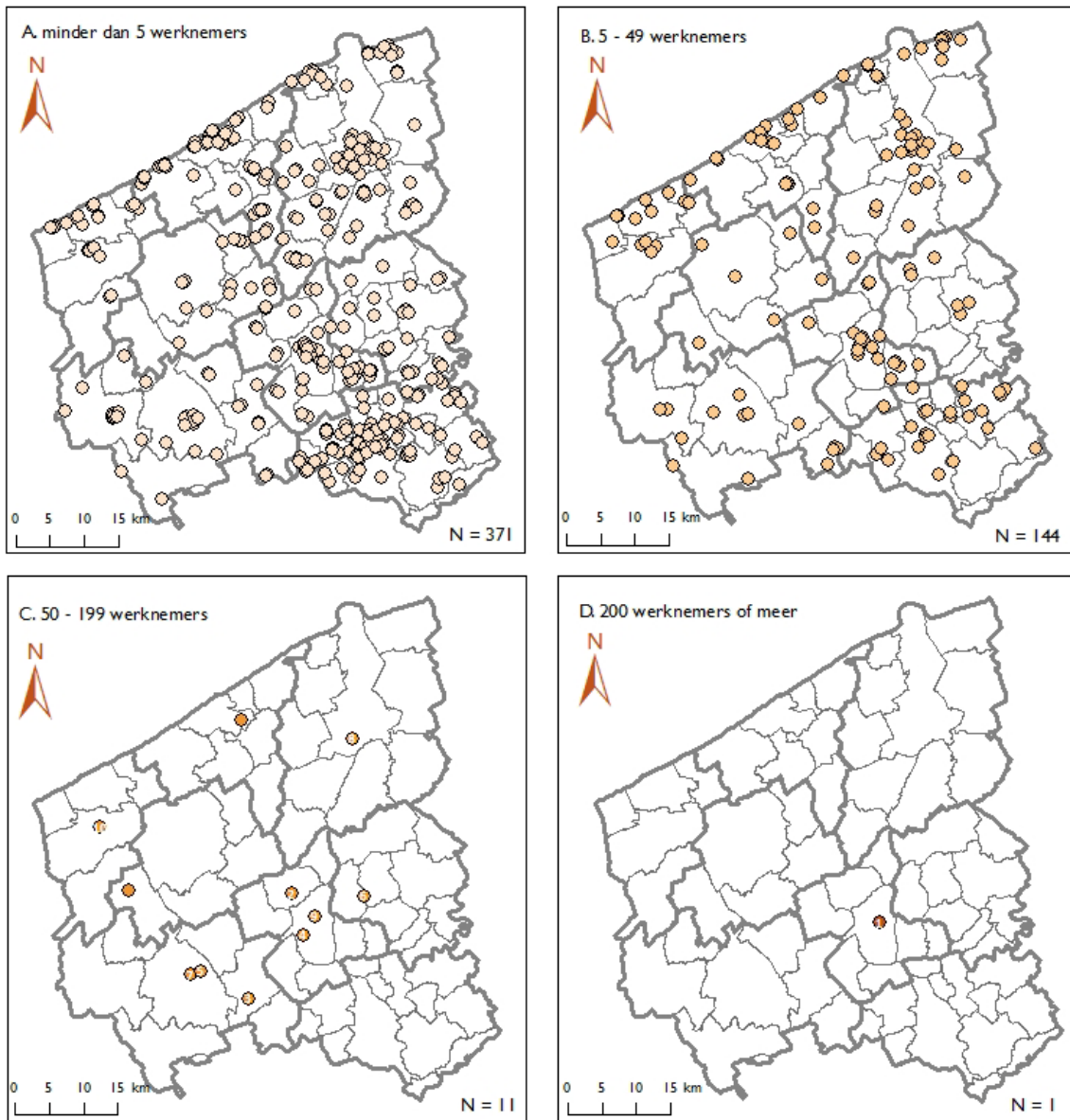

TOP 10

1. MULDER NATURAL FOODS NV, Roeselare	6. MOLENS NOVA NV, Zwevegem
2. GENENCOR INTERNATIONAL BVBA, Brugge	7. DE ZON - AL. MIX. BVBA, Ieper
3. MOLENS 'T KINDT NV, Avelgem	8. MOLENS VERHOEST NV, Ardooslede
4. MOLENS JOYE NV, Roeselare	9. MOLENS DELAHEY NV, Izegem
5. NOVIDON NV, Veurne	

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Kaart 6.8: Geografische spreiding van de vestigingen in de vervaardiging van bakkerijproducten en deegwaren (10.7) naar grootteklasse in West-Vlaanderen, 31 december 2012.

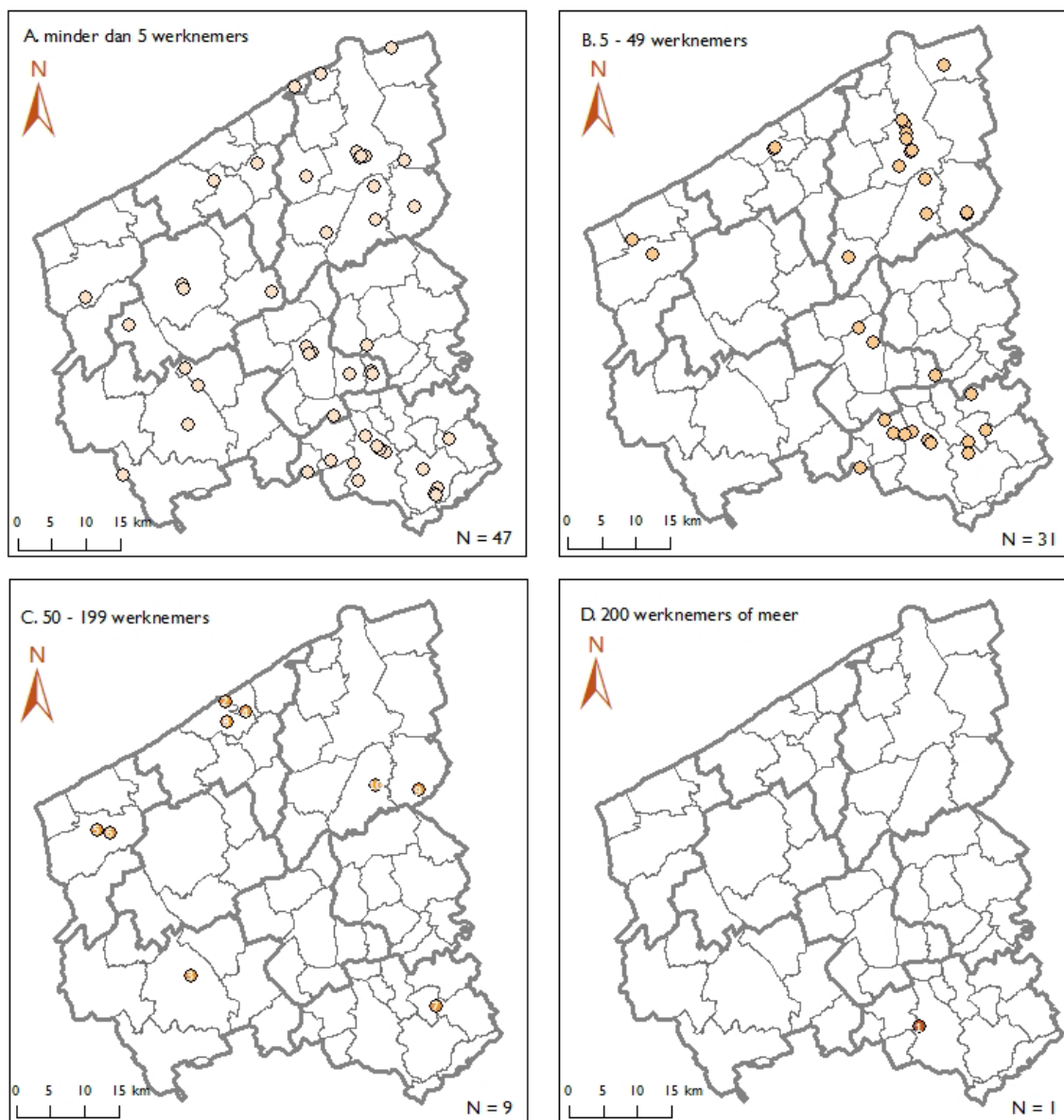

TOP 10

1. ETABL. J. SOUBRY NV, Roeselare	6. BAKKERIJ FARRAZIJN NV, Ardoeie
2. VERMAUTS NV, Hooglede	7. BISCUITERIE JULES DESTROOPER NV, Ieper
3. POPPIES BAKERY CVBA, Zonnebeke	8. BAKKERIJ PAVERKO NV, Brugge
4. ETABL. J. SOUBRY NV, Roeselare	9. ETABL. J. SOUBRY NV, Roeselare
5. PIDY GOURMET NV, Ieper	10. CREAPAN BVBA, Veurne

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Kaart 6.9: Geografische spreiding van de vestigingen in de vervaardiging van andere voedingsmiddelen (10.8) naar grootteklasse in West-Vlaanderen, 31 december 2012.

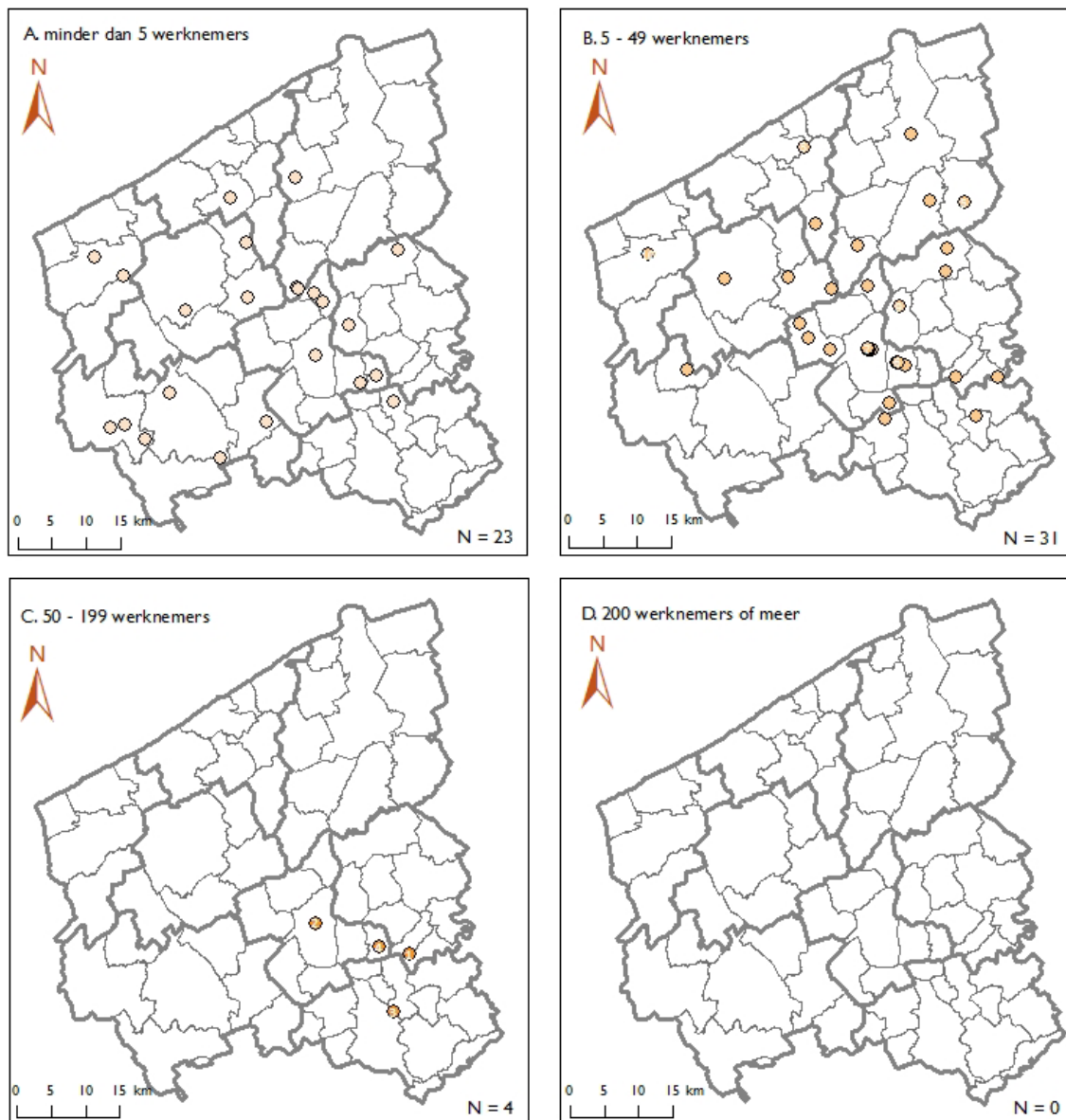

TOP 10

1. ALPRO CVA, Wevelgem 2. FRIMA NV, Oostende 3. SOLAE BELGIUM NV, Ieper 4. CHOCOLATERIE JACALI NV, Bredene 5. BARONIE CHOCOLATS BELGIUM NV
CHOCO SWEET, Veurne | <ol style="list-style-type: none"> 6. FRIGILUNCH NV, Veurne 7. PRAUBEL NV, Anzegem 8. METAGENICS BELGIUM BVBA, Oostende 9. BELGOSUC NV, Beemem 10. TIENSE SUIKERRAFFINADERIJ PLANT LEBBE
SUGAR SPECIALITIES NV, Oostkamp |
|--|---|

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Kaart 6.10: Geografische spreiding van de vestigingen in de vervaardiging van diervoeders (10.9) naar grootteklasse in West-Vlaanderen, 31 december 2012.

TOP 10

1. VANDEN AVENNE-OOIGEM NV, Wielsbeke	6. DANIS IZEGEM NV, Izegem
2. MASELIS NV, Roeselare	7. VOEDERS DEBAILLIE NV, Roeselare
3. DUMOULIN NV, Kortrijk	8. FIDES PETFOOD NV, Oostende
4. FORFARMERS BELGIUM BVBA, Ingelmunster	9. DANIS KOOLSKAMP NV, Ardoie
5. VOEDERS DEPREE NV, Beemem	10. TROTEC NV, Veurne

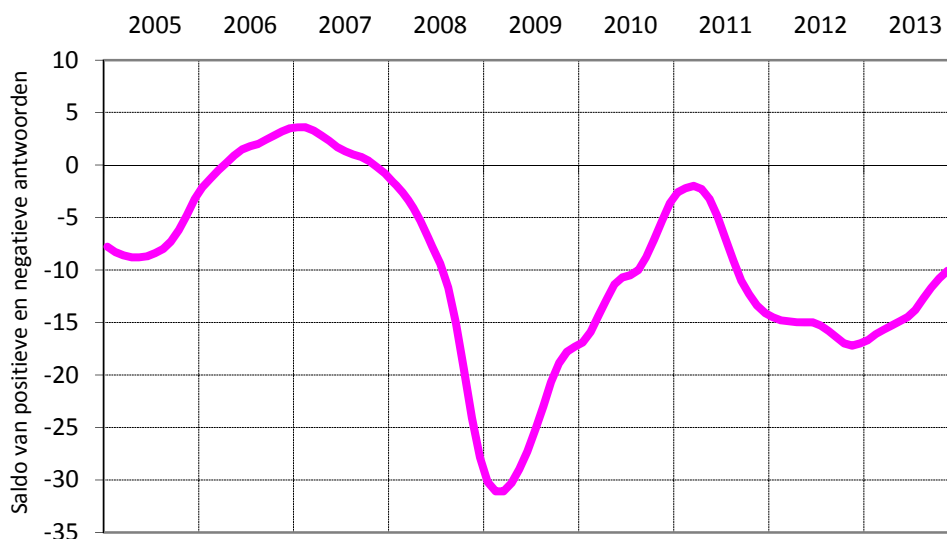
Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

7. TOEGEVOEGDE WAARDE

In wat volgt belichten we de toegevoegde waarde van de sectoren uit onze analyse. We analyseerden de periode 2003-2012.

Vooraleer meer in detail op deze analyse in te gaan, is het belangrijk dat we de conjuncturele context van die periode vermelden. Vanaf midden 2005 tot eind 2006 werd de West-Vlaamse economie en bij uitbreiding de Vlaamse en Europese economie, gekenmerkt door een opgaande conjunctuur, vervolgens in de periode 2007-2008 was er een sterk neergaande conjunctuur, in de periode 2009-2010 een opgaande en 2011-2012 opnieuw een neergaande. 2013 was opnieuw een jaar van opgaande conjunctuur. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van figuur 7.1.

Figuur 7.1: Synthetische conjunctuurcurve voor West-Vlaanderen, 2005-2013.

Bron: NBB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

De toegevoegde waarde is het bedrag dat de productiefactoren aan de waarde van de verbruikte goederen en diensten toevoegen en is gelijk aan het verschil tussen de waarde van de geproduceerde goederen en diensten en de waarde van de in het productieproces verbruikte goederen en diensten. Anders gezegd kan de bruto toegevoegde waarde ook beschouwd worden als de som van de vergoedingen voor de primaire productiefactoren die ingeschakeld zijn in het productieproces (lonen, wedden, kapitaalinkomen, winst, ...).

De toegevoegde waardestatistieken van de Nationale Bank van België (NBB) kunnen niet worden opgesplitst naar subsector. Daarom analyseren we hier de overkoepelende sector 'voeding, dranken en tabak'.

In het West-Vlaamse deel van deze sector werd in 2012 een toegevoegde waarde gerealiseerd van 1.229 miljoen euro, zoals te zien is in tabel 7.1. Dit is een stijging met 29,9% ten opzichte van 2003 (of gemiddeld +2,9% per jaar). Zeker in vergelijking met het groeicijfer van de industrie is dit geen slecht

resultaat. Het aandeel van West-Vlaanderen in de Vlaamse toegevoegde waarde van de sector bedroeg 25,5% in 2012. Uit de analyse van andere economische indicatoren (loontrekkende tewerkstelling, vestigingen, actieve ondernemingen, ...) weten we dat het West-Vlaamse aandeel van de dranken- en tabaksector beperkt is. Hierdoor wint het aandeel van 25,5% voor de integrale sector van voeding, drank en tabak nog aan kracht. Of met andere woorden: indien we de dranken en tabak zouden kunnen wegfilteren uit de cijfers zou het aandeel van West-Vlaanderen wellicht nog groter zijn. Ten opzichte van 2003 nam het aandeel van West-Vlaanderen bovendien nog toe met ruim drie procentpunten en is het aandeel groter dan dit van de industrie in het algemeen.

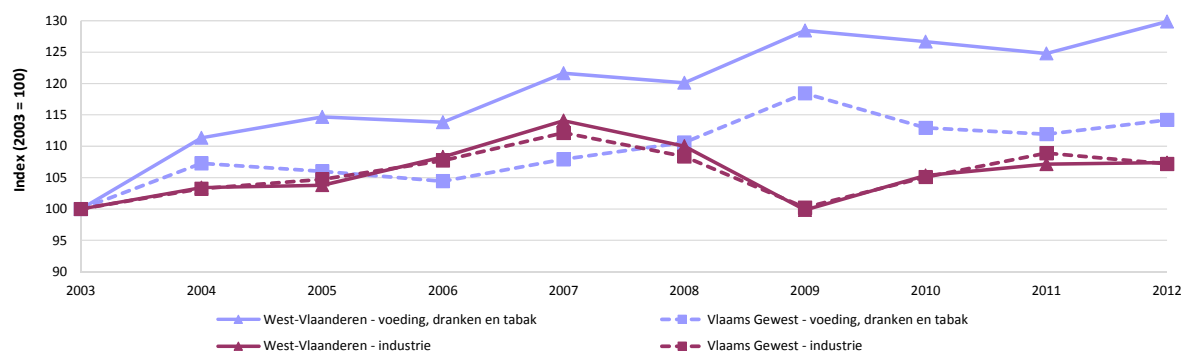
Tabel 7.1: Toegevoegde waarde (in miljoen euro) tegen lopende prijzen in de sector 'voeding, dranken en tabak', West-Vlaanderen, Vlaams Gewest en België, 2003-2012.

	West-Vlaanderen			Vlaams Gewest			Aandeel WV in VLG	
	2003	2012	Gem.jrl. groei	2003	2012	Gem.jrl. groei	2003	2012
Voeding, dranken en tabak	946	1.229	+2,9%	4.224	4.823	+1,5%	22,4%	25,5%
Industrie	6.185	6.642	+0,8%	33.635	36.051	+0,8%	18,4%	18,4%
Aandeel voeding, dranken en tabak in industrie	15,3%	18,5%		12,6%	13,4%			

Bron: NBB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

De hierboven gemaakte analyse wordt ook nog eens bevestigd in figuur 7.2. De toegevoegde waarde steeg sneller in de voedings-, dranken- en tabaksector dan in de industrie. Ook was de groei in de West-Vlaamse voedings-, dranken- en tabaksector duidelijk groter dan in Vlaanderen.

Figuur 7.2: Evolutie van de toegevoegde waarde in de sector 'voeding, dranken en tabak' en de industrie, West-Vlaanderen en Vlaams Gewest, 2003-2012.

Bron: NBB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

8. SAMENVATTENDE TABELLEN

Tabel 8.1: Samenvattende tabel voor de voedingssector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen en Vlaams Gewest.

Indicator	Datum	Brugge	Midden- West- Vlaanderen	Oostende	Westhoek	Zuid-West- Vlaanderen	West- Vlaanderen	Vlaams Gewest	Aandeel WVL in VLG
LOONTREKKENDE TEWERKSTELLING									
Aantal loontrekkenden, waarvan:	31/12/2012	2.010	6.168	993	3.956	2.430	15.557	56.729	27,4%
- vestiging < 50 tew	31/12/2012	1.307	1.377	453	976	1.092	5.205	21.106	24,7%
- vestiging 50 à 200 tew	31/12/2012	372	1.578	540	1.307	560	4.357	17.282	25,2%
- vestiging ≥ 200 tew	31/12/2012	331	3.213	0	1.673	778	5.995	18.341	32,7%
Evolutie loontrekkenden	2007-2012	-5,9%	+6,4%	+3,4%	-1,0%	-8,4%	+0,1%	-0,2%	-
Aandeel loontrekkenden voeding in industrie	31/12/2012	14,7%	22,1%	22,4%	32,0%	9,3%	18,4%	15,2%	-
Specialisatiegraad t.o.v. Vlaams Gewest	31/12/2012	75	261	95	245	84	147	100	-
Aantal vestigingen, waarvan:	31/12/2012	192	202	97	180	180	851	3.251	26,2%
- vestiging < 50 tew	31/12/2012	186	177	91	160	172	786	3.024	26,0%
- vestiging 50 à 200 tew	31/12/2012	5	16	6	15	6	48	178	27,0%
- vestiging ≥ 200 tew	31/12/2012	1	9	0	5	2	17	49	34,7%
ZELFSTANDIGEN (EXCLUSIEF ZELFSTANDIGEN IN BIJBEROEP) EN HELPERS									
Aantal zelfstandigen en helpers	31/12/2012	336	381	158	384	405	1.664	5.719	29,1%
WERKAANBIEDINGEN									
Ontvangen werkaanbiedingen in voeding, waarvan:	2013	79	341	62	133	91	706	2.560	27,6%
- geen of 2de graad secundair	2013	63	245	39	53	44	444	1.458	30,5%
- 3de/4de graad secundair	2013	11	45	15	44	26	141	606	23,3%
- hoger onderwijs	2013	5	51	8	36	21	121	496	24,4%
Aandeel werkaanbiedingen voeding in industrie	2013	10,4%	37,1%	33,2%	32,0%	14,0%	24,1%	19,9%	-

Indicator	Datum	Brugge	Midden- West- Vlaanderen	Oostende	Westhoek	Zuid-West- Vlaanderen	West- Vlaanderen	Vlaams Gewest	Aandeel WVL in VLG
ONDERNEMINGEN									
Aantal actieve ondernemingen	2013	296	340	145	319	306	1.406	5.086	27,6%
Evolutie aantal actieve ondernemingen	2008-2013	-5,1%	-12,8%	-15,2%	-7,3%	-10,8%	-9,9%	-6,8%	-
Aandeel actieve ondernemingen in industrie	2013	20,1%	15,2%	24,5%	24,1%	14,3%	18,1%	16,0%	-
Aantal starters	2008-2013	77	65	23	60	54	279	1.352	20,6%
Gemiddelde startersratio	2008-2013	4,1%	2,9%	2,4%	3,0%	2,8%	3,1%	4,3%	-
Aantal stopzettingen en faillissementen	2008-2013	89	103	56	89	92	429	1.697	25,3%
Gemiddelde uittredingsratio	2008-2013	4,8%	4,6%	5,9%	4,5%	4,8%	4,8%	5,3%	-
ECONOMISCHE ACTIVITEIT									
Toegevoegde waarde (x1.000.000 euro) in voeding, dranken en tabak	2012	-	-	-	-	-	1.229	4.823	25,5%
Gemiddelde jaarlijkse groei van de toegevoegde waarde in voeding, dranken en tabak	2003-2012	-	-	-	-	-	+2,9%	+1,5%	-

Bron: RSZ, RSVZ, VDAB, FOD Economie (ADSEI), NBB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 8.2: Samenvattende tabel voor de drankensector, West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen en Vlaams Gewest.

Indicator	Datum	Brugge	Midden- West- Vlaanderen	Oostende	Westhoek	Zuid-West- Vlaanderen	West- Vlaanderen	Vlaams Gewest	Aandeel WVL in VLG
LOONTREKKENDE TEWERKSTELLING									
Aantal loontrekkenden, waarvan:	31/12/2012	197	100	6	72	135	510	5.651	9,0%
- vestiging < 50 tew	31/12/2012	19	23	6	72	7	127	872	14,6%
- vestiging 50 à 200 tew	31/12/2012	178	77	0	0	128	383	1.209	31,7%
- vestiging ≥ 200 tew	31/12/2012	0	0	0	0	0	0	3.570	0,0%
Evolutie loontrekkenden	2007-2012	-42,6%	-4,8%	+50,0%	+12,5%	+3,8%	-21,1%	-8,7%	-
Aandeel loontrekkenden dranken in industrie	31/12/2012	1,4%	0,4%	0,1%	0,6%	0,5%	0,6%	1,5%	-
Specialisatiegraad t.o.v. Vlaams Gewest	31/12/2012	73	42	6	45	47	48	100	-
Aantal vestigingen, waarvan:	31/12/2012	2	3	1	7	4	17	85	20,0%
- vestiging < 50 tew	31/12/2012	1	2	1	7	2	13	63	20,6%
- vestiging 50 à 200 tew	31/12/2012	1	1	0	0	2	4	12	33,3%
- vestiging ≥ 200 tew	31/12/2012	0	0	0	0	0	0	10	0,0%
ZELFSTANDIGEN (EXCLUSIEF ZELFSTANDIGEN IN BIJBEROEP) EN HELPERS									
Aantal zelfstandigen en helpers	31/12/2012	2	0	1	5	5	13	61	21,3%
WERKAANBIEDINGEN									
Ontvangen werkaanbiedingen in dranken, waarvan:	2013	36	0	0	4	8	48	154	31,2%
- geen of 2de graad secundair	2013	18	0	0	1	1	20	58	34,5%
- 3de/4de graad secundair	2013	13	0	0	3	3	19	49	38,8%
- hoger onderwijs	2013	5	0	0	0	4	9	47	19,1%
Ontvangen werkaanbiedingen dranken in industrie	2013	4,7%	0,0%	0,0%	1,0%	1,2%	1,6%	1,2%	-

Indicator	Datum	Brugge	Midden- West- Vlaanderen	Oostende	Westhoek	Zuid-West- Vlaanderen	West- Vlaanderen	Vlaams Gewest	Aandeel WVL in VLG
ONDERNEMINGEN									
Aantal actieve ondernemingen	2013	4	8	1	11	13	37	233	15,9%
Evolutie aantal actieve ondernemingen	2008-2013	+100,0%	+14,3%	+0,0%	+57,1%	-7,1%	+19,4%	+37,9%	-
Aandeel actieve ondernemingen in industrie	2013	0,3%	0,4%	0,2%	0,8%	0,6%	0,5%	0,7%	-
Aantal starters	2008-2013	3	4	0	5	5	17	121	14,0%
Gemiddelde startersratio	2008-2013	18,8%	10,0%	0,0%	8,8%	6,0%	8,4%	10,4%	-
Aantal stopzettingen en faillissementen	2008-2013	1	2	0	2	4	9	48	18,8%
Gemiddelde uittredingsratio	2008-2013	6,3%	5,0%	0,0%	3,5%	4,8%	4,5%	4,1%	-
ECONOMISCHE ACTIVITEIT									
Toegevoegde waarde (x1.000.000 euro) in voeding, dranken en tabak	2012	-	-	-	-	-	1.229	4.823	25,5%
Gemiddelde jaarlijkse groei van de toegevoegde waarde in voeding, dranken en tabak	2003-2012	-	-	-	-	-	+2,9%	+1,5%	-

Bron: RSZ, RSVZ, VDAB, FOD Economie (ADSEI), NBB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

9. BESLUIT

In het kader van het Nieuw Industrieel Beleid ontwikkelt de POM West-Vlaanderen een specifiek concept van de Fabrieken voor de Toekomst rond vier potentierijke clusters, namelijk (1) nieuwe materialen, (2) voeding, (3) blue energy en (4) machinebouw & mechatronica. Het in kaart brengen van de omvang van de West-Vlaamse voedingssector moet de werking van de tweede fabriek 'Voeding' ondersteunen.

De West-Vlaamse voedingssector telde eind 2012 exact 15.557 **loontrekkenden**. Binnen Vlaanderen is West-Vlaanderen hiermee goed voor een aanzienlijk aandeel van 27,4%. De loontrekkende tewerkstelling in de dranksector is in West-Vlaanderen relatief klein; met 510 werknemers eind 2012 heeft West-Vlaanderen een aandeel van 9% in het Vlaamse totaal.

De specialisatie van West-Vlaanderen in de voedingssector is overduidelijk; met een specialisatiegraad van 147 heeft West-Vlaanderen de hoogste score binnen Vlaanderen. Binnen West-Vlaanderen zijn het de regio's Midden-West-Vlaanderen en de Westhoek die gespecialiseerd zijn in de voeding met een specialisatiegraad van ver boven de 200.

Binnen de West-Vlaamse voedingssector is 24,3% van de werknemers actief in de subsector groenten en fruit en 21,9% in de subsector bakkerijproducten en deegwaren. De vleesverwerkende sector vervolledigt de top drie met 19,2% van alle loontrekkenden in de West-Vlaamse voedingssector. De subsector groenten en fruit kan net als twee andere subsectoren, namelijk de vervaardiging van diervoerders en de visverwerkende sector, worden bestempeld als een zogeheten 'sterke sector'. Deze sectoren combineren een duidelijke specialisatie in vergelijking met het Vlaamse Gewest met een groei op het vlak van tewerkstelling.

De gemiddelde **vestiging** in de voedingssector is in West-Vlaanderen iets groter dan gemiddeld in Vlaanderen (respectievelijk 18,3 ten opzichte van 17,4 werknemers per vestiging). Van het totale aantal werknemers in de West-Vlaamse voedingssector is 38,5% actief in vestigingen met meer dan 200 werknemers. West-Vlaanderen telt 17 van die grote voedingsvestigingen; hiervan zijn er negen gesitueerd in Midden-West-Vlaanderen, vijf in de Westhoek, twee in Zuid-West-Vlaanderen en één in Brugge.

De **evolutie** voor de periode 2007-2012 toont dat zowel de West-Vlaamse als de Vlaamse voedingssector de loontrekkende tewerkstelling wist te handhaven. In West-Vlaanderen was er sprake van een lichte toename (+13 werknemers), in Vlaanderen was er een lichte afname (-135 werknemers). De **leeftijdsofbouw** in de West-Vlaamse voedingssector is jonger dan in de industrie. In zowel de industrie als de voedingssector in het bijzonder is de leeftijdsstructuur van loontrekkenden wel ouder geworden in de periode 2007-2012, maar toch blijven de aandelen van de leeftijdsgroepen jonger dan 40 jaar in de voedingssector groter dan in de industrie.

Onder de 15.980 loontrekkers die in 2012 in de West-Vlaamse voedingssector (inclusief de dranken- en tabaksector) werkten, waren er 23,7% **pendelaars** van buiten West-Vlaanderen. Opmerkelijk hierbij is het hoge percentage loontrekkenden dat vanuit Frankrijk komt werken in de West-Vlaamse voedingssector (2.484 personen of 15,5%). Omgekeerd werken 13.867 inwoners van West-Vlaanderen in de voedingssector. Hiervan werken er 87,9% in West-Vlaanderen zelf. De overige 12,1% werkt hoofdzakelijk in Oost-Vlaanderen en Henegouwen.

Eind 2012 telde de West-Vlaamse voedingssector 1.664 **zelfstandigen en helpers** (exclusief zelfstandigen in bijberoep) of 29,1% van het Vlaamse totaal. Het aantal zelfstandigen en helpers nam in West-Vlaanderen af met 10,2% in de periode 2007-2012. Een gelijkaardige dalende trend deed zich voor in alle West-Vlaamse regio's en ook in alle Vlaamse provincies. Ook bij de zelfstandigen en helpers in de West-Vlaamse voedingssector is de **leeftijdsofbouw** jonger dan in de industrie.

De West-Vlaamse voedingssector was in 2013 goed voor 27,6% van de bij de VDAB ontvangen **werk-aanbiedingen** voor de sector binnen Vlaanderen. De vacatures die de VDAB ontving voor de voedingssector vertegenwoordigden in West-Vlaanderen 24,1% van alle vacatures die de VDAB ontving voor alle industriële sectoren samen. Voor één op de vijf vacatures voor de West-Vlaamse voedingssector wordt een **diploma** van het secundair onderwijs gevraagd en voor 17% van de ontvangen werkaanbiedingen is minstens een diploma hoger onderwijs nodig. Voor het overgrote deel van de vacatures (62,9%) is echter geen diploma secundair onderwijs nodig, hooguit een getuigschrift van de tweede graad secundair onderwijs. Tegenover deze lage diplomaveren staat dat men relatief vaak vraagt om **ervaring** aan te tonen. Bij meer dan de helft van de werkaanbiedingen vraagt men enige vorm van ervaring; bij slechts 44,3% van de vacatures is helemaal geen ervaring vereist.

In de VDAB-knelpuntberoepenlijst van 2013 kunnen drie beroepen direct gelinkt worden aan de voedingssector, namelijk de bakkers, slaggers en productieoperatoren voeding. Voor deze drie **knelpuntberoepen** ontving de VDAB 347 vacatures voor West-Vlaanderen, of 20,4% van het Vlaamse totaal. Daarnaast zijn er ook nog heel wat knelpuntberoepen die indirect gelinkt zijn met de voedingssector. We denken hierbij onder andere aan keukenpersoneel, industrieel onderhoudspersoneel, technisch leidinggevenden, experten O&O,...

In het schooljaar 2012-13 telde Vlaanderen 3.779 laatstejaarsleerlingen in een voedingsgerelateerde opleiding in het **secundair onderwijs**; 903 of 23,9% van deze laatstejaarsleerlingen zijn West-Vlamingen. Er zijn twee BSO-studierichtingen, namelijk Koelinstallaties en Koeltechnische installaties, en twee TSO-studierichtingen, namelijk Industriële warmtetechnieken en Vleeswarentechnieken, die geen West-Vlaamse laatstejaarsleerlingen tellen. Van deze studierichtingen is de richting Vleeswarentechnieken de enige die wel in West-Vlaanderen wordt aangeboden. Het **secundair volwassenonderwijs** telt vier opleidingsgebieden, namelijk Chemie, Koeling en warmte, Mechanica - elektriciteit en Voeding, die opleidingen tellen die direct of indirect gelinkt zijn met de voedingsnijverheid. Deze opleidingen telden samen 9.576 Vlaamse cursisten tussen 1 april 2013 en 31 maart 2014; 14,4% van deze cursisten was woonachtig in West-Vlaanderen. Ook in het **hoger beroepsonderwijs** kunnen voedingsgerelateerde opleidingen worden gevolgd binnen de opleidingsgebieden Biotechniek en Industriële wetenschappen en technologie. Van de 3.170 Vlaamse cursisten in deze opleidingen in de periode 2013-2014 was 16% een West-Vlaming.

West-Vlaanderen telde eind 2013 exact 1.406 actieve **ondernemingen** in de voedingssector. Dit komt overeen met 27,6% van het Vlaamse totaal. In vergelijking met het West-Vlaamse aandeel in het aantal actieve ondernemingen in de industrie (24,5%) en het totaal (21,2%), ligt het aandeel in de voedingssector dus aanzienlijk hoger. Bekijken we de **evolutie** van het aantal actieve ondernemingen in de voedingssector, dan zien we in de periode 2008-2013 een afname met 9,9% in West-Vlaanderen. In Vlaanderen bleef de afname in dezelfde periode beperkt tot 6,8%. De verklaring hiervoor moet niet zozeer worden gezocht bij de uittrekkers – de uittrekkingsratio in de voedingssector lag in West-Vlaanderen (4,8%) zelfs het verst onder het Vlaamse gemiddelde (5,3%) – maar wel bij de starters en de veel lagere startersratio. In de periode 2008-2013 telde de West-Vlaamse voedingssec-

tor 279 **starters**. Uitgedrukt ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen leidt dit tot een startersratio van 3,1%, waarmee West-Vlaanderen een eind verwijderd blijft van het Vlaamse gemiddelde (4,3%).

In enkele subsectoren is er een duidelijke **geografische concentratie**. Dit is het geval voor de vleesverwerkende en de groenten- en fruitsector (Midden- en Zuid-West-Vlaanderen), de visverwerkende sector (de kustarrondissementen) en de sector van de olieën en vetten (Midden-West-Vlaanderen). In de overige subsectoren liggen de vestigingen meer gespreid, al valt de concentratie van de grotere vestigingen op bij twee subsectoren, namelijk de sector van de zuivelproducten (regio Ieper) en de sector van de diervoeders (driehoek Roeselare – Tielt – Kortrijk).

De West-Vlaamse voedingssector (inclusief de dranken- en tabaksector) realiseerde in 2012 een **toegevoegde waarde** van 1,2 miljard euro. Dit is 25,5% van de totale toegevoegde waarde die in de Vlaamse voedingssector werd gerealiseerd. In de periode 2003-2012 groeide de toegevoegde waarde in de West-Vlaamse voedingssector met gemiddeld 2,9% per jaar, wat beduidend meer is dan de gemiddelde jaarlijkse groei in het Vlaamse Gewest (+1,5% per jaar).

10. BIJLAGETABELLEN

Tabel 10.1: Overzicht subsectoren in de voedingssector.

10 VERVAARDIGING VAN VOEDINGSMIDDELEN

- 10.1 Verwerking en conservering van vlees en vervaardiging van vleesproducten
 - 10.11 Verwerking en conservering van vlees, exclusief vlees van gevogelte
 - 10.110 Verwerking en conservering van vlees, exclusief vlees van gevogelte
 - 10.12 Verwerking en conservering van gevogelte
 - 10.120 Verwerking en conservering van gevogelte
 - 10.13 Vervaardiging van producten van vlees of van vlees van gevogelte
 - 10.130 Vervaardiging van producten van vlees of van vlees van gevogelte
- 10.2 Verwerking en conservering van vis en van schaal- en weekdieren
 - 10.20 Verwerking en conservering van vis en van schaal- en weekdieren
 - 10.200 Verwerking en conservering van vis en van schaal- en weekdieren
- 10.3 Verwerking en conservering van groenten en fruit
 - 10.31 Verwerking en conservering van aardappelen
 - 10.311 Verwerking en conservering van aardappelen, exclusief productie van diepgevroren aardappelbereidingen
 - 10.312 Productie van diepgevroren aardappelbereidingen
 - 10.32 Vervaardiging van groente- en fruitsappen
 - 10.320 Vervaardiging van groente- en fruitsappen
 - 10.39 Overige verwerking en conservering van groenten en fruit
 - 10.391 Verwerking en conservering van groenten, exclusief productie van diepgevroren groenten
 - 10.392 Verwerking en conservering van fruit, exclusief productie van diepgevroren fruit
 - 10.393 Productie van diepgevroren groenten en fruit
- 10.4 Vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten
 - 10.41 Vervaardiging van oliën en vetten
 - 10.410 Vervaardiging van oliën en vetten
 - 10.42 Vervaardiging van margarine en andere spijsvetten
 - 10.420 Vervaardiging van margarine en andere spijsvetten
- 10.5 Vervaardiging van zuivelproducten
 - 10.51 Zuivelfabrieken en kaasmakerijen
 - 10.510 Zuivelfabrieken en kaasmakerijen
 - 10.52 Vervaardiging van consumptie-ijs
 - 10.520 Vervaardiging van consumptie-ijs
- 10.6 Vervaardiging van maalterijproducten, zetmeel en zetmeelproducten
 - 10.61 Vervaardiging van maalterijproducten
 - 10.610 Vervaardiging van maalterijproducten
 - 10.62 Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten
 - 10.620 Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten
- 10.7 Vervaardiging van bakkerijproducten en deegwaren
 - 10.71 Vervaardiging van brood en van vers banketbakkerswerk
 - 10.711 Industriële vervaardiging van brood en van vers banketbakkerswerk
 - 10.712 Ambachtelijke vervaardiging van brood en van vers banketbakkerswerk
 - 10.72 Vervaardiging van beschuit en biscuit en van ander houdbaar banketbakkerswerk
 - 10.720 Vervaardiging van beschuit en biscuit en van ander houdbaar banketbakkerswerk
 - 10.73 Vervaardiging van macaroni, noedels, couscous en dergelijke deegwaren
 - 10.730 Vervaardiging van macaroni, noedels, couscous en dergelijke deegwaren

- 10.8 Vervaardiging van andere voedingsmiddelen
 - 10.81 Vervaardiging van suiker
 - 10.810 Vervaardiging van suiker
 - 10.82 Vervaardiging van cacao, chocolade en suikerwerk
 - 10.820 Vervaardiging van cacao, chocolade en suikerwerk
 - 10.83 Verwerking van thee en koffie
 - 10.830 Verwerking van thee en koffie
 - 10.84 Vervaardiging van specerijen, sauzen en kruiden
 - 10.840 Vervaardiging van specerijen, sauzen en kruiden
 - 10.85 Vervaardiging van bereide maaltijden en schotels
 - 10.850 Vervaardiging van bereide maaltijden en schotels
 - 10.86 Vervaardiging van gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding
 - 10.860 Vervaardiging van gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding
 - 10.89 Vervaardiging van andere voedingsmiddelen, n.e.g.
 - 10.890 Vervaardiging van andere voedingsmiddelen, n.e.g.
- 10.9 Vervaardiging van diervoeders
 - 10.91 Vervaardiging van veevoeders
 - 10.910 Vervaardiging van veevoeders
 - 10.92 Vervaardiging van voeders voor huisdieren
 - 10.920 Vervaardiging van voeders voor huisdieren

11 VERVAARDIGING VAN DRANKEN

- 11.0 Vervaardiging van dranken
 - 11.01 Vervaardiging van gedistilleerde dranken door distilleren, rectificeren en mengen
 - 11.010 Vervaardiging van gedistilleerde dranken door distilleren, rectificeren en mengen
 - 11.02 Vervaardiging van wijn uit druiven
 - 11.020 Vervaardiging van wijn uit druiven
 - 11.03 Vervaardiging van cider en van andere vruchtenwijnen
 - 11.030 Vervaardiging van cider en van andere vruchtenwijnen
 - 11.04 Vervaardiging van andere niet-gedistilleerde gegiste dranken
 - 11.040 Vervaardiging van andere niet-gedistilleerde gegiste dranken
 - 11.05 Vervaardiging van bier
 - 11.050 Vervaardiging van bier
 - 11.06 Vervaardiging van mout
 - 11.060 Vervaardiging van mout
 - 11.07 Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en ander gebotteld water
 - 11.070 Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en ander gebotteld water

Bron: Nace-Bel 2008, Economische activiteiten nomenclatuur, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 10.2: Situering van de voedings- en drankensector op basis van de loontrekkende tewerkstelling, gemeenten van West-Vlaanderen, 31 december 2012.

Gemeenten	Voeding	Dranken	Industrie	Totaal	Aandeel voeding in industrie	Aandeel dranken in industrie	Specialisatiegraad voeding t.o.v. Vl. Gewest	Specialisatiegraad dranken t.o.v. Vl. Gewest
Beernem	163	0	678	3.675	24,0%	0,0%	171	0
Blankenberge	63	0	87	4.003	72,4%	0,0%	61	0
Brugge	1.006	197	5.603	62.602	18,0%	3,5%	62	122
Damme	12	0	92	2.105	13,0%	0,0%	22	0
Jabbeke	25	0	377	2.774	6,6%	0,0%	35	0
Knokke-Heist	165	0	268	8.863	61,6%	0,0%	72	0
Oostkamp	261	0	2.072	6.013	12,6%	0,0%	167	0
Torhout	260	0	860	6.076	30,2%	0,0%	165	0
Zedelgem	55	0	3.637	7.311	1,5%	0,0%	29	0
Zuienkerke	0	0	16	335	0,0%	0,0%	0	0
Arr. Brugge	2.010	197	13.690	103.757	14,7%	1,4%	75	73
Diksmuide	58	0	602	4.782	9,6%	0,0%	47	0
Houthulst	10	0	228	1.770	4,4%	0,0%	22	0
Koekelare	22	0	95	1.373	23,2%	0,0%	62	0
Kortemark	164	0	763	2.897	21,5%	0,0%	218	0
Lo-Reninge	82	5	199	740	41,2%	2,5%	427	261
Arr. Diksmuide	336	5	1.887	11.562	17,8%	0,3%	112	17
Heuvelland	369	0	401	1.380	92,0%	0,0%	1.031	0
Ieper	395	27	3.924	18.183	10,1%	0,7%	84	57
Langemark-Poelkapelle	873	0	897	1.879	97,3%	0,0%	1.791	0
Mesen	0	0	0	77	-	-	0	0
Poperinge	279	32	1.418	5.615	19,7%	2,3%	192	221
Vleteren	3	8	33	421	9,1%	24,2%	27	735
Wervik	68	0	842	2.967	8,1%	0,0%	88	0
Zonnebeke	372	0	951	2.538	39,1%	0,0%	565	0
Arr. Ieper	2.359	67	8.466	33.060	27,9%	0,8%	275	78

Anzegem	94	4	1.019	3.473	9,2%	0,4%	104	45
Avelgem	40	0	1.137	3.008	3,5%	0,0%	51	0
Deerlijk	52	0	1.175	3.645	4,4%	0,0%	55	0
Harelbeke	184	72	2.504	7.586	7,3%	2,9%	93	367
Kortrijk	298	56	5.440	41.616	5,5%	1,0%	28	52
Kuurne	50	0	1.786	6.421	2,8%	0,0%	30	0
Lendelede	392	0	546	1.613	71,8%	0,0%	937	0
Menen	239	0	1.569	10.058	15,2%	0,0%	92	0
Spiere-Helkijn	0	0	184	653	0,0%	0,0%	0	0
Waregem	494	0	4.902	18.610	10,1%	0,0%	102	0
Wevelgem	499	3	3.536	9.527	14,1%	0,1%	202	12
Zwevegem	88	0	2.310	5.058	3,8%	0,0%	67	0
Arr. Kortrijk	2.430	135	26.108	111.268	9,3%	0,5%	84	47
Bredene	140	0	190	2.093	73,7%	0,0%	258	0
De Haan	21	0	29	2.033	72,4%	0,0%	40	0
Gistel	29	0	335	2.036	8,7%	0,0%	55	0
Ichtegem	78	6	259	1.750	30,1%	2,3%	172	133
Middelkerke	59	0	125	2.739	47,2%	0,0%	83	0
Oostende	648	0	3.290	27.908	19,7%	0,0%	89	0
Oudenburg	18	0	199	1.590	9,0%	0,0%	44	0
Arr. Oostende	993	6	4.427	40.149	22,4%	0,1%	95	6
Hooglede	115	0	1.624	4.611	7,1%	0,0%	96	0
Ingelmunster	127	77	1.030	3.179	12,3%	7,5%	154	937
Izegem	724	0	2.913	10.747	24,9%	0,0%	260	0
Ledegem	50	0	214	1.415	23,4%	0,0%	136	0
Lichtervelde	50	0	581	1.995	8,6%	0,0%	97	0
Moorslede	149	0	418	2.158	35,6%	0,0%	266	0
Roeselare	1.281	23	5.758	31.465	22,2%	0,4%	157	28
Staden	1.622	0	2.265	4.119	71,6%	0,0%	1.518	0
Arr. Roeselare	4.118	100	14.803	59.689	27,8%	0,7%	266	65

Ardoorie	1.298	0	2.192	3.790	59,2%	0,0%	1.320	0
Dentergem	4	0	448	1.542	0,9%	0,0%	10	0
Meulebeke	49	0	951	2.832	5,2%	0,0%	67	0
Oostrozebeke	50	0	959	2.031	5,2%	0,0%	95	0
Pittem	19	0	505	2.209	3,8%	0,0%	33	0
Ruiselede	35	0	170	1.208	20,6%	0,0%	112	0
Tielt	173	0	2.698	9.516	6,4%	0,0%	70	0
Wielsbeke	337	0	4.261	5.741	7,9%	0,0%	226	0
Wingene	85	0	861	2.696	9,9%	0,0%	122	0
Arr. Tielt	2.050	0	13.045	31.565	15,7%	0,0%	250	0
Alveringem	11	0	105	533	10,5%	0,0%	80	0
De Panne	37	0	74	2.156	50,0%	0,0%	66	0
Koksijde	55	0	157	4.579	35,0%	0,0%	46	0
Nieuwpoort	131	0	310	3.562	42,3%	0,0%	142	0
Veurne	1.027	0	1.347	6.737	76,2%	0,0%	588	0
Arr. Veurne	1.261	0	1.993	17.567	63,3%	0,0%	277	0
West-Vlaanderen	15.557	510	84.419	408.617	18,4%	0,6%	147	48
Vlaams Gewest	56.729	5.651	374.217	2.186.590	15,2%	1,5%	100	100

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 10.3: Situering van de voedings- en drankensector op basis van de loontrekkende tewerkstelling, arrondissementen van België, 31 december 2012.

Regio's	Voeding	Dranken	Industrie	Totaal	Aandeel voeding in industrie	Aandeel dranken in industrie	Specialisatiegraad voeding t.o.v. Vl. Gewest	Specialisatiegraad dranken t.o.v. Vl. Gewest
Arr. Brugge	2.010	197	13.690	103.757	14,7%	1,4%	75	73
Arr. Diksmuide	336	5	1.887	11.562	17,8%	0,3%	112	17
Arr. Ieper	2.359	67	8.466	33.060	27,9%	0,8%	275	78
Arr. Kortrijk	2.430	135	26.108	111.268	9,3%	0,5%	84	47
Arr. Oostende	993	6	4.427	40.149	22,4%	0,1%	95	6
Arr. Roeselare	4.118	100	14.803	59.689	27,8%	0,7%	266	65
Arr. Tielt	2.050	0	13.045	31.565	15,7%	0,0%	250	0
Arr. Veurne	1.261	0	1.993	17.567	63,3%	0,0%	277	0
Brugge	2.010	197	13.690	103.757	14,7%	1,4%	75	73
Midden-West-Vlaanderen	6.168	100	27.848	91.254	22,1%	0,4%	261	42
Oostende	993	6	4.427	40.149	22,4%	0,1%	95	6
Westhoek	3.956	72	12.346	62.189	32,0%	0,6%	245	45
Zuid-West-Vlaanderen	2.430	135	26.108	111.268	9,3%	0,5%	84	47
West-Vlaanderen	15.557	510	84.419	408.617	18,4%	0,6%	147	48
Arr. Antwerpen	5.881	717	53.078	397.709	11,1%	1,4%	57	70
Arr. Mechelen	2.641	582	25.084	118.445	10,5%	2,3%	86	190
Arr. Turnhout	7.214	3	37.104	151.908	19,4%	0,0%	183	1
Antwerpen	15.736	1.302	115.266	668.062	13,7%	1,1%	91	75
Arr. Hasselt	2.478	330	31.553	164.028	7,9%	1,0%	58	78
Arr. Maaseik	1.707	64	16.907	64.852	10,1%	0,4%	101	38
Arr. Tongeren	1.256	227	6.252	45.623	20,1%	3,6%	106	193
Limburg	5.441	621	54.712	274.503	9,9%	1,1%	76	88

Arr. Aalst	2.711	180	8.835	65.359	30,7%	2,0%	160	107
Arr. Dendermonde	1.954	54	11.032	49.042	17,7%	0,5%	154	43
Arr. Eeklo	1.119	0	4.936	21.641	22,7%	0,0%	199	0
Arr. Gent	5.290	618	38.418	223.307	13,8%	1,6%	91	107
Arr. Oudenaarde	489	134	8.205	33.049	6,0%	1,6%	57	157
Arr. Sint-Niklaas	2.093	4	13.732	76.818	15,2%	0,0%	105	2
Oost-Vlaanderen	13.656	990	85.158	469.216	16,0%	1,2%	112	82
Arr. Halle-Vilvoorde	3.909	672	20.459	216.678	19,1%	3,3%	70	120
Arr. Leuven	2.430	1.556	14.203	149.514	17,1%	11,0%	63	403
Vlaams-Brabant	6.339	2.228	34.662	366.192	18,3%	6,4%	67	235
Arr. Aat	338	18	2.630	19.137	12,9%	0,7%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Bergen	443	4	7.281	67.889	6,1%	0,1%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Charleroi	1.689	95	24.420	130.976	6,9%	0,4%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Doornik	1.505	68	6.304	47.206	23,9%	1,1%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Moeskroen	2.275	0	7.055	25.563	32,2%	0,0%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Thuin	475	126	2.093	28.419	22,7%	6,0%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Zinnik	249	44	6.757	44.254	3,7%	0,7%	n.v.t.	n.v.t.
Henegouwen	6.974	355	56.540	363.444	12,3%	0,6%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Borgworm	695	0	1.685	14.116	41,2%	0,0%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Hoei	775	0	4.603	26.772	16,8%	0,0%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Luik	1.984	766	26.531	198.640	7,5%	2,9%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Verviers	3.010	614	13.639	79.103	22,1%	4,5%	n.v.t.	n.v.t.
Luik	6.464	1.380	46.458	318.631	13,9%	3,0%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Aarlen	603	2	2.057	17.447	29,3%	0,1%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Bastenaken	191	45	1.023	10.834	18,7%	4,4%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Marche-en-Famenne	544	2	1.823	17.829	29,8%	0,1%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Neufchâteau	308	1	1.744	19.194	17,7%	0,1%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Virton	124	105	1.896	10.341	6,5%	5,5%	n.v.t.	n.v.t.
Luxemburg	1.770	155	8.543	75.645	20,7%	1,8%	n.v.t.	n.v.t.

Arr. Dinant	299	72	1.850	25.331	16,2%	3,9%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Namen	2.070	31	10.866	96.572	19,1%	0,3%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Philippeville	86	34	1.292	12.701	6,7%	2,6%	n.v.t.	n.v.t.
Namen	2.455	137	14.008	134.604	17,5%	1,0%	n.v.t.	n.v.t.
Arr. Nijvel	1.030	168	19.899	121.152	5,2%	0,8%	n.v.t.	n.v.t.
Waals-Brabant	1.030	168	19.899	121.152	5,2%	0,8%	n.v.t.	n.v.t.
Vlaams Gewest	56.729	5.651	374.217	2.186.590	15,2%	1,5%	100	100
Waals Gewest	18.693	2.195	145.448	1.013.476	12,9%	1,5%	n.v.t.	n.v.t.
Brussels Hoofdst. Gewest	3.320	775	29.201	626.503	11,4%	2,7%	n.v.t.	n.v.t.
België	78.742	8.621	548.866	3.826.569	14,3%	1,6%	n.v.t.	n.v.t.

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 10.4: Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling in de voedings- en drankensector, arrondissementen van België, 31 december 2007-2012.

Regio's	Evolutie voeding			Evolutie dranken			Evolutie industrie			Evolutie totaal		
	2007	2012	2007-2012	2007	2012	2007-2012	2007	2012	2007-2012	2007	2012	2007-2012
Arr. Brugge	2.136	2.010	-5,9%	343	197	-42,6%	14.949	13.690	-8,4%	100.944	103.757	+2,8%
Arr. Diksmuide	452	336	-25,7%	0	5	-	2.254	1.887	-16,3%	11.492	11.562	+0,6%
Arr. Ieper	2.393	2.359	-1,4%	64	67	+4,7%	9.136	8.466	-7,3%	32.495	33.060	+1,7%
Arr. Kortrijk	2.654	2.430	-8,4%	130	135	+3,8%	30.955	26.108	-15,7%	112.222	111.268	-0,9%
Arr. Oostende	960	993	+3,4%	4	6	+50,0%	4.873	4.427	-9,2%	39.932	40.149	+0,5%
Arr. Roeselare	3.795	4.118	+8,5%	105	100	-4,8%	16.148	14.803	-8,3%	57.431	59.689	+3,9%
Arr. Tielt	2.002	2.050	+2,4%	0	0	-	14.221	13.045	-8,3%	31.240	31.565	+1,0%
Arr. Veurne	1.152	1.261	+9,5%	0	0	-	1.963	1.993	+1,5%	17.296	17.567	+1,6%
Brugge	2.136	2.010	-5,9%	343	197	-42,6%	14.949	13.690	-8,4%	100.944	103.757	+2,8%
Midden-West-Vlaanderen	5.797	6.168	+6,4%	105	100	-4,8%	30.369	27.848	-8,3%	88.671	91.254	+2,9%
Oostende	960	993	+3,4%	4	6	+50,0%	4.873	4.427	-9,2%	39.932	40.149	+0,5%
Westhoek	3.997	3.956	-1,0%	64	72	+12,5%	13.353	12.346	-7,5%	61.283	62.189	+1,5%
Zuid-West-Vlaanderen	2.654	2.430	-8,4%	130	135	+3,8%	30.955	26.108	-15,7%	112.222	111.268	-0,9%
West-Vlaanderen	15.544	15.557	+0,1%	646	510	-21,1%	94.499	84.419	-10,7%	403.052	408.617	+1,4%
Arr. Antwerpen	6.098	5.881	-3,6%	916	717	-21,7%	61.510	53.078	-13,7%	392.952	397.709	+1,2%
Arr. Mechelen	2.145	2.641	+23,1%	495	582	+17,6%	27.539	25.084	-8,9%	116.327	118.445	+1,8%
Arr. Turnhout	7.876	7.214	-8,4%	4	3	-25,0%	42.411	37.104	-12,5%	147.981	151.908	+2,7%
Antwerpen	16.119	15.736	-2,4%	1.415	1.302	-8,0%	131.460	115.266	-12,3%	657.260	668.062	+1,6%
Arr. Hasselt	2.276	2.478	+8,9%	446	330	-26,0%	34.570	31.553	-8,7%	159.976	164.028	+2,5%
Arr. Maaseik	1.546	1.707	+10,4%	152	64	-57,9%	18.878	16.907	-10,4%	65.487	64.852	-1,0%
Arr. Tongeren	1.239	1.256	+1,4%	292	227	-22,3%	7.170	6.252	-12,8%	44.375	45.623	+2,8%
Limburg	5.061	5.441	+7,5%	890	621	-30,2%	60.618	54.712	-9,7%	269.838	274.503	+1,7%

Arr. Aalst	2.605	2.711	+4,1%	219	180	-17,8%	10.289	8.835	-14,1%	64.621	65.359	+1,1%
Arr. Dendermonde	1.975	1.954	-1,1%	20	54	+170,0%	11.341	11.032	-2,7%	46.323	49.042	+5,9%
Arr. Eeklo	987	1.119	+13,4%	0	0	-	4.321	4.936	+14,2%	20.429	21.641	+5,9%
Arr. Gent	5.226	5.290	+1,2%	688	618	-10,2%	40.691	38.418	-5,6%	214.845	223.307	+3,9%
Arr. Oudenaarde	484	489	+1,0%	174	134	-23,0%	10.110	8.205	-18,8%	33.483	33.049	-1,3%
Arr. Sint-Niklaas	1.931	2.093	+8,4%	0	4	-	14.086	13.732	-2,5%	73.247	76.818	+4,9%
Oost-Vlaanderen	13.208	13.656	+3,4%	1.101	990	-10,1%	90.838	85.158	-6,3%	452.948	469.216	+3,6%
Arr. Halle-Vilvoorde	4.281	3.909	-8,7%	511	672	+31,5%	24.414	20.459	-16,2%	213.559	216.678	+1,5%
Arr. Leuven	2.651	2.430	-8,3%	1.626	1.556	-4,3%	15.760	14.203	-9,9%	143.221	149.514	+4,4%
Vlaams-Brabant	6.932	6.339	-8,6%	2.137	2.228	4,3%	40.174	34.662	-13,7%	356.780	366.192	+2,6%
Arr. Aat	279	338	+21,1%	16	18	+12,5%	2.642	2.630	-0,5%	17.982	19.137	+6,4%
Arr. Bergen	520	443	-14,8%	22	4	-81,8%	8.122	7.281	-10,4%	67.283	67.889	+0,9%
Arr. Charleroi	1.509	1.689	+11,9%	346	95	-72,5%	27.933	24.420	-12,6%	129.755	130.976	+0,9%
Arr. Doornik	1.414	1.505	+6,4%	46	68	+47,8%	5.839	6.304	+8,0%	45.377	47.206	+4,0%
Arr. Moeskroen	1.766	2.275	+28,8%	0	0	-	6.827	7.055	+3,3%	25.003	25.563	+2,2%
Arr. Thuin	414	475	+14,7%	106	126	+18,9%	2.082	2.093	+0,5%	26.565	28.419	+7,0%
Arr. Zinnik	297	249	-16,2%	35	44	+25,7%	7.638	6.757	-11,5%	43.015	44.254	+2,9%
Henegouwen	6.199	6.974	+12,5%	571	355	-37,8%	61.083	56.540	-7,4%	354.980	363.444	+2,4%
Arr. Borgworm	656	695	+5,9%	1	0	-100,0%	1.753	1.685	-3,9%	12.584	14.116	+12,2%
Arr. Hoei	620	775	+25,0%	0	0	-	4.224	4.603	+9,0%	24.890	26.772	+7,6%
Arr. Luik	2.196	1.984	-9,7%	900	766	-14,9%	29.528	26.531	-10,1%	195.950	198.640	+1,4%
Arr. Verviers	3.162	3.010	-4,8%	672	614	-8,6%	14.414	13.639	-5,4%	78.269	79.103	+1,1%
Luik	6.634	6.464	-2,6%	1.573	1.380	-12,3%	49.919	46.458	-6,9%	311.693	318.631	+2,2%
Arr. Aarlen	1.042	603	-42,1%	0	2	-	2.994	2.057	-31,3%	18.759	17.447	-7,0%
Arr. Bastenaken	180	191	+6,1%	25	45	+80,0%	1.128	1.023	-9,3%	10.724	10.834	+1,0%
Arr. Marche-En-Famenne	504	544	+7,9%	4	2	-50,0%	1.777	1.823	+2,6%	16.379	17.829	+8,9%
Arr. Neufchâteau	283	308	+8,8%	0	1	-	1.608	1.744	+8,5%	17.901	19.194	+7,2%
Arr. Virton	109	124	+13,8%	126	105	-16,7%	1.964	1.896	-3,5%	9.391	10.341	+10,1%
Luxemburg	2.118	1.770	-16,4%	155	155	+0,0%	9.471	8.543	-9,8%	73.154	75.645	+3,4%

Arr. Dinant	271	299	+10,3%	96	72	-25,0%	1.915	1.850	-3,4%	24.174	25.331	+4,8%
Arr. Namen	2.035	2.070	+1,7%	37	31	-16,2%	11.226	10.866	-3,2%	92.199	96.572	+4,7%
Arr. Philippeville	98	86	-12,2%	26	34	+30,8%	1.078	1.292	+19,9%	12.104	12.701	+4,9%
Namen	2.404	2.455	+2,1%	159	137	-13,8%	14.219	14.008	-1,5%	128.477	134.604	+4,8%
Arr. Nijvel	1.111	1.030	-7,3%	164	168	+2,4%	18.752	19.899	6,1%	110.665	121.152	+9,5%
Waals-Brabant	1.111	1.030	-7,3%	164	168	+2,4%	18.752	19.899	+6,1%	110.665	121.152	+9,5%
Vlaams Gewest	56.864	56.729	-0,2%	6.189	5.651	-8,7%	417.589	374.217	-10,4%	2.139.878	2.186.590	+2,2%
Waals Gewest	18.466	18.693	+1,2%	2.622	2.195	-16,3%	153.444	145.448	-5,2%	978.969	1.013.476	+3,5%
Brussels Hoofdst. Gewest	3.676	3.320	-9,7%	224	775	+246,0%	32.947	29.201	-11,4%	620.913	626.503	+0,9%
België	79.006	78.742	-0,3%	9.035	8.621	-4,6%	603.980	548.866	-9,1%	3.739.760	3.826.569	+2,3%

Bron: RSZ, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 10.5: Knelpuntberoepen, oorzaak en (kritische) knelpuntvacatures, direct en indirect gelinkt aan de voedingssector, West-Vlaanderen en Vlaams Gewest, 2013.

Beroep	Knelpuntoorzaak (a) Link met de voedingssector		West-Vlaanderen				Vlaams Gewest				Aandeel WV in VLG			
			Ontvangen (gedeelde + zelfbeheer)	Ontvangen (gedeelde beheer)	Aantal knelpuntvacatures (b)	Aantal kritieke knelpuntvacatures (b)	Ontvangen (gedeelde + zelfbeheer)	Ontvangen (gedeelde beheer)	Aantal knelpuntvacatures (b)	Aantal kritieke knelpuntvacatures (b)	Ontvangen (gedeelde + zelfbeheer)	Ontvangen (gedeelde beheer)	Aantal knelpuntvacatures (b)	Aantal kritieke knelpuntvacatures (b)
ID1 Bakkers en banketbakkers														
D110201-1 Bakker (m/v)	1	direct	41	20	10	5	169	88	32	11	24,3%	22,7%	31,3%	45,5%
ID3 Vlees- en visbewerkers														
D110101-1 Slager (m/v)	1	direct	104	54	26	11	772	378	188	104	13,5%	14,3%	13,8%	10,6%
ID9 Overige werknemers in de voeding														
H210201-1 Productieoperator voeding (m/v)	2	direct	202	85	22	7	763	237	75	27	26,5%	35,9%	29,3%	25,9%
CD5 Experten O&O														
H120601-1 Medewerker O&O in de industrie (m/v)	1	indirect	69	8	6	2	514	71	33	10	13,4%	11,3%	18,2%	20,0%
DD1 Industrieel onderhoudspersoneel														
K220401-2 Industrieel reiniger (m/v)	3	indirect	59	33	3	2	500	322	91	50	11,8%	10,2%	3,3%	4,0%
HA3 Keukenpersoneel														
G160101-1 Chef kok grootkeuken (m/v)	1	indirect	22	10	2	1	139	48	9	4	15,8%	20,8%	22,2%	25,0%
G160201-2 Hulpkok grootkeuken (m/v)	2	indirect	24	13	2	0	150	83	18	12	16,0%	15,7%	11,1%	0,0%
IA1 Technisch leidinggevend														
H140101-1 Verantw. planning en productiebeheer (m/v)	1	indirect	216	23	10	1	1.207	120	47	9	17,9%	19,2%	21,3%	11,1%
H140201-1 Verantw. productiemethodes en industrialisatie (m/v)	1	indirect	130	15	5	4	1.167	142	68	33	11,1%	10,6%	7,4%	12,1%
H150201-1 Verantwoordelijke kwaliteitscontrole (m/v)	1	indirect	176	17	4	2	1.082	154	47	15	16,3%	11,0%	8,5%	13,3%
H250201-1 Productiemanager (m/v)	1	indirect	262	27	14	6	1.109	117	59	34	23,6%	23,1%	23,7%	17,6%
H250401-1 Leidinggevende industriële productie (m/v)	1	indirect	111	19	9	4	573	81	45	17	19,4%	23,5%	20,0%	23,5%
IB1 Technici proces en productie														
H140401-1 Technicus productieproces en methodes (m/v)	1	indirect	74	16	10	5	364	95	57	40	20,3%	16,8%	17,5%	12,5%

IB3 Technici elektromechanica															
H120801-1	Technicus ontwerper industriële automatisering (m/v)	1	indirect	18	4	3	2	334	22	9	6	5,4%	18,2%	33,3%	33,3%
I130201-1	Technicus industriële automatisering (m/v)	1	indirect	122	20	8	3	909	139	91	38	13,4%	14,4%	8,8%	7,9%
I130401-1	Technicus industriële installaties (m/v)	1	indirect	122	25	11	11	1.282	212	126	33	9,5%	11,8%	8,7%	33,3%
IB5 Technici VAC															
I130601-1	Technicus koeltechniek en klimatisatie (m/v)	1	indirect	151	40	15	7	1.068	213	105	45	14,1%	18,8%	14,3%	15,6%
IK7 Onderhoudsmecaniciens															
I131001-1	Onderhoudsmecanicien (m/v)	1	indirect	546	137	80	47	3.251	707	379	156	16,8%	19,4%	21,1%	30,1%
IM1 Onderhoudselektriciens															
I130901-1	Onderhoudselektricien (m/v)	1	indirect	289	91	31	16	1.072	287	119	54	27,0%	31,7%	26,1%	29,6%

(a) Kwantitatief knelpunt (1), kwalitatief knelpunt (2) of knelpunt door ongunstige arbeidsomstandigheden (3).

(b) Ontvangen vacatures: normaal economisch circuit zonder uitzendopdrachten. Voor het berekenen van de knel-puntvacatures kan men enkel gebruik maken van de vacatures in gedeeld beheer aangezien de VDAB enkel van deze vacatures weet hoe ze afgehandeld werden.

Bron: VDAB, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 10.6: Evolutie van het aantal laatstejaarsleerlingen secundair onderwijs (a) in voedingsrichtingen in het BSO, ingedeeld naar woonplaats, schooljaar 2007-2008 - schooljaar 2012-2013 (b).

Studierichting / Instelling	Gemeente	Sj 2007-2008			Sj 2008-2009			Sj 2009-2010			Sj 2010-2011			Sj 2011-2012			Sj 2012-2013		
		WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal
Banketaannemer-traiteur																			
GO! Technisch Atheneum 1	Oostende	10	0	10	5	0	5	9	2	11	11	0	11	6	0	6	8	0	8
GO! Technisch Atheneum 3	Hasselt	0	0	0	0	0	0	0	10	10	0	7	7	0	13	13	0	14	14
GO! Technisch Atheneum met hotelschool	Turnhout	0	0	0	0	0	0	0	9	9	0	7	7	0	6	6	0	4	4
Hotel- en toerismeschool Spermalie	Brugge	13	10	23	5	6	11	11	12	23	12	12	24	10	13	23	12	10	22
Kogeka 7	Geel	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	15	15	0	10	10	0	14	14
Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie 2	Lokeren	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	5	5	0	4	4	0	6	6
Provinciaal Instituut PIVA	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	14	14	0	8	8	0	6	6
S.I.M.A.	Aarschot	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	11	11	0	0	0	0	0	0
Stella Marisinstituut	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	3	3	0	11	11	0	10	10	0	7	7
Vrij Technisch Instituut Spijker	Hoogstraten	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	8	8	0	11	11	0	10	10
Vrije Technische School	Leuven	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	8	8	0	9	9	0	8	8
Banketbakkerij-chocoladebewerking																			
Brood- en banketbakkerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	22	14	36	29	22	51	27	20	47	29	22	51	40	44	84	26	23	49
Colomaplus Bovenbouw 2	Mechelen	0	0	0	0	0	0	0	6	6	0	7	7	0	13	13	0	13	13
Elishout Secundair Onderwijs	Anderlecht	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	10	10	0	4	4	0	9	9
GO! Technisch Atheneum 3	Hasselt	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	20	20	0	9	9	0	21	21
GO! Technisch Atheneum	Wemmel	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	0	0	0	3	3	0	2	2
GO! Technisch Atheneum Ledebaan	Aalst	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	5	5	0	5	5	0	7	7
Hotelschool	Gent	0	0	0	0	0	0	3	23	26	1	14	15	2	10	12	4	13	17
Kogeka 7	Geel	0	0	0	0	0	0	0	13	13	0	11	11	0	12	12	0	7	7
Koninklijk Atheneum	Roeselare	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	1	8
Provinciaal Instituut PIVA	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	1	26	27	1	26	27	0	28	28	0	22	22
Sint-Martinusscholen	Herk-De-Stad	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	16	16	0	15	15	0	12	12

Vrij Technisch Instituut Spijker	Hoogstraten	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	13	13	0	23	23	0	13	13
Brood- en banketbakkerij en confiserie																			
Brood- en banketbakkerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	56	38	94	63	32	95	61	40	101	55	49	104	44	37	81	49	31	80
Colomaplus Bovenbouw 2	Mechelen	0	0	0	0	0	0	0	25	25	0	26	26	0	23	23	0	21	21
Elishout Secundair Onderwijs	Anderlecht	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	10	10	0	11	11	0	10	10
GO! Technisch Atheneum 3	Hasselt	0	0	0	0	0	0	0	32	32	0	46	46	0	54	54	0	43	43
GO! Technisch Atheneum	Wemmel	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	10	10	0	11	11	0	7	7
GO! Technisch Atheneum Ledebaan	Aalst	0	0	0	0	0	0	0	21	21	0	17	17	0	16	16	0	18	18
Hotelschool	Gent	0	0	0	0	0	0	1	22	23	1	18	19	1	20	21	1	27	28
Kogeka 7	Geel	0	0	0	0	0	0	0	25	25	0	26	26	0	25	25	0	32	32
Koninklijk Atheneum	Roeselare	21	0	21	16	0	16	18	1	19	20	0	20	18	1	19	25	0	25
Provinciaal Instituut PIVA	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	1	59	60	0	59	59	0	53	53	1	70	71
Sint-Martinusscholen	Herk-De-Stad	0	0	0	0	0	0	0	22	22	0	18	18	0	19	19	0	20	20
S.I.B.A.	Aarschot	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	19	19	0	17	17	0	16	16
Vrij Technisch Instituut Spijker	Hoogstraten	0	0	0	0	0	0	0	40	40	0	40	40	0	36	36	0	44	44
Dieetbakkerij																			
Brood- en banketbakkerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	3	1	4	3	4	7	6	3	9	8	4	12	3	4	7	8	6	14
Provinciaal Instituut PIVA	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	14	14	0	13	13	0	10	10
Gemeenschapsrestauratie																			
Colomaplus Bovenbouw 2	Mechelen	0	0	0	0	0	0	0	3	3	1	2	3	0	8	8	0	8	8
GO! Technisch Atheneum Drie hofsteden	Kortrijk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	5	5	0	5
GO! Technisch Atheneum Ledebaan	Aalst	0	0	0	0	0	0	0	6	6	0	1	1	0	3	3	0	3	3
Heilig Hart van Maria-Instituut	Schilde	0	0	0	0	0	0	0	6	6	0	5	5	0	8	8	0	6	6
Hotel- en slagerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	2	5	7	10	3	13	9	2	11	8	4	12	5	1	6	5	6	11
Hotelschool	Gent	0	0	0	0	0	0	1	10	11	0	1	1	0	5	5	0	4	4
Leielandscholen Campus Sint-Niklaas	Kortrijk	5	0	5	8	0	8	4	1	5	7	1	8	9	0	9	9	0	9
Leiepoort Deinze Campus Sint-Theresia	Deinze	0	0	0	0	0	0	2	5	7	1	6	7	0	6	6	1	6	7
Margareta-Maria-Instituut - T.S.O. - B.S.O.	Kortemark	5	0	5	4	0	4	7	0	7	5	0	5	11	0	11	5	0	5
Mariagaard	Wetteren	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	4	4	0	9	9	0	9	9
Sint-Lutgardisinstituut	Mol	0	0	0	0	0	0	0	5	5	0	5	5	0	0	0	0	5	5
Sint-Martinusscholen	Herk-De-Stad	0	0	0	0	0	0	0	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Technisch Instituut Immaculata	Ieper	4	0	4	5	0	5	2	1	3	4	1	5	2	1	3	0	0	0

Vrij Technisch Instituut - 2	Aalst	0	0	0	0	0	0	0	5	5	0	9	9	0	5	5	0	7	7
Vrij Technisch Instituut Spijker	Hoogstraten	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	0	0	0	4	4	0	0	0
Grootkeuken																			
Colomaplus Bovenbouw 2	Mechelen	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	19	19	0	26	26	0	16	16
Heilig Hart van Maria-Instituut	Schilde	0	0	0	0	0	0	0	14	14	0	15	15	0	9	9	0	11	11
Hotel- en slagerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	20	4	24	15	4	19	14	6	20	10	4	14	8	3	11	15	5	20
Instituut Stella Matutina	Brakel	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Leielandscholen Campus Sint-Niklaas	Kortrijk	24	1	25	18	2	20	22	1	23	21	0	21	20	1	21	20	2	22
Leiepoort Deinze Campus Sint-Theresia	Deinze	0	0	0	0	0	0	1	16	17	1	20	21	2	17	19	3	18	21
Margareta-Maria-Instituut - T.S.O. - B.S.O.	Kortemark	23	0	23	23	0	23	25	0	25	22	0	22	20	0	20	27	0	27
Mariagaard	Wetteren	0	0	0	0	0	0	1	20	21	0	23	23	0	27	27	0	21	21
Sint-Annainstituut	Eeklo	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	12	12	0	18	18	0	19	19
Stella Marisinstituut	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Technisch Instituut Immaculata	Ieper	13	1	14	13	2	15	5	2	7	8	1	9	10	0	10	11	0	11
Vrij Technisch Instituut - 2	Aalst	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	15	15	0	14	14	0	12	12
Vrij Technisch Instituut Spijker	Hoogstraten	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	10	10	0	13	13	0	14	14
Industrieel onderhoud																			
Don Bosco Technisch Instituut	Halle	0	0	0	0	0	0	0	9	9	0	5	5	0	11	11	0	11	11
Don Bosco-instituut TSO/BSO	Haacht	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	10	10	0	12	12	0	19	19
Gemeentelijk Technisch Instituut	Beveren	0	0	0	0	0	0	0	24	24	0	20	20	0	18	18	0	17	17
GO! Technisch Atheneum 1	Oostende	6	0	6	6	0	6	5	0	5	8	0	8	8	1	9	4	0	4
Kito - TechnOV	Vilvoorde	0	0	0	0	0	0	0	3	3	0	5	5	0	0	0	0	0	0
Kogeka 4	Geel	0	0	0	0	0	0	1	19	20	0	19	19	0	12	12	0	16	16
KTA GITO Groenkouter	Gent	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8
Provinciaal Technisch Instituut	Ninove	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	20	20	0	12	12	0	14	14
Provinciaal Technisch Instituut	Kortrijk	17	0	17	9	0	9	8	0	8	8	0	8	8	0	8	5	0	5
Technisch Instituut Sint-Lucas	Menen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	3	4	0	4
Technisch Instituut Sint-Michiel	Bree	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	12	12	0	12	12	0	9	9
V.T.I. 2	Roeselare	11	0	11	9	0	9	14	0	14	10	0	10	8	0	8	8	0	8
Vrij Technisch Instituut	Ieper	10	0	10	9	0	9	3	0	3	6	0	6	6	1	7	4	0	4
Vrij Technisch Instituut 2	Waregem	6	1	7	12	0	12	13	1	14	12	5	17	17	2	19	9	0	9
Vrije Technische Scholen	Sint-Niklaas	0	0	0	0	0	0	0	17	17	0	22	22	0	13	13	0	0	0
Koelinstallaties																			
GO! Atheneum Emanuel Hiel	Evere	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	12	12	0	12	12	0	14	14

GO! Atheneum Mevrouw Courtmans	Maldegem	0	0	0	0	0	0	1	20	21	1	20	21	1	14	15	0	15	15
Technisch Instituut Scheppers	Herentals	0	0	0	0	0	0	0	32	32	0	30	30	0	18	18	0	14	14
Technisch Instituut Sint-Lodewijk	Genk	0	0	0	0	0	0	0	12	12	0	20	20	0	21	21	0	23	23
Vrije Technische Scholen	Sint-Niklaas	0	0	0	0	0	0	0	21	21	0	26	26	0	27	27	0	18	18
Vrije Technische Scholen van Turnhout	Turnhout	0	0	0	0	0	0	0	25	25	0	19	19	0	17	17	0	16	16
Koeltechnische installaties																			
GO! Atheneum Emanuel Hiel	Evere	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	6	0	4	4
GO! Atheneum Mevrouw Courtmans	Maldegem	0	0	0	0	0	0	0	8	8	3	4	7	1	11	12	0	5	5
Technisch Instituut Scheppers	Herentals	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	12	12	0	21	21	0	19	19
Technisch Instituut Sint-Lodewijk	Genk	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	7	7	0	6	6	0	7	7
Vrije Technische Scholen van Turnhout	Turnhout	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	8	8	0	11	11	0	12	12
Slagerij en verkoopklare gerechten																			
Elishout Secundair Onderwijs	Anderlecht	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	5	5	0	7	7	0	6	6
GO! Technisch Atheneum 3	Hasselt	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	12	12	0	19	19	0	22	22
GO! Technisch Atheneum Ledebaan	Aalst	0	0	0	0	0	0	1	9	10	1	13	14	1	8	9	0	11	11
Hotel- en slagerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	36	21	57	24	21	45	16	10	26	19	12	31	12	12	24	22	16	38
Kogeka 7	Geel	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	10	10	0	13	13	0	17	17
Koninklijk Technisch Atheneum	Diksmuide	23	1	24	18	3	21	15	2	17	12	2	14	11	3	14	9	3	12
Provinciaal Instituut PIVA	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	24	24	0	25	25	0	21	21	0	22	22
Slagerij-fijnkosttraiteur																			
GO! Technisch Atheneum 3 Hasselt	Hasselt	0	0	0	0	0	0	0	5	5	0	4	4	0	5	5	0	7	7
GO! Technisch Atheneum Ledebaan Aalst	Aalst	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	1	1	0	2	2	1	4	5
Hotel- en slagerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	6	5	11	18	6	24	21	13	34	9	10	19	7	6	13	6	12	18
Koninklijk Technisch Atheneum	Diksmuide	13	1	14	9	0	9	6	1	7	8	0	8	6	1	7	4	1	5
Provinciaal Instituut PIVA	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	9	9	0	8	8	0	12	12
TOTAAL		349	103	452	331	105	436	335	1.130	1.465	323	1.135	1.458	305	1.131	1.436	318	1.123	1.441

(a) Derde en vierde graad secundair onderwijs.

(b) Vanaf het schooljaar 2009-2010 is ook informatie beschikbaar voor niet-West-Vlaamse secundaire onderwijsinstellingen.

Bron: Onderwijskubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. Vlaamse overheid, Departement Onderwijs en Vorming, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 10.7: Evolutie van het aantal laatstejaarsleerlingen secundair onderwijs (a) in voedingsrichtingen in het TSO, ingedeeld naar woonplaats, schooljaar 2007-2008 - schooljaar 2012-2013.

Studierichting / Instelling	Gemeente	Sj 2007-2008			Sj 2008-2009			Sj 2009-2010			Sj 2010-2011			Sj 2011-2012			Sj 2012-2013		
		WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal	WVI leer-lingen	Niet-WVI leerlingen	Totaal
Assistent voedingsindustrie																			
Brood- en banketbakkerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	0	0	0	2	5	7	2	3	5	3	5	8	0	2	2	2	3	5
Bakkerijtechnieken																			
Brood- en banketbakkerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	9	8	17	7	3	10	6	5	11	1	2	3	4	0	4	5	7	12
Biotechnische wetenschappen																			
Biotechnicum	Bocholt	0	0	0	0	0	0	0	29	29	0	46	46	0	46	46	0	33	33
Damiaaninstituut B	Aarschot	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	21	21	0	20	20	0	19	19
De Wijnpers - Provinciaal onderwijs Leuven	Leuven	0	0	0	0	0	0	0	34	34	0	38	38	0	32	32	0	24	24
Gemeentelijke Technische Tuinbouwschool	Merchtem	0	0	0	0	0	0	0	24	24	0	34	34	0	26	26	0	25	25
GO! Technisch Atheneum Horteco Vilvoorde	Vilvoorde	0	0	0	0	0	0	0	32	32	0	38	38	0	26	26	0	33	33
GO! Technisch Atheneum Tuinbouwschool	Melle	0	0	0	0	0	0	0	24	24	1	28	29	2	20	22	2	27	29
Kogeka 7	Geel	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	22	22	0	19	19	0	13	13
Land- en tuinbouwinstuut	Beernem	15	6	21	17	6	23	19	7	26	17	10	27	15	12	27	20	7	27
Onze-Lieve-Vrouw 1	Sint-Truiden	0	0	0	0	0	0	0	24	24	0	34	34	0	29	29	0	15	15
Provinciaal Instituut voor Biotechnisch Onderwijs	Tongeren	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	11	11	0	11	11	0	17	17
Provinciaal Instituut voor Technisch Onderwijs	Stabroek	0	0	0	0	0	0	0	19	19	0	18	18	0	18	18	0	17	17
Provinciaal Instituut voor Tuinbouwonderwijs	Mechelen	0	0	0	0	0	0	0	22	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Provinciaal Technisch Instituut	Kortrijk	36	1	37	44	0	44	40	1	41	32	3	35	33	2	35	33	1	34
PTS	Mechelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23	23	0	23	23	0	20	20
Scheppersinstituut	Wetteren	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	7	7	0	8	8	0	7	7

Sint-Bernarduscollege	Nieuwpoort	23	0	23	21	0	21	15	0	15	16	0	16	13	0	13	0	0	0
Technisch Instituut Scheppers	Herentals	0	0	0	0	0	0	0	20	20	0	10	10	0	13	13	0	21	21
Technisch Instituut Sint-Isidorus	Sint-Niklaas	0	0	0	0	0	0	0	26	26	0	25	25	0	35	35	0	36	36
VABI	Roeselare	39	0	39	39	21	60	38	1	39	33	1	34	28	0	28	28	0	28
Vrij Instituut voor Technisch Onderwijs	Hoogstraten	0	0	0	0	0	0	0	14	14	0	22	22	0	30	30	0	26	26
Vrij Land- en tuinbouwinstituut	Torhout	33	0	33	36	4	40	30	0	30	27	0	27	34	0	34	47	0	47
Vrij Landelijk Instituut	Oudenaarde	0	0	0	0	0	0	2	49	51	1	43	44	0	31	31	2	32	34
Brood en banket																			
Brood- en banketbakkerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	32	14	46	25	27	52	25	26	51	30	27	57	42	26	68	38	29	67
Elishout Secundair Onderwijs	Anderlecht	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	6	6	0	7	7	0	6	6
Hotelschool Gent	Gent	0	0	0	0	0	0	2	9	11	1	11	12	1	15	16	1	16	17
Provinciaal Instituut PIVA	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	27	27	0	24	24	1	22	23	0	19	19
Industriële koeltechnieken																			
Gesubsidieerd Technisch Instituut	Mortsel	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	11	11	0	8	8	0	11	11
Onze-Lieve-Vrouw Ter Duinen 2	Brugge	11	1	12	8	4	12	7	1	8	11	0	11	3	3	6	4	0	4
Technicum	Sint-Truiden	0	0	0	0	0	0	0	14	14	0	8	8	0	11	11	0	7	7
Industriële onderhoudstechnieken																			
Don Bosco Technisch Instituut	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	8	8	0	8	8	0	8	8
EDUGO Campus Glorieux Technisch Instituut	Gent	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	16	16	0	13	13	0	8	8
GO! Technisch Atheneum Gistel	Gistel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	4
GO! Technisch Atheneum Liedekerke	Liedekerke	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	9	9	0	9	9	0	7	7
Kogeka 4	Geel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Provinciaal Instituut Lommel - PROVIL	Lommel	0	0	0	0	0	0	0	12	12	0	2	2	0	5	5	0	8	8
Provinciaal Technisch Instituut	Eeklo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	6	0	9	9	0	12	12
Provinciale Secundaire School Bilzen	Bilzen	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	13	13	0	8	8	0	21	21
Provinciale Technische Scholen	Boom	0	0	0	0	0	0	0	6	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PTS	Boom	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	11	11
Sint-Jan Berchmansinstituut ASO-TSO-BSO	Puurs	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	14	14	0	17	17	0	18	18
Spectrumcollege Bovenbouw VT1	Beringen	0	0	0	0	0	0	0	10	10	0	12	12	0	8	8	0	8	8
Technisch Heilig Hartinstituut	Tessenderlo	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Viio 2	Tongeren	0	0	0	0	0	0	0	13	13	0	11	11	0	13	13	0	10	10
Vrij Technisch Instituut	Izegem	2	1	3	4	4	8	7	0	7	6	0	6	19	0	19	14	0	14

Vrij Technisch Instituut	Oostende	6	0	6	5	0	5	3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vrij Technisch Instituut Brugge	Brugge	11	2	13	10	1	11	8	3	11	12	2	14	3	1	4	6	0	6
Vrije Technische Scholen	Sint-Niklaas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5
Vrije Technische School Leuven	Leuven	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	9	9	0	12	12	0	5	5
VTI Sint-Lucas	Oudenaarde	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	7	1	6	7
WICO - 126193	Overpelt	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	4	4	0	14	14	0	2	2
Industriële warmtetechnieken																			
Technisch Instituut Sint-Jozef	Bilzen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	5	5	0	19	19
Industriële wetenschappen																			
Campus De Helix	Maasmechelen	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	12	12	0	10	10	0	13	13
Damiaaninstituut B	Aarschot	0	0	0	0	0	0	0	29	29	0	31	31	0	26	26	0	26	26
Don Bosco Technisch Instituut	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	20	20	0	17	17	0	17	17
Don Bosco Technisch Instituut	Halle	0	0	0	0	0	0	0	23	23	0	23	23	0	28	28	0	26	26
Don Bosco Technisch Instituut	Gent	0	0	0	0	0	0	2	24	26	3	22	25	0	26	26	0	29	29
Don Bosco Technisch Instituut	Houthalen-Helchteren	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	19	19	0	15	15	0	15	15
Don Bosco-instituut TSO/BSO	Haacht	0	0	0	0	0	0	0	34	34	0	36	36	0	40	40	0	45	45
EDUGO Campus Glorieux Technisch Instituut	Gent	0	0	0	0	0	0	0	24	24	0	21	21	0	18	18	0	19	19
Gemeentelijk Instituut voor Technisch en Handelonderwijs	Nijlen	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	7	7	0	14	14	0	19	19
Gemeentelijk Technisch Instituut	Londerzeel	0	0	0	0	0	0	0	20	20	0	17	17	0	15	15	0	14	14
Gemeentelijk Technisch Instituut	Beveren	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	20	20	0	25	25	0	21	21
Gemeentelijke Technische en Beroepsschool	Merchtem	0	0	0	0	0	0	0	24	24	0	24	24	0	21	21	1	16	17
Gesubsidieerd Technisch Instituut	Mortsel	0	0	0	0	0	0	0	12	12	0	17	17	0	15	15	0	9	9
Gitok Bovenbouw	Kalmthout	0	0	0	0	0	0	0	26	26	0	29	29	0	20	20	0	15	15
GO! Atheneum De Zeswegen	Waregem	1	1	2	1	1	2	2	1	3	2	2	4	0	1	1	0	0	0
GO! Atheneum	Schoten	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0	5	5	0	8	8	0	7	7
GO! Secundair Onderwijs Zenit	Turnhout	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5	0	10	10	0	10	10
GO! Technisch Atheneum 1	Diest	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	9	9	0	7	7	0	3	3
GO! Technisch Atheneum 1	Hasselt	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	8	8	0	12	12	0	13	13
GO! Technisch Atheneum De Welvaartstraat	Aalst	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0

GO! Technisch Atheneum Domein Speelhof	Sint-Truiden	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3	0	6	6	0	10	10
Harlindis en Relindis Technisch Instituut Sint-Jansberg A	Maaseik	0	0	0	0	0	0	0	22	22	0	23	23	0	29	29	0	28	28
KITO-TechnOV	Vilvoorde	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	6	6	0	10	10	0	14	14
Kogeka 4	Geel	0	0	0	0	0	0	0	24	24	0	18	18	0	16	16	0	17	17
Koninklijk Technisch Atheneum	Gent	0	0	0	0	0	0	0	13	13	0	11	11	0	9	9	0	9	9
Onze-Lieve-Vrouw Ter Duinen 2	Brugge	15	1	16	12	0	12	9	0	9	5	0	5	5	0	5	9	0	9
Provinciaal Instituut Lommel - PROVIL	Lommel	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	16	16	0	12	12	0	7	7
Provinciaal Instituut voor Technisch Onderwijs	Stabroek	0	0	0	0	0	0	0	29	29	0	25	25	0	18	18	0	18	18
Provinciaal Technisch Instituut	Eeklo	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	14	14	0	12	12	0	11	11
Provinciaal Technisch Instituut	Hamme	0	0	0	0	0	0	0	10	10	0	11	11	0	6	6	0	5	5
Provinciale Technische Scholen	Boom	0	0	0	0	0	0	0	13	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Provinciale Technische School	Maasmechelen	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	8	8	0	7	7	0	8	8
PTS	Boom	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	11	0	12	12	0	15	15
Scheppersinstituut	Wetteren	0	0	0	0	0	0	0	17	17	0	13	13	0	8	8	0	11	11
SG Noord/Lyceum Paardenmarkt	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	17	17	0	15	15	0	14	14	0	14	14
Sint-Jorisinstituut	Kruibeke	0	0	0	0	0	0	0	22	22	0	24	24	0	21	21	0	22	22
Sint-Jozefinstituut	Schoten	0	0	0	0	0	0	0	21	21	0	17	17	0	17	17	0	16	16
Sint-Martinusscholen - TSO	Asse	0	0	0	0	0	0	0	7	7	0	7	7	0	10	10	0	13	13
Sint-Martinusscholen	Herk-De-Stad	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	17	17	0	14	14	0	13	13
Spectrumcollege Bovenbouw VTI	Beringen	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	8	8	0	10	10	0	17	17
Technicum	Sint-Truiden	0	0	0	0	0	0	0	12	12	0	11	11	0	13	13	0	13	13
Technisch Heilig Hartinstituut	Tessenderlo	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	21	21	0	19	19	0	15	15
Technisch Instituut Heilig Hart	Hasselt	0	0	0	0	0	0	0	21	21	0	19	19	0	19	19	0	17	17
Technisch Instituut Scheppers	Herentals	0	0	0	0	0	0	0	19	19	0	18	18	0	17	17	0	18	18
Technisch Instituut Sint-Jozef	Bilzen	0	0	0	0	0	0	0	14	14	0	19	19	0	26	26	0	22	22
Technisch Instituut Sint-Lodewijk	Genk	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	15	15	0	20	20	0	16	16
Technisch Instituut Sint-Lucas	Menen	18	0	18	23	0	23	15	0	15	10	0	10	17	0	17	19	0	19
Technisch Instituut Sint-Michiel	Bree	0	0	0	0	0	0	0	32	32	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Technisch Instituut Sint-Michiel	Bree	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24	24	0	17	17	0	15	15
Technisch Instituut Sint-Paulus	Mol	0	0	0	0	0	0	0	22	22	0	21	21	0	11	11	0	12	12
Technisch Instituut Sparrendal	Lanaken	0	0	0	0	0	0	0	10	10	0	14	14	0	15	15	0	18	18
TSM-Bovenbouw	Mechelen	0	0	0	0	0	0	0	20	20	0	21	21	0	28	28	0	27	27

V.T.I. 2	Roeselare	35	0	35	33	29	62	24	0	24	32	0	32	37	0	37	37	0	37
Viio 2	Tongeren	0	0	0	0	0	0	0	21	21	0	22	22	0	21	21	0	17	17
Vrij Technisch Instituut	Kontich	0	0	0	0	0	0	0	18	18	0	16	16	0	7	7	0	3	3
Vrij Technisch Instituut	Lier	0	0	0	0	0	0	0	9	9	0	8	8	0	9	9	0	17	17
Vrij Technisch Instituut	Zandhoven	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	18	18	0	19	19	0	25	25
Vrij Technisch Instituut	Diksmuide	14	0	14	15	0	15	22	0	22	24	0	24	18	0	18	22	0	22
Vrij Technisch Instituut	Ieper	24	0	24	25	1	26	28	0	28	38	0	38	36	0	36	34	0	34
Vrij Technisch Instituut	Izegem	22	0	22	16	11	27	18	0	18	21	0	21	20	0	20	18	0	18
Vrij Technisch Instituut	Oostende	7	0	7	13	0	13	17	0	17	12	0	12	12	0	12	14	0	14
Vrij Technisch Instituut	Poperinge	11	0	11	9	1	10	7	1	8	10	0	10	11	0	11	10	0	10
Vrij Technisch Instituut	Tielt	34	0	34	43	0	43	39	0	39	28	0	28	22	1	23	27	1	28
Vrij Technisch Instituut	Dendermonde	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	18	18	0	19	19	0	14	14
Vrij Technisch Instituut 3	Aalst	0	0	0	0	0	0	0	24	24	0	28	28	0	29	29	0	34	34
Vrij Technisch Instituut 2	Kortrijk	23	1	24	25	1	26	21	1	22	17	1	18	16	1	17	14	1	15
Vrij Technisch Instituut 2	Waregem	25	9	34	22	9	31	30	9	39	30	9	39	28	6	34	32	10	42
Vrij Technisch Instituut Brugge	Brugge	12	1	13	15	2	17	18	4	22	16	1	17	20	1	21	26	3	29
Vrij Technisch Instituut Deinze	Deinze	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	19	19	0	16	16	2	15	17
Vrij Technisch Instituut Mariendaal	Diest	0	0	0	0	0	0	0	10	10	0	10	10	0	12	12	0	11	11
Vrij Technisch Instituut Sint-Aloysius	Torhout	23	0	23	28	1	29	30	0	30	30	0	30	32	0	32	28	0	28
Vrij Technisch Instituut Sint-Laurentius	Lokeren	0	0	0	0	0	0	0	8	8	0	10	10	0	14	14	0	15	15
Vrij Technisch Instituut	Veurne	11	0	11	13	0	13	11	0	11	10	0	10	15	1	16	19	0	19
Vrije Technische Scholen	Sint-Niklaas	0	0	0	0	0	0	0	17	17	0	25	25	0	31	31	0	23	23
Vrije Technische Scholen van Turnhout	Turnhout	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	14	14	0	17	17	0	15	15
Vrije Technische School	Leuven	0	0	0	0	0	0	0	25	25	0	21	21	0	19	19	0	12	12
VTI Sint-Lucas	Oudenaarde	0	0	0	0	0	0	0	21	21	0	20	20	0	21	21	0	13	13
WICO	Overpelt	0	0	0	0	0	0	0	20	20	0	19	19	0	23	23	0	20	20
Koel- en warmtetechnieken																			
Damiaaninstituut B	Aarschot	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	19	19	0	17	17	0	11	11
Don Bosco Technisch Instituut	Sint-Pieters-Woluwe	0	0	0	0	0	0	0	3	3	0	4	4	0	6	6	0	4	4
Gesubsidieerd Technisch Instituut	Mortsel	0	0	0	0	0	0	0	27	27	0	22	22	0	25	25	0	29	29
Hoger Technisch Instituut Sint-Antonius	Gent	0	0	0	0	0	0	1	5	6	1	8	9	0	7	7	0	5	5
Onze-Lieve-Vrouw Ter Duinen 2	Brugge	31	5	36	28	2	30	22	0	22	13	0	13	22	1	23	28	1	29
Technisch Instituut Sint-Jozef	Bilzen	0	0	0	0	0	0	0	20	20	0	22	22	0	21	21	0	21	21

Vrij Technisch Instituut	Oostende	11	0	11	13	2	15	14	0	14	18	0	18	11	0	11	9	0	9
Productie- en procestechnologie																			
GO! Technisch Atheneum 1	Oostende	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1	4
SG Noord/Lyceum Paardenmarkt	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5
Slagerij en vleeswaren																			
Hotel- en slagerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	7	6	13	7	8	15	12	13	25	6	11	17	9	13	22	7	11	18
Koninklijk Technisch Atheneum	Diksmuide	9	2	11	11	1	12	8	1	9	8	1	9	8	0	8	7	0	7
Provinciaal Instituut PIVA	Antwerpen	0	0	0	0	0	0	0	9	9	0	8	8	0	7	7	0	5	5
Vleeswarentechnieken																			
Hotel- en slagerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	2	1	3	0	0	0	2	1	3	3	2	5	0	4	4	0	1	1
Voedingstechnieken																			
Brood- en banketbakkerijschool Ter Groene Poorte	Brugge	10	7	17	10	13	23	8	9	17	7	2	9	7	5	12	12	10	22
TOTAAL		562	67	629	580	157	737	564	1.756	2.320	535	1.793	2.328	544	1.777	2.321	585	1.753	2.338

(a) Derde en vierde graad secundair onderwijs.

(b) Vanaf het schooljaar 2009-2010 is ook informatie beschikbaar voor niet-West-Vlaamse secundaire onderwijsinstellingen.

Bron: Onderwijskubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. Vlaamse overheid, Departement Onderwijs en Vorming, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 10.8: Aantal cursisten in de voeding in het secundair volwassenenonderwijs naar woonplaats, West-Vlaanderen en Vlaanderen, 2008-2009 - 2013-2014.

Opleidingsgebied	Opleiding (a)	2008-2009		2009-2010		2010-2011		2011-2012		2012-2013		2013-2014	
		West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest
Chemie	Basisopl. chem. technologie TSO 3	0	55	0	42	0	59	0	81	0	0	0	0
	Biochemie TSO 3	0	139	4	197	18	255	54	367	62	484	3	52
	Brouwerij-mouterij gistingsbed TSO 2	15	120	17	172	12	81	0	0	0	0	0	0
	Chemie TSO 3	0	70	0	41	0	76	0	77	0	0	0	0
	Maalderij veevoederbedrijven TSO 2	4	12	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0
	Proceschemie TSO 3	0	10	0	21	3	27	0	53	0	0	0	0
	Procesoperator chemie	0	0	0	0	0	0	0	0	3	402	8	713
	Technicus in fermentatieprocessen - Bieren	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	52	375
	Technicus in fermentatieprocessen - Destillaten en likeuren	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	108
	Technicus in fermentatieprocessen - wijnen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	47
	TOTAAL	19	406	21	481	33	498	54	578	65	886	70	1.295
Koeling en warmte	Koelmonteur	0	0	0	0	0	0	8	88	5	107	0	144
	Koeltechniker	0	69	0	141	0	149	0	127	0	199	0	220
	TOTAAL	0	69	0	141	0	149	8	215	5	306	0	364
Mechanica - elektriciteit	Automatiseringstechnieken TSO 3	2	241	0	54	0	0	0	0	0	0	0	0
	Elektriciens v.industr.installaties BSO 3	0	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Elektrische installaties BSO 3	0	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Elektromechanica TSO 3	66	648	77	803	0	557	39	519	0	35	0	0
	Elektronica TSO 3	0	26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Industrieel elektrotechnisch installateur	91	158	47	251	82	255	108	417	134	483	111	438
	Industriele elektrotechnieken TSO 3	0	79	0	26	0	2	0	0	0	0	0	0
	Onderhoudselektriciens	0	192	2	178	0	183	24	281	2	240	4	223

	Onderhoudsmecaniciën	0	0	0	0	0	0	13	97	113	239	75	234
	TOTAAL	159	1.363	126	1.312	82	997	184	1.314	249	997	190	895
Voeding	Ambachtelijk brood- en banketbakker	109	1.062	161	1.223	79	1.233	373	1.914	647	2.450	295	1.831
	Ambachtelijk brood- en banketbakker BSO3	83	112	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ambachtelijk chocoladebewerker	9	212	15	381	20	461	25	494	19	544	12	361
	Ambachtelijk ijsbereider	4	93	4	84	3	93	12	156	1	129	4	181
	Ambachtelijk slager	0	114	3	156	6	204	3	151	38	142	115	262
	Bakkersgast	92	224	38	327	103	546	111	471	34	405	168	707
	Banketbakker	3	290	5	257	77	636	52	831	104	825	171	805
	Bereider consumptie-ijs tearoomspec.	0	24	0	25	0	20	2	75	4	51	0	0
	Brood en banket	0	11	0	57	10	203	0	254	0	319	3	414
	Brood- & banketbakkerij & confiserie BSO3	311	729	233	233	194	197	0	0	0	0	0	0
	Broodbakker	4	227	12	402	20	394	30	814	75	1.022	250	1.057
	Confiseur-chocoladebewerker	3	33	0	0	3	97	0	67	0	0	3	105
	Culinair traiteurslager	0	38	0	42	0	61	0	61	0	47	0	42
	Grootkeukenhulpkok	0	12	0	20	0	28	1	23	4	57	0	24
	Grootkeukenkok	0	22	0	36	1	28	1	34	4	71	4	164
	Slager, vleeswarenber., fijnk.-trait. BSO	0	145	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Slagersgast	0	103	1	124	2	237	51	250	78	244	2	262
	Spekslager	0	0	0	0	0	40	0	21	0	20	0	43
	Traiteur BSO 3	1.000	1.112	0	82	0	0	0	0	0	0	0	0
	Traiteur-banketaannemer	0	85	0	292	0	487	33	561	0	383	0	216
	Traiteur-delicatessenslager	0	0	0	0	0	36	0	62	0	50	0	72
	Traiteurkok	0	85	460	671	742	931	38	99	1	47	0	202
	Uitsnijder - uitbener	0	78	1	103	1	228	176	394	109	297	92	274
	TOTAAL	1.618	4.811	933	4.515	1.261	6.160	908	6.732	1.118	7.103	1.119	7.022

(a) Na een evaluatie wordt een opleiding geactualiseerd of vervangen door een nieuwe opleiding. Alle voorlopig modulaire structuurschema's werden afgebouwd tegen eind augustus 2013. Sommige van deze modulaire structuurschema's werden vervangen door modulaire opleidingsprofielen waarbij geen opdeling meer wordt gemaakt tussen TSO en BSO. Bron: Vlaamse overheid, Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 10.9: Aantal cursisten in de voeding in het hoger beroepsonderwijs naar woonplaats, West-Vlaanderen en Vlaanderen, 2008-2009 - 2013-2014.

Opleidingsgebied	Opleiding (a)	2008-2009		2009-2010		2010-2011		2011-2012		2012-2013		2013-2014	
		West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest	West-Vlaanderen	Vlaams Gewest
Biotechniek	Biotechnologie	6	135	3	170	6	198	6	222	5	241	5	197
	Chemie	23	247	31	219	22	229	23	265	34	260	33	332
	TOTAAL	29	382	34	389	28	427	29	487	39	501	38	529
Industriële wetenschappen en technologie	Bedrijfsautomatisatie	154	483	169	368	150	358	140	353	36	280	0	369
	Elektromechanica	158	1.155	186	1.373	244	1.330	278	1.452	344	1.583	409	1.726
	Elektronica	367	1.089	228	932	270	901	235	712	202	706	61	546
	Industriële elektronica	0	43	0	25	0	18	0	39	0	16	0	0
	TOTAAL	679	2.770	583	2.698	664	2.607	653	2.556	582	2.585	470	2.641

(a) Als gevolg van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de versterking van het hoger beroepsonderwijs in Vlaanderen hebben CVO's die de norm van 60.000 lesurencursist op HBO niet behaalden in 2013-2014 ofwel hun HBO-opleidingen afgebouwd, ofwel overgeheveld naar een ander centrum, of zijn centra gefusioneerd. Deze verschuivingen kunnen het dalende aantal cursisten in sommige opleidingen van het hoger beroepsonderwijs in West-Vlaanderen verklaren.

Bron: Vlaamse overheid, Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

Tabel 10.10: Voedings- en drankensector, top 100 op basis van loontrekkende tewerkstelling, West-Vlaanderen, 31 december 2012.

Top 100	Naam	Gemeente	Subsector	Activiteit	Grootteklasse
1	Westvlees	Staden	Voeding	Vlees, excl. vlees van gevogelte	≥ 1.000 tew.
2	Veurne Snack Foods	Veurne	Voeding	Aardappelen, excl. diepgevroren aardappelbereidingen	200-499 tew.
3	Ysco	Langemark-Poelkapelle	Voeding	Consumptie-ijs	200-499 tew.
4	Alpro	Wevelgem	Voeding	Gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding	200-499 tew.
5	Ardovries	Ardoeie	Voeding	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
6	Unifrost	Ardoeie	Voeding	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
7	Volys Star	Lendelede	Voeding	Gevogelte	200-499 tew.
8	Marine Harvest Pieters	Brugge	Voeding	Vis en schaal- en weekdieren	200-499 tew.
9	Pinguin	Staden	Voeding	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
10	Clarebout-Potatoes	Heuvelland	Voeding	Diepgevroren aardappelbereidingen	200-499 tew.
11	Snack Food Poco Loco	Roeselare	Voeding	Aardappelen, excl. diepgevroren aardappelbereidingen	200-499 tew.
12	D'Arta	Ardoeie	Voeding	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
13	Belgomilk	Langemark-Poelkapelle	Voeding	Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	200-499 tew.
14	Vandemoortele Izegem	Izegem	Voeding	Margarine en andere spijsvetten	200-499 tew.
15	Eurofreez	Poperinge	Voeding	Diepgevroren aardappelbereidingen	200-499 tew.
16	Etabl. J. Soubry	Roeselare	Voeding	Macaroni, noedels, koeskoes en dergelijke deegwaren	200-499 tew.
17	Crop's	Wielsbeke	Voeding	Diepgevroren groenten en fruit	200-499 tew.
18	P.B.I. Fruit Juice Company	Brugge	Dranken	Frisdranken, mineraalwater en ander gebotteld water	100-199 tew.
19	Cargill Chocolate Products	Izegem	Voeding	Oliën en vetten	100-199 tew.
20	Vanelo	Waregem	Voeding	Aardappelen, excl. diepgevroren aardappelbereidingen	100-199 tew.
21	Westfro	Staden	Voeding	Diepgevroren groenten en fruit	100-199 tew.
22	Belgomilk	Moorslede	Voeding	Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	100-199 tew.
23	Mulder Natural Foods	Roeselare	Voeding	Maalderijproducten	100-199 tew.
24	Fromunion	Zonnebeke	Voeding	Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	100-199 tew.
25	Frima	Oostende	Voeding	Diepgevroren bereide maaltijden en snacking producten	100-199 tew.
26	Snack Food Poco Loco	Roeselare	Voeding	Aardappelen, excl. diepgevroren aardappelbereidingen	100-199 tew.

27	Solae Belgium	Ieper	Voeding		Soja-eiwitisolaten	100-199 tew.
28	Morubel	Oostende	Voeding		Vis en schaal- en weekdieren	100-199 tew.
29	Vermauts	Hooglede	Voeding	Ambachtelijke vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk		100-199 tew.
30	Genencor International	Brugge	Voeding		Zetmeel en zetmeelproducten	100-199 tew.
31	Poppies Bakery	Zonnebeke	Voeding	Beschuit, biscuit en ander houdbaar banketbakkerswerk		100-199 tew.
32	Vandenbogaerde	Menen	Voeding		Vlees, excl. vlees van gevogelte	100-199 tew.
33	Etabl. J. Soubry	Roeselare	Voeding		Macaroni, noedels, koeskoes en dergelijke deegwaren	100-199 tew.
34	Pidy Gourmet	Ieper	Voeding	Beschuit, biscuit en ander houdbaar banketbakkerswerk		50-99 tew.
35	Natrajacali	Bredene	Voeding		Cacao, chocolade en suikerwerk	50-99 tew.
36	Agristo	Harelbeke	Voeding		Diepgevroren aardappelbereidingen	50-99 tew.
37	Vanden Avenne Ooigem	Wielsbeke	Voeding		Veevoeders	50-99 tew.
38	Pasfrost	Zonnebeke	Voeding		Diepgevroren groenten en fruit	50-99 tew.
39	Heku	Veurne	Voeding		Vlees, excl. vlees van gevogelte	50-99 tew.
40	Milcobel	Langemark-Poelkapelle	Voeding		Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	50-99 tew.
41	Marine Harvest Pieters	Oostende	Voeding		Vis en schaal- en weekdieren	50-99 tew.
42	Baronie Chocolates Belgium	Veurne	Voeding		Cacao, chocolade en suikerwerk	50-99 tew.
43	Gadus	Nieuwpoort	Voeding		Vis en schaal- en weekdieren	50-99 tew.
44	Covameat	Heuvelland	Voeding		Vlees, excl. vlees van gevogelte	50-99 tew.
45	Pluimveeslachterij Lammens	Torhout	Voeding		Gevogelte	50-99 tew.
46	Bakkerij Farrazijn	Ardoeie	Voeding	Industriële vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk		50-99 tew.
47	Biscuiterie Jules Destrooper	Ieper	Voeding	Beschuit, biscuit en ander houdbaar banketbakkerswerk		50-99 tew.
48	Bakkerij Paverko	Brugge	Voeding	Industriële vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk		50-99 tew.
49	Brouwerij Van Honsebrouck	Ingelmunster	Dranken		Bier	50-99 tew.
50	Begro	Ardoeie	Voeding		Diepgevroren groenten en fruit	50-99 tew.
51	Frigilunch	Veurne	Voeding		Bereide maaltijden en schotels	50-99 tew.
52	Horafrost	Ardoeie	Voeding		Diepgevroren groenten en fruit	50-99 tew.
53	Brouwerij Bavik	Harelbeke	Dranken		Bier	50-99 tew.
54	E.E.G. Slachthuis Verbist Izegem	Izegem	Voeding		Vlees, excl. vlees van gevogelte	50-99 tew.
55	Maselis	Roeselare	Voeding		Veevoeders	50-99 tew.

56	Pralibel	Anzegem	Voeding	Cacao, chocolade en suikerwerk	50-99 tew.
57	Dumoulin	Kortrijk	Voeding	Veevoeders	50-99 tew.
58	Etabl. J. Soubry	Roeselare	Voeding	Macaroni, noedels, koeskoes en dergelijke deegwaren	50-99 tew.
59	Van - O - Bel	Waregem	Voeding	Gevogelte	50-99 tew.
60	Creapan	Veurne	Voeding	Beschuit, biscuit en ander houdbaar banketbakkerswerk	50-99 tew.
61	Metagenics Belgium	Oostende	Voeding	Voedingssupplementen	50-99 tew.
62	Forfarmers Belgium	Ingelmunster	Voeding	Veevoeders	50-99 tew.
63	Pinguin Langemark	Langemark-Poelkapelle	Voeding	Diepgevroren groenten en fruit	50-99 tew.
64	Brouwerij Bockor	Kortrijk	Dranken	Bier	50-99 tew.
65	Lavameat	Staden	Voeding	Vlees, excl. vlees van gevogelte	50-99 tew.
66	Flanders Bakery	Oostende	Voeding	Industriële vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk	50-99 tew.
67	Belgosuc	Beernem	Voeding	Suiker	50-99 tew.
68	Biscuiterie Jules Destrooper	Lo-Reninge	Voeding	Beschuit, biscuit en ander houdbaar banketbakkerswerk	50-99 tew.
69	Tiense Suikerraffinaderij Plant Lebbe Sugar Specialities	Oostkamp	Voeding	Suiker	50-99 tew.
70	Delavi	Tielt	Voeding	Vlees, excl. vlees van gevogelte	20-49 tew.
71	Lator	Torhout	Voeding	Gevogelte	20-49 tew.
72	Unifrost - Divisie Kortemark	Kortemark	Voeding	Diepgevroren groenten en fruit	20-49 tew.
73	Kathy Chocolaterie	Brugge	Voeding	Cacao, chocolade en suikerwerk	20-49 tew.
74	Tracomont	Waregem	Voeding	Vlees, excl. vlees van gevogelte	20-49 tew.
75	Bonduelle Belgium	Kortemark	Voeding	Groenten, excl. productie van diepgevroren groenten	20-49 tew.
76	Abramo	Zwevegem	Voeding	Bereide maaltijden en schotels	20-49 tew.
77	Delibel	Torhout	Voeding	Gevogelte	20-49 tew.
78	Slachthuizen Goossens	Waregem	Voeding	Vlees, excl. vlees van gevogelte	20-49 tew.
79	Mortier Catering	Veurne	Voeding	Vlees of vlees van gevogelte	20-49 tew.
80	Parego	Waregem	Voeding	Vlees, excl. vlees van gevogelte	20-49 tew.
81	Bakkerij Ranson - Canniere	Tielt	Voeding	Ambachtelijke vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk	20-49 tew.
82	Bio Bakkerij De Trog	Ieper	Voeding	Ambachtelijke vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk	20-49 tew.
83	Voeders Depre	Beernem	Voeding	Veevoeders	20-49 tew.

84	Destrooper-Olivier	Oostkamp	Voeding	Beschuit, biscuit en ander houdbaar banketbakkerswerk	20-49 tew.
85	Ibc Belgium	Kortrijk	Voeding	Cacao, chocolade en suikerwerk	20-49 tew.
86	Quality Bakery De Fruyt	Oostkamp	Voeding	Industriële vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk	20-49 tew.
87	J.F.W.	Brugge	Voeding	Ambachtelijke vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk	20-49 tew.
88	Polca	Izegem	Voeding	Vlees of vlees van gevogelte	20-49 tew.
89	Chickenwest	Torhout	Voeding	Gevogelte	20-49 tew.
90	Biscuits Popelier	Wervik	Voeding	Beschuit, biscuit en ander houdbaar banketbakkerswerk	20-49 tew.
91	Danis Izegem	Izegem	Voeding	Veevoeders	20-49 tew.
92	Exportslachthuis Tielt	Tielt	Voeding	Vlees, excl. vlees van gevogelte	20-49 tew.
93	Voeders Debaillie - Aliments Debaillie	Roeselare	Voeding	Veevoeders	20-49 tew.
94	E.E.G. Slachthuis Marcel Vanhoorn-weder En Zoon	Torhout	Voeding	Vlees, excl. vlees van gevogelte	20-49 tew.
95	Jebo Food	Brugge	Voeding	Bereide maaltijden en schotels	20-49 tew.
96	Bakkerij Hoornaert	Kortrijk	Voeding	Ambachtelijke vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk	20-49 tew.
97	Metagenics Belgium	Oostende	Voeding	Voedingssupplementen	20-49 tew.
98	Vandemoortele Lipids	Izegem	Voeding	Margarine en andere spijsvetten	20-49 tew.
99	Chevideco	Menen	Voeding	Vlees, excl. vlees van gevogelte	20-49 tew.
100	Veos	Wingene	Voeding	Vlees of vlees van gevogelte	20-49 tew.

Bron: Kubus Provincie West-Vlaanderen o.b.v. RSZ en RSZPPO, Verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen.

11. LITERATUUR

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Verslag. Werkgelegenheid in de voedingsindustrie in 2011. Brussel, 2013, 54 p.

Fevia. Economische ontwikkeling van de Belgische voedingsindustrie in 2013. Brussel, 2013, 43p.

Fevia Vlaanderen. Economisch jaarverslag. Vlaamse voedingsindustrie. Brussel, 2013, 22 p.

Fevia Vlaanderen. Economisch jaarverslag. Vlaamse voedingsindustrie. Brussel, 2014, 33 p.

Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding. Sectorrapport Dranken, voeding en tabak. Brussel, 2012, 34 p.

Vlaamse Overheid, Departement Werk en Sociale Economie. Sectorfoto Voedingsnijverheid. Brussel, 2012, 29 p.

http://www.onderwijskiezer.be/v2/beroepen/beroep_knelpuntberoepenlijst.php
